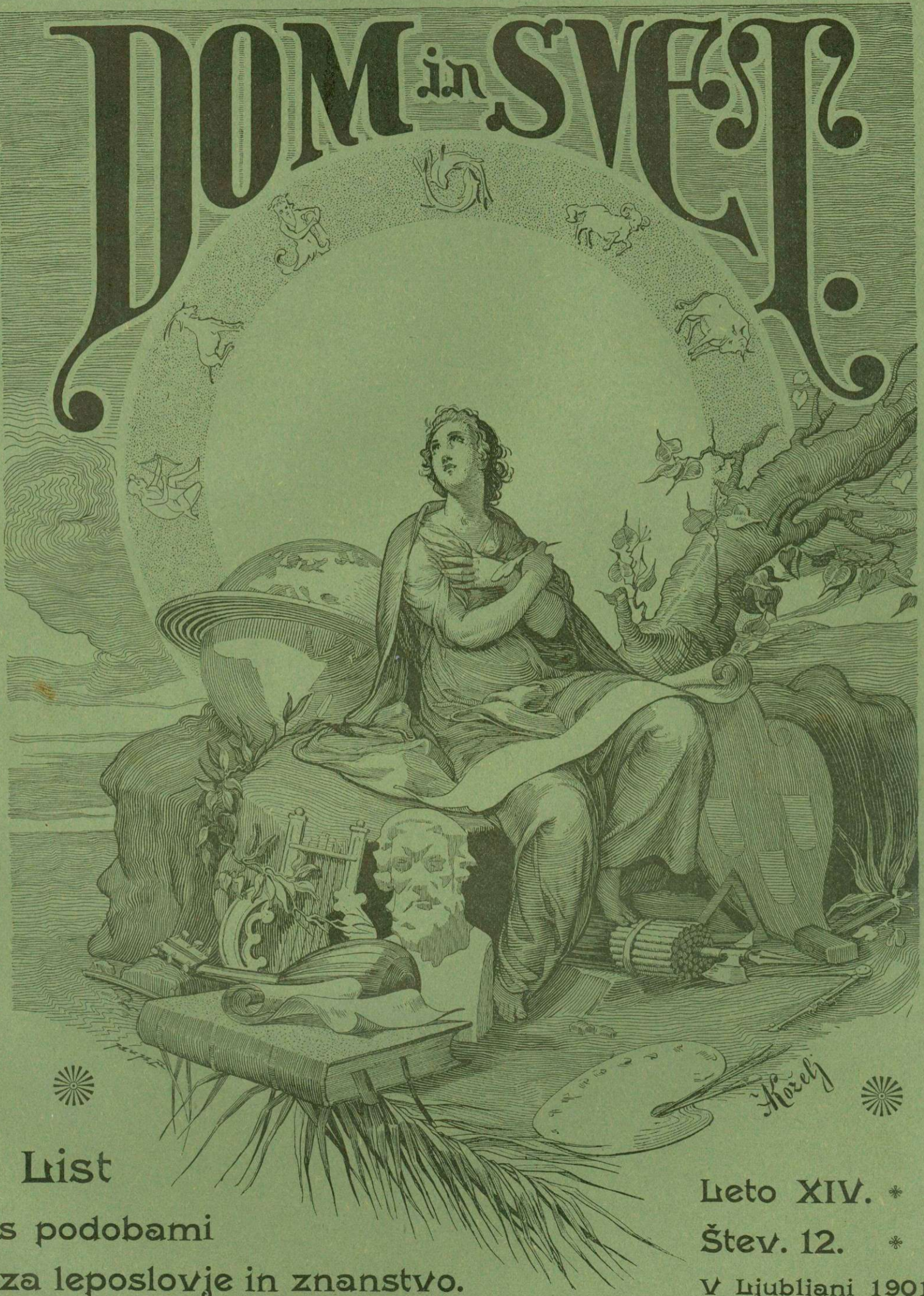

DOM in SVET

List

s podobami
za leposlovje in znanstvo.

Leto XIV. * *

Štev. 12. * *

V Ljubljani 1901.

Vsebina.

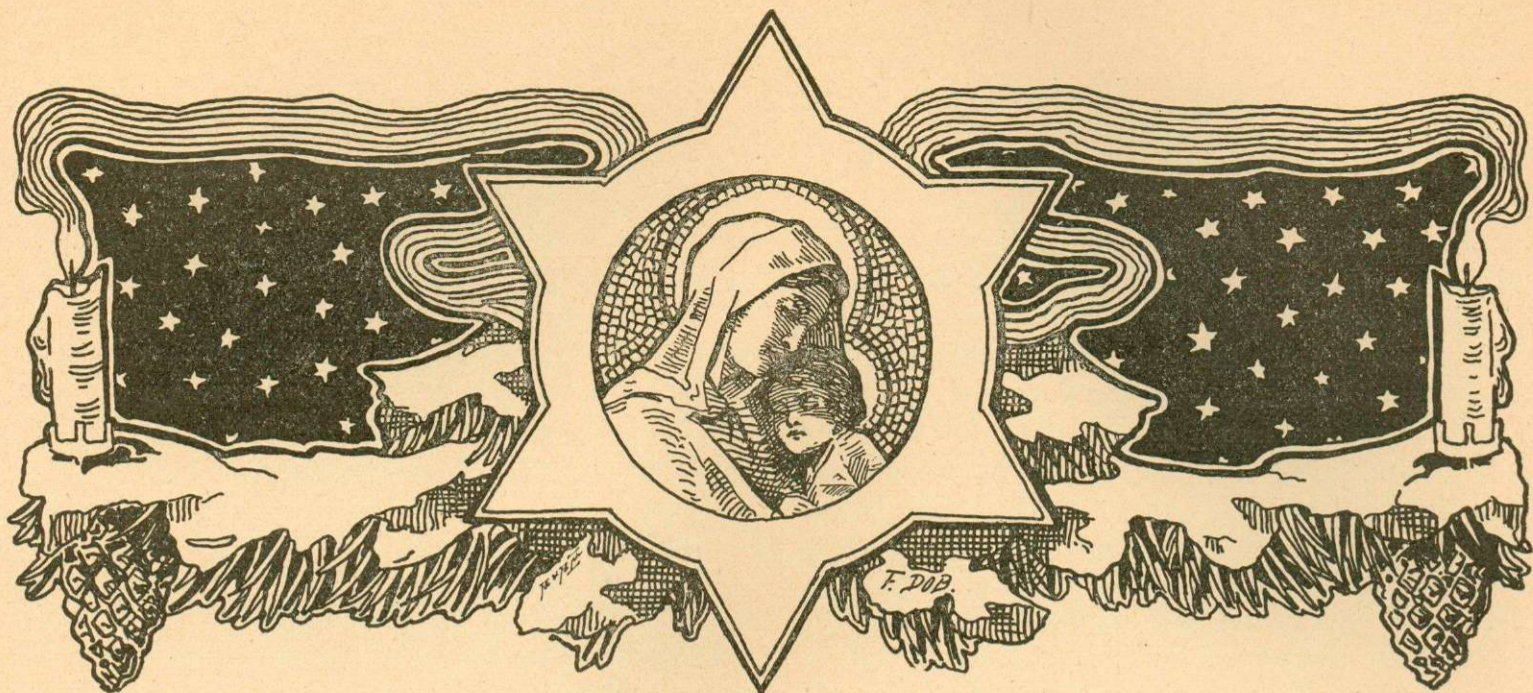
	Stran
Ivan Macun. Njegovo življenje in delovanje. — Sestavil <i>dr. Karol Glaser</i> . (Konec.)	709
Sveti večer je vasaal. Zložil <i>Silvin Sardenko</i>	721
Od hiše do hiše. Povest iz našega kraja. — Spisal <i>Podgoričan</i> . (Konec.)	722
Bršljan in bodičje. 26, 27., 28. Zložil <i>Anton Medved</i>	736
Poslednji akt. Povest iz literatovega življenja. — Spisal <i>Ivo Trošt</i> . (Konec.)	737
Drobnogled in drobni svet. Spisal kanonik <i>Ivan Sušnik</i> . (Konec.)	740
To bi čudno gledal svet! Zložil <i>Silvin Sardenko</i>	743
Oranže in limone. Pod italijanskim nebom utrgal <i>Fr. S. Finšgar</i> . (Konec.)	744
Kam speješ? Zložil <i>Cvetko Slavin</i>	747
Do zmage! Po prijateljevih pismih priobčil <i>Jož. Ošaben</i> . (Dalje.)	748
† Jožefu Benkoviču. Zložil <i>Anton Medved</i>	752
† Jožef Benkovič Spisal <i>Viktor Steska</i>	753
Pesem v molu. Silhueta iz umetnikovega življenja. — Spisal <i>Fr. Ks. Steržaj</i>	663
Književnost	763
<i>Slovenska književnost</i> . Knjige „Družbe sv. Mohorja“ za leto 1901. Koledar družbe sv. Mohorja za leto 1902 — Nedolžnim srcem. — Janka Krsnika zbrani spisi. — Zbirka ljudskih iger. — Kaj pa bodeš?	
Glasba. Koncert „Glasbene Matice“. „Missa solemnis“	767
Štiristoletnica hrvaške umetne književnosti	768
To in ono	770
Naše slike. — Za slovensko vseučilišče v Ljubljani. — „Matica Hrvatska“.	
Več prosvete! — Antonín Dvořák.	

Slike.

	Stran
Dr. Karol Glaser	711
Gozdna božičnica	717
Vinjeti	721, 739
Ruski koledniki	733
Drobnogled in drobni svet. Slike 20., 21., 22. in 23.	740
Petrolejski vrelec gorí	749
† Jožef Benkovič	753
Ne boste me!	765
Antonín Dvořák	771
Gotska monštranca za cerkev v Šmartnem pri Litiji. Izdelal <i>Ivan Kregar</i>	772

„Dom in Svet“ izhajajo prvega dne vsakega meseca.

Urednika: *dr. Mihael Opeka* za leposlovje, *dr. Evgen Lampe* za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: *Marijanišče*. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Ivan Macun.

Njegovo življenje in delovanje. — Sestavil dr. Karol Glaser.

(Konec.)

Najvajžnejše Macunovo delo v tej dōbi je bila krestomatija „Cvetje jugoslovansko“.¹⁾ Kakor naravno, je imel s krestomatijo velike težave; na Dunaju je v prvotnem načrtu niso potrdili, in moral jo je preosnovati. Zelo zanimivo je, kar Macun pripoveduje Muršcu, da so nameravali na Dunaju v odločilnih krogih, naj bi se v 7. in 8. razredu latinskih šol na Slovenskem poučevalo v hrvaškem, na Hrvaškem v slovenskem, na Češkem v poljskem in na Poljskem v češkem jeziku. Muršcu je bilo namenjeno uredništvo slovenskih čitank za nižjo gimnazijo; ne vemo, kaj je zaprečilo, da se to ni zgodilo. Tudi se pripoveduje, da so snovali „Slovensko Matico“. Macun pripoveduje, da je bil v Zagrebu, a da ni bilo doma Vraza. L. 1850. je prišel Macun v Zagreb za profesorja, a ilirska navdušenost ga je minila že poprej; začel je zopet pisati slovenski.

¹⁾ „Cvetje jugoslovansko z dodanimi cveti drugih slavjanskih narodov.“ I. Cvetje slovenskega pesništva. V Trstu 1850. 8°. Str. I - XIII. 270.

Macun — Muršcu.

Predragi gospod! primiljeni domoljubni prijatelj!

Dolgo časa je žé minulo, kar se ni sva ne pismeno ne ustmeno pogovarjala. Nezgoda Vas je oba kratki, kó sem letal u Gradcu bil, negdi ondi po svetu vodila, tako da se nisva snidla. Važne reči so se med tem dogodile; u Beču so mi krestomatijo razderli, tako da sem njo moral na novo fozidati. Škoda! in vender še ni po norcih; posebno me veseli u fercu, kar mi je Šafařik u Beču povedal, da bo se namreč u 7. in 8. kl. latinskih učilnic pri nas ilirski, pri Ilirih slovenski, pri Čehih poljski, pri Poljakih česki in t. d. naučavalo. Zato sem mojo knjigo tako fozidal, kó bote u kratkem brali u „Sloveniji“. Peta pola ali tabak se zdaj zлага. — Jeli Vam je Dr. Miklošić kaj pisal za voljo „čitanke“ ali „berila“, za nižji gimnazij? Ako Vam nije pisal, pak mu pišite, naj da se nekaj gene ta reč (:Napis „abzugeben in d. Hofbibliothek“ :) Vam je namreč namenjeno vredništvo, t. j. tedaj osnove, obsega, zaderžaja, in razdeljenja gradiva ali materiala med razne pisatelje, in zadnjič piljenje in gladenje vseh poslanih izdelkov, berila za nižji gimnazij. Samo se pri tem ne dajte, od katere bi koli strani bilo, oflepiti

z vražjim separatizmom, ki ga je na vseh straneh strašno mnogo. Verjite mi to, jaz govorim, kar sem s svojimi očmi vidil, in z lastnimi uhami čul.

Kaj še več, jeli Vam Miklošič nije nič kaj pisal o osnovi za slovensko Matico? Jaz, Robida in on smo se mnogo o tem pregovarjali, samo da se mi neče, toga razglasiti, ker bi drugači lahko gruška pri ježu bil.

Bil sem pred 10 dni u Zagrebu, Vraza nije bilo tam, Babukić pak bil je clo zamaknjen zavoljo krestomatije ilirske; in je rekel, da bo, ako ministerstvo nije ne da tiskati, njo matica ilirska kmalo u tisk dala. Tam sem tedaj brez fkerbi. Pri slovenski pak mi za nos šiva; moral bi pri šesti alj konci sedmi poli polovico troškov t. j. polovico od 15 pol po 214 srebra, plačati; alj od kod? in iz česa? Jeli bi mi, predragi gospod zamogli kaj pripomoči? Razprodaja bo mi skoro toliko prinesla, da Vam povernem, kaj bi mi Vi čez razprodajo doplosanih Vam knjig poslali.

Prosim Vas tedaj še enkrat, koliko Vam je mogoče, in kak naj hitrej bi Vam mogoče bilo.

Srečno predragi gospod! Ste li dobili „rodoljuba“? bil je na dar. Dankovskiga sem po zmoti s foboj vzela.

Z Bogom! Spomnite se na me radi. Priporočite me g. Robiću, pozdravite mi vse znance, g. Kvasa, in kar njih je.

Vaš iskreni prijatelj

Ivan Macun.

Muršec — Macunu.

V Gradcu 16. julija 1850.

Predragi rodjak!

Kar sem vašo lepo knjigo dobil, nisva se več pogovorila. Blizo 20 komadov sem je komaj prodal — in gotovo za to, da jo je sovražnik že skoro preje zadaviti hotel, ko je beli dan prav zagledala. Mislil sim tudi za njo svoj slabi glas povzdignuti — ali kar je Šafařik enkrat njeno slavo in vrednost zatrobil — je veselo hrumelo po svetu. Ob svojem času bode se v šolah porabljena hitro prodajala.

Kakor vete (iz zgodne danice), sem tudi jaspet knjigo — ali knjižico spisal, 12 i 1/2 pole veliko, sitno pak tak lepo i na tak belem papiru natišnjeno, ko je vaša; zraven v usnjenem robu s srebernim napisom in natišnjnim paprom lično zvezano po 33 kr. Druga baža je samo v platnem robu i v marmornem papiru po 30 kr. Knige perve verste bodo prav prikladne za darila po šolah. Rad bi njih tudi kaj v Terst na prodajo poslal. Ali komu? Vas nečem rad s tem truditi, kakor jo tudi drugod

vse po knjigovezcih v prodajo dati menim. Je v Terstu knjigovezec, kteremu bi se smelo 100—200 knjig zaupati v prodajo za 10%, in kteri je ti mož? ali je v Gorici takši? Jas bi mu knjige čisto zabstonj i za svoje troške poslal, in kadar bi jih že več prodal, mi naj denarje odračuni. Pišite mi čez to — lepo vas prosim in ko naj hitreje, da morete, ker bi rad čez 8 dni začel knjige razpošiljati in zraven nije po novinah oznaniti, da še si je lahko za šolske darila spravijo. Ako pravega časa ne zamudim, i knjiga dopade, se lahko letos t. j. do jeseni — do izpitov 2/3 oddati še.

Kak pa je kaj z vami? Bodete skoro resnično učitelj? u vašega jadranski (!) Slavjana bi rad pisal sostavek čez to, da bi se Slovenci iz vbogih gornatih ili preveč obljudjenih krajev začeli v Slavonijo itd. preseljevati, ker je tam plug zemlje po 20—30 fl. Pogovarjajte da se čez to in napeljujete ljudstvo k tomu. Tisučeri bi se dol spravili. Pozdravite g. vodja Rudmařža prav lepo i celo vaše zlato društvo, i skoro z odpisom razveselite

Vam iskr. prijtlja

J. Muršca.

Knjiga, katero omenja Muršec v tem listu, je njegovo „Bogočastje“. ¹⁾ Vidic, provizorični ravnatelj na tržaški gimnaziji, je z dné 13. vinotoka 1850. izpričal Macunu, da je skozi dve leti 1849 in 1850 vsak teden štiri ure neobvezno slovenščino brezplačno poučeval in dosegel jako povoljne uspehe.

Važno je bilo za Muršca, da je razen Macuna, kakor pravi nastopni list, še neka odlična oseba izprožila misel, da naj bi Muršec postal šolski nadzornik na Hrvaškem in v Dalmaciji.

Ni še dolgo Macun služil v Zagrebu, ko so ga začeli črniti pri ministrstvu, da je prenapetnež, panslavist id. id. Muršec ga opominja, naj se vede jako premišljeno. ²⁾

Muršec — Macunu.

V Gradcu 20. junija 1851.

Dragi prijatelj! (Berite sami)

Dnes ob 11 tih sim bil v c. k. namestnijo pozvan — in — in — mislite, kar mi g. mi-

¹⁾ „Bogočastje sv. katoliške cerkve. Sploh koristno podučenje čez cerkvene čase, kraje, sprave, opravila in osebe po njihovem bogoslužnem pomenu.“ Spisal — —. V Gradcu 1850. 8°. 190.

²⁾ Glej list z dné 13. vinotoka 1851.

nister uka naroči: mahom na Dunaj priti, da bi bil vodja in komisar za škušnje ili izpite izurnosti u Zagrebu in v Cenu! Pred tem še hoče sam z menoj govoriti. Glejte — kakše nasledke — — — — Z ene strani ste vi, z druge še en višji Dunajski gospod to sprožili. Kaj mi bode začetni v tej zadergi, da Vama i dobri reči kvara in sramote ne napravim? V ponedeljek se na Dunaj odpeljam — ali v tork. Prosim vas iz globočine svojega serca, pišite mi, kaj bi storil — ali se te važne reči z mojimi moči podstopil ali ne? Če mi svetujete — mi tudi dovolj sovetov odpišite, kako in kaj?

Bi bili vi tudi za komisarja postavljen, bi se na vas čisto zanašal — in še se podstopil — alj vodja ima iz vsakega ali v s a j iz jednoga predmeta spitovati. Kteri je pri vas naj lahši za me? Pišite mi na vse to, in kar še se vam potrebno zdi — pak še prvo noč. Ako se vam zdi, da bi me vaše pismo tu ne najšlo — mi pišite na Dunaj — pod mojim napisom in izročiti v roke g. Cigale im Redactionsbureau des Reichs- und Regierungsblattes in Wien in dringend, da se vem obnašati in pri g. grofu Thunu po tem govoriti.

Srečno

Vaš iskerni prij.

Dr. J. Muršec.

Muršec — Macunu.

29. junija 1851.

Ljubi prijatelj!

U četvrtak večer sim prišel z Dunaja. G. minister in svetovavec sta me tako prijazno sprejela in mi toliko zaupanja skazala, da sem se čisto v njuno voljo podal in pohod vaših šol ali izpitov prevzel. Prihodni tjedem opravim tukaj svoje 4 skušnje — in drugi bodem že k vam pridiral. — Že iz teh besed vidite, da sim nekaj bolje vere in upa, ko iz začetka — Nadjam se božje pomoči, ker me k temu poslu kliče. Gledè vaše skerbi in bojznosti sim z Dr. Miklozičem govoril — in smem vam povedati, da se vam v tem oziru ni treba ničesa skrbeti. Prosim vas, hranite tudi te reči zase

— in kadar dopis ali dekret dobim in si odhod odločim, vam spet pišem. Srečno.

Vaš iskerni prijtl

Dr. J. Muršec.

Vernite

Muršec — Macunu.

13. oktobra 1851.

Prečastiti dragi prijatelj!

Da sim jaz od 21. avgusta zmirom boleni, ste gotovo že zvedili. Protin se me je lotil — v obema nogama i v levi roki, da še nobena ni za pravo rabo. Jaz le kaj malega sim ter tja kobacam, i to nevolno. Ti beteg, ki se je rodil iz mojih bolenih jeter, mi je dokazal, da nisem za tako sedečo i pišečo službo. —

Pa kaj drugega sim vam namenil pisati. Zvedel sim namreč: a) da je dozdajna Kühnerovo Gerčka slovnica zaveršena — ker je predolga, in da je na mesto je vpeljana ona od Roberta Enger-a, ki je dosta krajša in mladeži primernejša. b) Zvem iz Beča, da Vas je nekdo pri ministerstvu ogovarjal in kazal, da ste prenapeti panslavist, hujši kako vsi drugi učitelji Zagrebački. Ker zdaj drugi veter piše, je treba mernosti — če ravno vem, da ste Vi toga ne krivi. Ker pak se na take ovaje bolj pazi, Vam to pišem, da se vete varvati in tudi videza ogibati. Prof. Premru-a poznate?

Zna biti, da ga skoro vidite, kak je glas. (tiho) Pozdravite mi lepo svojo milo gospo in če se kaj zanimavega pripeti, pišite

Vašem vernem prijatlju J. Muršecu.

G. Razlag bode mene v Slovenščini u moji šoli namestoval! — Najbolji.

Muršec — Macunu.

V Gradcu 20. februarja 1855.

Ljubi prijatelj!

Vaše pismo ino 80 fl. sr. za pobotanje dolga sim prijel ino da bi Vam vedel na tenko od-

Dr. Karol Glaser.

govoriti, sim spet vaše krestomatije preštel, katerih še je žalibog 76. Kajti mnogi, ki so se preje na njo naročili, so se odtod razišli, drugi iz dežele se ne več zglasili. Glas pa je prazen, da bi me župnika kam postavili! Povem Vam, da nečem svoje ročne službe zapustiti, ktera je sicer mala — samo 500 fl. plačila — vendar me redi, ako prištejem od g. Ormuškega dobivano doslužnino. Sapiienti pauca Vaše knjige ležijo tedaj lepo pri miru poleg mojega „Bogočastja“ na moji omari v prikleti. Da pa najno staro srodnost čisto pregledate, vam priložim Vaš list, na kterega sim vse zapisaval, nadajoč se, da imate Vi tudi svoj rovaš, ki se bode s tem vnemal.

Vi želite iz Zagreba, glejte ino meni ni nikdar žal bilo njegove mi namenjene visoke službe! Med stari (!) znanci je zmirom le naj bolje. Kaj pa Gračko gimnazio zadeva, ima že zdaj dobro polovico neklosterskih učiteljev, ino ker Admontarom duhovnikov zmanjuje, se ni še bati, da bi druge učitelje izklepali. Tomu ni duha i sluha. Bolj se od tega senja, da bi vtognuli nekda Jezuiti vse šole prevzeti, pa kda bode ti Vidov dan? Slobodno se tedaj potegujete, da se odtegnete nemilemu.

Vam vernemu prijatelju

Dr. J. Muršec.

Muršec — Macunu.

25. januarja 1861.

Prečastiti ljubi prijatelj!

Že na prvi glas v Novicah, da so Vas v Ljubljano prestavili, sim se priserčno razveselil, ker nisim pozabil, kako ste na vrat na nos iz Zagreba silili. Tim bolj pa sim se začudil, da Vam naša Atena zpervega ni bila čisto po volji, ino ravno za tega voljo se kam bolj radujem, da se Vam je že kaj prikupila. Bi v njej dolge srečne leta živeli v blagor našega naroda!

Gledé Primica sim pozvedaval in edinega Kvasa profesora najšel, kteri kaj od njega ve. Kajti on je Primicov naslednik na vseučilišni slavjanski stolici. On se Primica dobro spominja, ve da je bil scriptor v c. k. knjižnici vseučiliški in je začel začasno slovenščino učiti za neko nagrado, ktero so stališi plačevali. Res se je prvi poganjal za slovensko stolico z leti, pa ni doživel sam njenega vtemeljenja, ker je tihdob ob pamet bil. Kvas je bil in še je prvi redni učitelj od 1813. Na nja vlogo, da bi slovenski bogoslovci njegov uk poslušali, se je to hitro zapovedalo — ali še le po tretjem letu še so komaj prišli ga poslušat, ker se je semiški vodja Šeidele ustavljal.

Edini bogoslovec tistega časa, ki še živi, je g. tehant Dainko pri Veliki Nedeli. Tehant Cvetko je lani umerl Drugih tistokratnik Slovenskih se Kvas ne spominja. Gotovo ve Dainko vsakega verstnika, in ker on kaj rad na dolgo in široko piše, bo Vam gotovo vse na drobno razkomadal, ako mu v tej zadevi pišete.

Sam Bog ve, kako se bo avstrijski Gordonski klopčič kaj razmotal — kako srečo nam Slovencom razvijal! Če nebo iz bele Ljubljane nikdo prošnje do ministerstva nesel — bo slaba. Pa kdo? Kako pa bi bilo, če bi urednik Dr. Bleiweis vodja tega poslanstva bil, kterimu bi se naj barem neki duhovniki p. g. Verne iz Tersta, nekdo iz Koroškega, nekdo iz Štajerskega pridružil — višji duhovniki — verli Slovenci. Pa pogovoriti bi se morali na tihem — in še potem si kake druge važneje može pridružiti. Naj bolje bi bilo, da bi iz vseh slovenskih krajev ob enem vkup na Dunaj šli, saj vse en i isti jarem žuli.

Povejte to mojo misel Dr. Bleiweisu, kteremu se priserčno priporočam. Ob novem letu sim mu tudi pisal zastran živinozdravištva, kterega izdava — pa nevem jeli ni pisma dobil, da v Novičnih pogovorih ni nobenega odgovora. Saj mende g. Blaznik ni pozabil priloženega pisma mu izročiti. Pozdravite mi prilično tudi domačega pesnika g. Kurnika.

Ravno zvem, da se Einspieleru in Janežiču neki roglači ustavljajo in jima okna drobijo. Pa zakaj, še ni na tenko povedano. Tudi mene se je že nekdo v Gracarici lotil — pa se je osramotil.

Priporočite me svojej ljubej gospej, bote srečni in radi svojemu

staremu prijatelju

D. J. Muršecu.

Ko je bil ta življenjepis že sestavljen in prva polovica tudi stavljena, sem dobil v Gradec prišedši od gospe Macunove vdove, še mnogo pisem odličnih Slovanov iz Macunove dôbe, ki jih nisem mogel porabiti pri sestavljanju tega življenjepisa. Pisali pa so Macunu Bleiweis 35 pisem, Bradaška 3, Cegnar 1, Costa 15 nemških in 1 slovensko, Daničić 1, P. Danjko 1, Drobnič 1, Einspieler 1, Hrovat 1, Janežič 5, Javornik 1 slovensko in 1 nemško, Kermavner 1, Kurelac 4, Lesar 2, Majciger 1, Jos. Marn 1, Marušić 1, Mesić, pozneje profesor zgodovine na zagrebškem vseučilišču 3, Razlag 1, Rigler 4, Šolar 2, Tkalac 4, Trstenjak 7,

Trojanski 4, Tušek 1, Valjavec 1, Veber 1, Volčič 1 in Žepič 1.

Macun je bil izprožil l. 1861. misel, naj bi slovenski profesorji spisovali šolske knjige; pritrdili so mu: Cegnar (ki se je ponudil, da hoče prirediti kako zgodovinsko knjigo za slovenski jezik), Hrovat, Kermavner, Majciger, Marušić, Šolar, Tušek, Valjavec in Žepič.

Tu navedem najvažnejše liste po abecednem redu pisateljev.

Daničić — Macunu.

U Biogradu U jun 1863.

Poštovani Gospodine!

Primio sam Vaše pismo s novcima od g. Mesića za rječnik i od Vas za 8 eks. „Oblika srpskoga jezika.“ Danas sam poslao g. Mesiću iskane knjige u paketu koji sam imao poslati knjižaru Jakiću. Molim Vas kažite g. Mesiću neka te knjige izište od rečenoga knjižara, a poslao sam mu svesku 6 i 7 prvoga dijela i svesku 1 u 2 drugoga dijela.

Vama ne mogu poslati „Oblike“, jer su već bili rasprodani kad sam primio Vaše pismo. Nego će na jesen izaći na novo. Izvolite se dakle dotle strpjeti. A na jesen će izaći dva izdanja.

Ali je čudnovata stvar! Vaši korifeji tu dokazuju s pomamnom žestinom da je taj jezik hrvatski; dakle je i njihov. Kad bi tako bilo, onda bi ne samo tamošnji profesori toga jezika mogli znati te akcente, nego bi dovoljno bilo da uzmete kojega mu drago djaka da Vam čita te pripovijetke, a Vi za njim da bilježite akcente. Doista ta raspra koliko pokazuje nerazboritosti toliko i gluposti. U ostalom znajte da ja u toj raspri niti sam do sad što pisao niti mislim u napredak pisati.

Želeći Vam svako dobro ostajam po svakim poštovanjem

G. Daničić

Danjko — Macunu.

Großfontag 3. Mai 1865.

Wohlgeborner,
Hochzuverehrendester Herr Profefor
Inigster Freund!

Dto 4. Aug. 1864 beehrten Sie mich mit Ihrer sehr gründlichen und lobenswerthen slovenischen Literatur. Ich aber kann erst Jetzt

Ihnen dafür einen kleinen praktischen Dank abstaten, und zwar mit 453 slovenischen Räthseln in Knittel-Versen. Die Agramer, wie ich höre, unterhalten sich gerne mit den Räthseln. Also könnten vielleicht auch diese Knittel-Räthseln denselben zur Unterhaltung dienen. Ich mache also hiermit Ihnen mein verehrtester Freund! mein Geschenk. Vielleicht gibt es Hoffnung, dass Sie derlei Räthseln in Knittelversen mit einigem Geldgewinn unter die Slovenen verbreiten könnten. Diese Broschur ist erst im flüchtigen Entwurfe. Wenn Sie aber die Räthseln druckwerth finden, so würde ich dieselben noch verschiedenartig berichtigen, und zur Drucklegung mit einer reinen, deutlichen Handschrift, in die nöthige Ordnung bringen. Durchschauen Sie also ein wenig diese Broschur, schreiben Sie mir alsdann Ihre Meinung, und dann erst will ich Alles so ordnen, wie es nothwendig wird. Ich könnte dann zum Endtitel: Pristavlene Vganitve noch an 100 Räthsel beifügen. In welcher guten Absicht man derlei Räthsel dem Volke zutheilen will, darüber spricht sich Knittelversig schon der (!) Titelblatt, und die äußerft kurze Vorrede aus. Sind Sie der Meinung, man soll bei einzelnen Wörtern am Ende jedes Blattes kurze Notizen anbringen, so wird man es thun zb. bei tolige vergleich. lat. tolo, und die lat. Finalsylben in bige, trige, quatrige u. d. dgl. — Ihr werthestes Schreiben dto 4. Aug. 1864 zeigte ich den Priestern bei der canonischen Kirchen- u. Schulvisitation, wo gewöhnlich mehrere Gäste gegenwärtig sind, und ich sprach die gute Meinung aus, dass Mehrere die slov. Notizen der Literatur aus Agram bestellen sollen. Allein allvoll lamentirte man über das Missjahr, den grossen Geldmangel. — Und ebenso werden auch wahrscheinlich Hochverehrter Herr Professor sagen, dass aus gleichen Gründen nicht zu hoffen ist, die Räthseln gedruckt mit wenigstens einem kleinen Geldgewinn unter das Volk verkaufen zu können. Und eben aus diesem Grunde überreiche ich Ihnen die Räthseln nur flüchtigst abgeschrieben. Wenn es aber Hoffnung zur genügenden Abnahme gibt, da will sich der slovenski Diak, und Diakon schon Mühe nehmen, die vorliegende Broschur um Verschiedenes zu berichtigen und rein abzuschreiben, und dabei auch Ihre zu erwartenden Bemerkungen anzunehmen. Dazu wäre es nöthig mir die Broschur zurück zu schicken, und Ihre Notizen könnten Sie beim jeden Räthsel ersetzen.

Mit besonderer Verehrung

Ihr offenherzigster Freund

Peter Dainko, Dechant.

Drobnič — Macunu.

U Celju 8. Julia 1850.

Dragi prijatelju!

Neznam, kojim mērilom ćete mēriti mene i moje oklevanje, što Vam sada stopram na Vaš prijateljski dopis od meseca Sečnja odgovaram. Tomu je najviše kriva kukavna trgovina, koju meni povēriti blagovolite. Pošto bi bio neko i meni nepoznat Kranjac svoj jēd na Vaše delo u Sloveniji javno izrizao, nije bilo moći steći prijateljah, koji bi hajali za Vaše jugoslavjansko Cvetje. Od 100 iztisah sam jedva 11 komadah razprodati mogo, t. j. jedan iztis dao sam g. opatu Vodušeku polag Vašeg napatjenja, 10 pak sam za gotove novce prodao po 1 fr. što čini 10 for. Na vozarinu potrošio sam 4 fr. 56 kr. sreb. polag vozarskih pisamah, koje u Celju kod g. Konšeka uviditi možete. Ide Vam daklem 5 fr. 4 kr. sr. koje Vam eto šaljem. Izčekivam daklem od Vas daljog napatjenja šta da učiniti imadem sa zaostalimi 89 iztisi.

Što se našeg slavenskog jezika na gymnasiu tiče, moram Vam tužnim sērcem kazati, da onaj isti koj je kod nas na glasu kao Slavjan s plećima stresava, ta da je razvijanju našeg jezika više na putu, nek moli (!) njegov podpiratelj. I da Vam kažem plačno je naše stanje, kamogod se oglediš. Mladiči gymnasialni puni dubroga duha za slavjanstvo nesmiju nigde svoga teženja odkriti, ako neće sami sebi nahuditi. Neprijatelj puno imademo, priatelj nemamo. Na oči bi Vam imo mnogo tužiti glede našeg slavjanskog stana v gymnasiu, no na papiru šutim.

Baš sada izašla su dva iz nēmačkog prevedena igrokaza iz Jeretinove tiskarne. Imena su im „Dvoboj“ i Rastresenca (: Zwei Zerstreute :). Pervi igrokaz predstavljali su gymn. učenci već dvaput, poslednjeg će predstavljat 30. Julia.

Što se mene tiče bolešliv sam celo skoro godište, zato hoću, ako mi novacah što preostade 1. kolovoza u toplice Varaždinske. U jedno sam danas predplatio na Jadranskog Slavjana.

Dočim se Vašemu prijateljstvu preporučam, molim da mi pozdravite Gospoda: Rudmaša i Vehovaca.

S Bogom

Vaš prijatelj
Jos. Drobnič.

Kurelac piše Macunu l. 1849. z ozirom na njegovo krestomatijo med drugim:

„Jedino što žalim, da s prozom počeli niste; laglje bi bilo djaku s lagljega na težje!

Premda i toga tajiti neću, da bi koji Slovenac (pak makar i Macun bio) sigurnu razbrati mogao, što je čisto zrno hrvatske i srbske proze a u školu uvoditi plevu i smrad i smiet današnjih prozaistov novinarskih — joj sva duša se mi trese. Ako nam ikada bog dosudi, da nam sadašnje vino mutno našeg jezika se očisti te da bude bistro, to će onda potomci naši morate priznati, da u nas ni zrna soli bilo nije i da su nam usta bila zamazana. Isukrste spasitelju svieta, pomiluj nas.“

Razlag — Macunu.

Gradec, 7. julia 1852.

Gospodine!

Oprostite, što se usudjivam Vas, gospodine sa jednom velevažnom molbom nadlegovati. — Ja opet nakanim „Zoru“ za buduću godinu izdati, no ne više kao koledar, nego kao načasni letopis za književnu slogu. Učestvovati bude više slavnih pisateljev p. g. g. Cafov, Majar, Svečan, Davorin Trstenjak, Dor. Muršec, Dor. Vogrin, Poženčan i dosadašnji „Zorani“. Nadam se takodjer podpore od g. Kukuljevića i Hanke. Nebi li i Vi hotēli pripomoći, gospodine? Ja scenim; da bi Vaše bistrumje i rodoljubje stare dobe povse lepo kinčilo mladjahnu našu „Zoru“. Morda bi blagovoljili spisati kratki odlomek iz krasoslovja ili što o klasičkoj literaturi? U ostalom nije od potrebe, da bi dolgo i široko bilo, ako neimate vremena; nego izvoljite što kratkoga u tom slučaju poslati, samo da mladina naša i svēt uvidja, da ne rode samo pojedini, nego većina uzajemno. Ako nam svoje pripomoći ne uzkratite, to mi ju onda simo u Gradec do 15. augusta pod mojim imenom blagovoljno šaljite sa dodatkom: „an die Universität.“ Prosim Vas učtivo! —

„Zora“ bude posvetjena „duhu otca uzajemnosti slavjanske“ i sastavci se mogu pisati u kojem god približavajućem narēčju; samo prosim, da bi uvēk i povsuda pisali l gdje ga slovnica zahtēva. Vse ostalo se može pojedinim pisateljem propustiti. Ja sim sice nakanil, opustiti nastavljanje započete „Zore“; alj nēkoji domorodci me nagovaraše, da ne opēšamo, dok ne vidimo, kuda i kamo se će svēt okrenuti. Započeti se jednom mora, vrēme je bogme! već došlo, da se Slavjani, osobito mi Jugoslavjani, razaberemo. — Ne zamērite mojemu hrdjavomu pisanju, ja imam vrlo malo vrēmena, buduć se i na stroge izpite pravoslavne pripravljati imam.

Primate moj slavjanski pozdrav, te se sētajte kadkada Svojega staroga prijatelja i iskrenoga štovatelja

Rad. Razlaga.

Rigler ¹⁾ — **Macunu.**

Marburg 15. August 1849.

Sie gedenken eine Slovenische poetische Chrestomathie in Druck zu geben? Warum verschwiegen Sie dies Geheimniß Ihres jungen Schriftstellerlebens? Weil ich kein Slovene bin? Aber ich bin ein Deutscher, der den geistigen Aufschwung auch der slovenischen Jugend wünscht und ein speciellcs Interesse daran nimmt, daß der slovenische Antheil des Marburger Gymnasiums ein Lesebuch in die Hände bekommt, das in seinem poetischen wie profaischem Theile den Interessen, Bedürfniß und Bildungsgrade meiner jungen Slovenen entspreche. Doch auch darüber sei die Verhandlung zwischen uns nicht abgeschlossen, sondern nur vertagt.

Ihr aufrichtig ergebener Freund
Fried. Rigler.

Šafařik — **Macunu.**

Prag, 15. Jun. 1850.

Hochgeehrter Herr!

Mit Vergnügen habe ich in Erfahrung gebracht, dass der erste Theil Ihrer südslavischen Blumenlese bereits erschienen ist. Ich hatte Gelegenheit denselben einzusehen, und meine Stimme für dessen Aufnahme und Einführung in die Gymnasien abzugeben. Mit Verlangen sehe ich der Herausgabe der übrigen Theile,

¹⁾ Frid. Rigler iz Neuberga na Štajerskem (roj. 1798) je začel pohajati srednje šole v Celovcu, kamor je bil oče prestavljen za uradnika, in jih je dovršil v Gradcu. Vpisal se je za pravnika na graškem vseučilišču, a srcé ga je gnalo k šolstvu; od l. 1822. do 1845. je služil za humanitetnega profesorja na mariborski gimnaziji, na kateri je postal l. 1845. prefekt, l. 1850. ravnatelj, l. 1851. se je preselil v Gradec, kjer je postal deželni šolski svetnik, temeljito izobražen v humanističnih predmetih. Popolnoma pravičen Slovencem, se je trudil urediti nauk slovenskega jezika. Da bi se poučil, kako je pouk drugih slovanskih jezikov urejen drugod, je šel na Češko in v avstrijsko ter prusko Šlezijo, obiskal srednje šole v Olomucu, Litomercih, v Brnu, v Pragi, v Draždanih, v Gorlicah, v Lipsiji, v Vratislavi, v Nisah, v Bregu, v Glivici in v Ratiboru in stopil v dotiko z 38 šolniki. Vedel je, da se morajo slovenski duhovniki, pravniki, zdravniki, profesorji in uradniki sploh dobro naučiti svojega materinega jezika, če hočejo uspešno poslovati: znal pa je tudi, da hoče vlada nemščino postaviti na prvo mesto. Prišel je do prepričanja, da mora slovenščino vsaj po dve uri na teden v vsakem razredu poučevati spreten učitelj, in je stavil tudi take predloge.

zunächst des der illyrischen Poesie entgegen, und Wünsche, dass Ihre Bemühungen innerhalb die gebührende und wohlverdiente Anerkennung finden mögen.

Sehr gerne würde ich das Werk sowohl für mich, als auch für unsere öffentliche Bibliothek anschaffen: allein bis zum heutigen Tage weiss ich nicht, auf welchem Wege ich es bewerkstelligen soll? Werden Sie nicht einige Exemplare an irgend eine Wiener Buchhandlung, oder selbst an eine hiesige Buchhandlung zum Verkaufe schicken? Ich dünkte, dies wäre sehr zweckmässig. Ich bitte, belehren Sie mich davon.

Es wäre Zeit, Mittel und Wege zu finden, unseren literarischen Wechselverkehr, auch was den Austausch von Büchern durch Kauf und Verkauf anbelangt, zu erleichtern.

Entschuldigen Sie die Kürze und Eile dieses Schreibens — so wie den Umstand, dass ich Ihnen nicht böhmisch schreibe. Letzteres kann in der Zukunft geschehen, wenn Sie es wünschen

Mit aufrichtiger Hochachtung verharrend
Ihr ergebenster

Paul Jos. Šafařik, k. k. Bibliothekar.

Šolar — **Macunu.**

V Gorici 30. majnika 1863.

Dragi prijatelj!

To leto so mi dvakrat došle knige za gimnasialno mladež. Najprej 2 iztisa Kačičevega ugodnega razgovora — eden od teh za semeniško knižnico, kateri sem ga berž oddal — potlej pa 34 knjižic različnega saderžaja. Za perve Vas prosim, da bi Vi (Matico ilirsko) v mojim ino naših učencov imenu ponižno zahvalili, za druge se pa Vam serčno zahvaljujemo ino vsim tistim, ki so k tej mični sbirki od svojih knjig ktero priložili. Bodite si svesti, da ta podpora ne bo pri nas brez obilega sadú ostala. Ker po malem naša narodna reč zmirej napreduje; bolje še v šolah kot v javnem življenji: po triletnem hudem boji smo toliko dognali, da se materna jezika (slovenski in italijanski) letos učita po celi gimnasii v vsakem razredu posebej po 2 uri na teden; verhu tega smo dognali po veliki noči še za vsak jezik po 1 posebni razred za neslovence ino nelahe — po 3 ure na teden — za prihodnje leto sta pa celo že po 2 razreda dovoljena od ministerstva. Tako je po tej strani naš program v dejanje vveden; po drugi strani se pa materni jezik vsaj nekoliko pritika pri poduku v nemščini i latinščini v prvih razredih gimnasije, po našim zahtevanji pa ne bi smel že letos nemščine nihče učiti na celi spodnji gimnasii

razun na podlagi materinščine — ali desunt, etiam nunc vires, deest et bona voluntas dirigentis: v 3. i 4. razredu bi bilo treba tacih učiteljev, da bi znali oba deželna jezika temeljito, ki jih pa ni, v 1. i 2. bi se lože pomagalo, ker imamo paralelne razrede za vsak narod posebej, ali slovencev v 1. razredu Dr. Tušar nemščino razlaga na podlagi neke slovenščine, v 2. razredu so jim pa suppl. Indraka vrinili, ki je rojen Moravec ali slovenščine nevešt. Slovenščino v vsih razredih — tudi v onem za neslovence — so vrinili suppl. Pajku, ki je izprašan za klasično filologijo v nemškem ino hervatskem učbenem jeziku ino je še le letos službo nastopil. Mene ino g. Marušića je tako vodja od slovenščine spodbil — ali le sam od sebe, da se je zmaščeval nad nama, ki se nisva dala ostrašiti od svojega poštenega programa, ne pa vsled kakega vikšega vkaza. Pa menim da bo še tak čas prišel, da naju bo še prosil, potolažil sem se pa jez lahko, ker vidim da se slovenščini za to ne godi slabo ino jez svoje znanje slovenskega jezika na drugi strani lahko pri učencih k pridru obročam, le za to nisem še s to naredbo zadovoljen, ker nisem navadne misli, da bi mogel slovenščino le jeden po vsih razredih učiti, temveč da bi v jednom razredu več jezikov ko je moč jeden učitelj učil ino vsaj na spodnji gimnasii taki, ki materni jezik učencov dobro zna ino z njim druge jezike pojasnuje. Tako bi mi kmalo na to napeljali jo, da bi nihče ne smel pri nas postati učiteljem, ako ne zna deželnih jezikov, vodja pa to čuti, zato pa slovenščino centralisira. — Prejšnji šolski svetovavec nam je pred božičem zamerl; po tem so nam do binkuš obetali Kluna, zdaj pa pravijo da je nedavno iz cesarskega kabineta prošnjo brez rešitve nazaj dobil, kar blizo toliko pomeni kot da ne bo, na to nam pa jedni Stimpelna obetajo, drugi Holzingerja, začasno so pa Dr. Pavišića tudi za gimn. pooblastili, ki nas je včeraj prvič prišel obiskat. Koliko časa nam ostane, Bog zna, če za zmirej, pa tudi nebo slabo za materni jezik; le škoda da njegova beseda na Dunaji malo velja.

Vaš stari prijatelj

J. Šólar.

Tkalac — Macunu.

Agram 21. Febr. 1861.

Lieber Freund!

Ich hoffe, daß Sie als Correspondent an „Ost und West“ theilnehmen werden und bitte Sie um Ihre Mitwirkung in dieser Richtung so wie durch Leitartikel über alle öffentlichen Zustände

Ihres Volkes mit alleinigem Ausschluß lokaler, die nur in Correspondenzen besprochen werden können.

Ich bin entschlossen auf durchaus reelem Boden ideale Tendenzen zu verfolgen; verständig, nüchtern, anständig, entschieden: allen Katzbalgereien der einzelnen Nationalitäten will ich fern bleiben, und nach keiner Seite Concessionen machen in Bezug auf das von mir für recht Erkannte. Es ist ein großes, ernstes Werk das ich unternehme, dem ich meine Existenz opfere. Gott gebe seinen Segen dazu!

Wie Sie wissen, habe ich unter den Slovenen keine persönlichen Bekanntschaften. Ich wende mich daher an Sie mit der Bitte, tüchtige Persönlichkeiten die auf die Tendenz meines Journals eingehen können, im ganzen slovenischen Vaterlande, namentlich aber in Klagenfurt, Gills, Warburg, Graz usw. zu Correspondenten anzuwerben. Großes Honorar kann ich für den Anfang nicht versprechen bis ich nicht sehe wie das Blatt geht, denn ich brauche 4000 Pränumeranten um meine Kosten zu decken; doch werde ich jeden Correspondenten der mir zwei Artikel wenigstens monatlich liefert das Blatt gratis senden; wer nur einen Artikel monatlich schreibt, soll das Blatt gratis erhalten, aber die Postgebühr (fl 4. 80 fr. jährlich) zahlen. (Natürlich gilt dies für Sie persönlich nicht.)

Ich wünsche das Programm den „Novice“ beizulegen und habe in Wien Auftrag gegeben 1000 Ex. desselben an die Redaction zu senden. Ich bitte Sie Dr. Bleiweis in meinem Namen zu ersuchen, daß er das Programm beilegen läßt. Sie würden mich sehr verbinden, wenn Sie in den slovenischen literarischen Blättern, wie der Glasnik, des Programms erwähnen wollten.

der Ihrige

Tkalac.

Veber — Macunu.

15. marca 1861.

Dragi Ivane!

Borimo se i politički: Magyar je filovit, Švaba je lukav, preteška zadaća za nasu iskrenost, da oba svladamo, al se uzdamo u razvijajući se duh slavjanski, kojemu neima zaprekah. Na našoj se gimnaziji uči sve hervatski: neka nalože protivno, ako smiju! Samo se vi Kranjci . . . držite, da se svi flosimo u jednom jeziku: onda ćemo se smijati kukavnim Njmcem: palma sub onere crescit, veli sv. Augustin. — Uprav smo danas dobili preustrojenje namještničtva: i naši ljudi nemogu se okaniti ššah i birokracije; ali ćemo na nje udariti svom silom: varmedje to su naše oružje.

Jojmene! Gozdno kapelo
čudno je čudo prevzelo,
vse je pogledat privrelo:
Jojmene! V demantni zarji,
gori na glavnem oltarji,
kakor na tronu cesarji,
Božič sedi — — —

Silvin.

Gozdna božičnica.

Mažuranić ide u Rěku za privremenoga ravnatelja. Na ti lanjski Schlusbericht ftiže rěšenje: ukoravaju se opet Veber i Mažuranić, što fu dali malo zadaćah. Ukorava se razredni učitelj 7. razreda (bio je Kořinek), da je on kriv svemu neredu, pak se opet na drugom měftu neizměрно hvali poimence Kořinek; hvali se i Bradaška, koji je dobio ovako framotni dekret, pa fto ćeš više.

Pozdravi mi tvoje domace, a ti budi uvěren, da Te ovdě fvi radi imamo, i budi zadovoljan sa ovo několiko redakah, koje piše ravnatelj, kojemu se puši glava. Drago će mi biti, ako fe oglasiš, naftojati ću da Ti odgovorim.

Uvěk tvoj ifkreni

A. Veber.

Žepić — Macunu.

v Varašdinu dne 5. januarja 1862.

Blagorodni Gospod!

Prespoštovani domorodec!

Na Vaše povabilo v Novicah, da naj se oglasi do novega léta, kdor bi bil pripravljen spisovati slovenske gimn. bukve, Vam je pisal zastran tega tudi moj kolega gosp. Valjavec, da sva on in jaz pri volji spisovati ali pa dobre némške knjige za lat. in gerški jezik poslovenjevati. Če je pa uže drugo vse prevzeto za latinščino in gerščino, bi pa mi dva pripravna bila lotiti se rečnika lat. slov. za doljno gimnazijo, dodajaje če bi se zahtěvalo tudi némško prestavo pri vsaki besedi latinski. Ker na ta list Valjavčev ni nič odgovora, menda Vam ni prišel v rōke, in zato si zdaj jaz dogovorivši se z Valjavcem jemljem svobodo s tem listom nadlegovati Vas zastran školskih gimn. bukev. Če torej ni uže vse prevzeto za latinski in gerški jezik, Vas lepo prosim v Valjavčevem in svojem imenu za blagovoljen odgovor v tej stvari, da se bova vedila ravnati. Če so spisovanje prevzeli vže drugi, bi morebiti s pregledovanjem rokopisov, kadar bodo gotovi, mogla kaj koristiti narodni stvari: više oči' vidi više. Pozdravlja je Vas od Valjavca se Vam priporoča

Vaš velik spoštovavec

Seb. Žepić učitelj gimn.

Macun je pisal v slovenskem, hrvaškem in nemškem jeziku. Hrvaške in nemške spise navajamo samo po naslovih; ti so: Slovnica jezika grčkoga. I. Izpitovanje rečih iz němčkoga od dr. Rafaela Kühnera sa malenimi proměnami prevedena. V Beču 1853. 8°. 388. — Skladnja jezika grč-

koga. V Beču 1854. 8°. 390. — Kratka slovnica jezika němčkoga. Složena za porabo mladeži gimnazijalne. V Beču 1854. 8°. 154. — Zadače za vežbanje u jeziku němčkom. V Beču 1854. 8°, 219.

Naučni minister grof Thun je preustrojil avstrijske srednje šole in je sklical v ta namen komisijo, katera je izdelala novi statut; med odličnimi člani te komisije je bil poleg Miklosiča tudi profesor Bonitz, ki je mnogo let na dunajskem vseučilišču sijajno zastopal klasično — posebno — grško jezikoslovje. Ta učni način imamo še zdaj z malimi izjemami ali izpremembami. Grška slovnica, katero je bil priredil po Kühneru za hrvaško-srbske šole, je bila prva prikrojena po novem načrtu. Ti prvi poizkusi so seveda v marsičem pomanjkljivi, pa vendar je ravnateljstvo zaloge šolskih knjig, ne da bi bil Macun vedel kaj o tem, grško in nemško slovnico ter nemško vežbanico do l. 1869. dalo večkrat ponatisniti.¹⁾ Macun je Fröhlichovo slovnico hrvaškega jezika izdal na novo v četrti izdaji²⁾ in pisal o Gunduliću dvakrat.³⁾ Se-stavek: Kratko krasoslovje o pesništvu (Noven 1852) se je razširil potem v samostalno razpravo o romanu. Zagreb, Gaj. 36.

¹⁾ Tako pripoveduje prof Majciger v „Kresu“ 1883, str. 623.

²⁾ Theoretisch-praktische Grammatik der ilirischen Sprache id. Wien 1865. 8°. VI. 321.

³⁾ Oesterr. Blätter für Literatur etc. 1847. Vesna. Macun je nekatera mesta iz „Osmana“ prevedel na nemški jezik; za izgled navajam tu nekaj kitic.

Ach! wie magst du so dich brüsten,
Eitler Stolz der schwachen Menschheit!
Sieh, je höher du dich hebest,
Desto tiefer wirst du sinken.

Ewig endlos ist kein Wesen,
Auch das stärkste nicht auf Erden;
in der höchsten Berge Scheitel
schlägt zuerst des Blitzes Flamme.

Ohne Schutz vom Himmel sinken
eitel hin des Weltalls Kräfte;
im Vernichtungskampfe welken
ohne ihn sehr mächt'ge Staaten.

Ew'gen Schwunges, ohne Ende
drehet sieh das Rad des Glückes;
wer sich hoch erhob, ist unten,
und wer unten war, steigt aufwärts.

Na zagrebški gimnaziji se je pouk latinščine bil uredil kolikor toliko po Macunovi razpravi: „Abhandlung, betreffend die beabsichtigte Vermehrung der Lateinstunden in den unteren Klassen.“ V Trstu je Macun sodeloval pri sestavljanju slovensko-ilirskih čitank za nedeljske šole na Primorskem; ilirske je urejeval sam. Ruske pripovednike je v prevodih razglašal v „Narodnih Novinah“, „Danici ilirski“ in v „Novicah.“

Dasi je to literarno delovanje jako obširno poleg napornega izvrševanja službenih dolžnosti, je Macun vendar glavno skrb obračal na slovenske razmere, in tu se moramo malo pomuditi pri njegovem na str. 709. omenjenem delu „Cvetje jugoslovansko“.

V predgovoru k „Cvetju“ pravi Macun: „Tesniga serca predložim slavjanskemu svetu to delce, pri Slovencih prvo te verste. K začetku se težko ključ najde, in ta težkoča terja, da se presod letega ozira drži, vsaj si mora vsaka knjiga, ki se pri nas prikaže, celino krčiti.“

Ali tudi zvnajni zadržki so pri tem delu veliki; namenjeno je namreč učečoj se mladini, da se po njemu soznani s pesniki cele Slovenije, in tudi z nekaterimi ilirskimi; in da se iz njega uči lepo in u slavjanskem duhu pisati. Slovnica jugoslovanska pak je še malo kaj ustanovljena, tedaj pisatelji pišejo po svojih mislih različno, in po takem se je zmešnjava posebno v slovniških formah ugnezdila.

Ob dem Schwert schwebt jetzt die Krone —
auf die Krone sinkt die Klinge —
jetzt erklimmt der Knecht die Herrschaft,
und der Herr wird ihr zum Diener.

Durch das Unglück hebt das Glück sich,
aus dem Blute wächst die Krone,
die der Schrecken Vieler waren,
ängstigt auch die Furcht vor Vielen.

Vom Verrath, von bösen Ränken
ist des Herrschers Haupt umgeben.
Doch zuweilen kommen Dinge
noch von keinem Aug' gesehen.

Trije stih so imeli preveč zlogov, te sem popravil, v ostalem sem pustil besedilo neizpremenjeno.

Kakih sem jaz pri tem misel, vsak lahko v kratkem krasoslovju pesništva vidi. Glavno pravilo je, da se v književni jezik uvede samo, kar je res in kolikor mogoče v celem narodu, in kar se prileže pravilom mišljenja; in da se, gde so razne ceste, zbere tista, ki nas z drugimi našimi brati Jugoslovani zedini. Tedaj se mi ne dopade: lepši slika, boljši leto, boljiga ukusa i. t. d.; tedaj sam med: *bratom* in *bratam* se perviga deržal. — Rad bi potem nekaj uglasil tudi vse druge spise, ali razun drugih vzrokov v tem delu doslednost že zavoljo soglasja nije bilo mogoče.

Kar se tiče pesnikov, omenjenih v tej knjigi, bi morebiti kdo zgrešil Volkmera; alj njegov duh se mi preveč tuj, preveč neslavjanski zdi.“

Nato razlaga, zakaj piše *smàrt* namestu *smrt* in nekatere druge stvari, in zaključuje takole:

„Zdaj pak se obrnem k tebi o mladež, ki si cvet sedajnosti, in temelj prihodnosti; posebno tebi je to delo namenjeno! Sveta naj ti bo volja, da se najprije in najbolje z domačim našim cvetjem jugoslavjanskim spoznaš, in da se z dišečimi rožcami jugoslavjanskiga polja, ne pak s tujimi kinčiš. Domače naj ti bo najpreje na skrbi. Stara je pravlica, da se v kratkem na palico beraško naslanja; kdor ptujo zemljo obdelava, domačo pak zanemari; orji in obdelavaj domačo, da bodo s teboj zavjeli tudi tvoji domačini — tvoj narod, ki je dušne hrane tolko stradal in še strada, ker so njegovi sinovi vse delo zanemarili, ali pak le za tuje narode delali. In kar bi ti za zdaj zmanjkalo v jugoslovanskem našem jeziku, išči v drugih jezikih slavjanskih, in ako ti šele manjka, se drži posebno večniga vrela pesništva in proze, gerčkiga jezika, ki se u obrazih in besedah slavjanskemu med vsemi jeziki gotovo največ prileže. — Potem takem bo iz cvetja veselo prizrelilo sadje.“

Ker je knjiga zdaj stara petdeset let, ni primerno, da bi se kritikovala; če se pa premisli, da je Macun na vseučilišču slišal pretežno pravoslovne predmete, predavanja o slavistiki ali slovenistiki pa nobenega, in

da je takrat izvršil to delo samo po privatnem trudu, lahko razumemo, da se je Macun v nekem listu do Muršca jezil nad Jerišo, ki ga je ostro prijemal.

V Riegerjevem „Slovníku naučném“ je Macun l. 1863. objavil spis o slovenskem slovstvu in ga razširjenega priobčil v „Narodnih Novinah“ meseca velikega srpana in vinotoka z naslovom: „Kratek pregled slovenske literature.“¹⁾ Dijakom, ki niso imeli Janežičeve slovnice s kratkim pregledom slovenskega slovstva, je ta spis v ponatisu kot brošurica vsaj za silo omogočil, da so mogli dobiti nekoliko pojmov o tej tvarini. V I. letniku „Književnika“ je Macun v daljšem spisu ocenil najstarejše slovenske in hrvaško-srbske slovnice, ter l. 1862. v „Slovenskem Glasniku“ izprožil vprašanje o „Slovenski terminologiji v obče in posebno jezikoslovni“, ter poudarjal, da se je Slovencem treba ozirati na hrvaško-srbsko narečje.

Zraven tega mnogostranskega delovanja je skozi dvajset let nabiral tvarino za književno zgodovino štajerskih Slovencev in jo je izdal na lastne stroške l. 1883., ko se je praznovala Miklošičeva sedemdesetletnica. Ni kazalo izdati književne zgodovine samo ene slovenske pokrajine, ker je književno delovanje Slovencev v raznih pokrajinah vendar preozko združeno, da bi se mogla podati povoljna celotna slika samo enega oddelka slovenskega naroda; to je morda tudi napotilo „Slovensko Matico“, da je ni izdala sama. Navedenih je tudi mnogo štajerskih Slovencev, ki so pisali nemško ali latinsko; pri vsem tem pa je Macunovo knjigo z veseljem pozdravil vsak pisatelj, ki se je hotel bližje poučiti o slovenskih pisateljih na Štajerskem.

Nazadnje še nekoliko o Macunovem nemškem spisu „Niccolò Machiavelli als Dichter, Historiker und Staatsmann. Separatabdruck aus dem Festprogramm für die 300jährige Jubelfeier des I. Staatsgymnasiums in Graz 1874.“ Njegova soproga pripoveduje, da je to

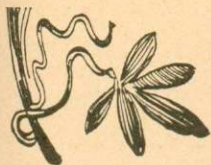
¹⁾ Ta spis se je ponatisnil z naslovom: „Kratek pregled slovenske literature sa dodanim řečníkom za Slovence.“ Zagreb 1863. 12°. 102 str.

samo posnetek iz večjega dela o italijanskem državniku. V tem spisu se je naslanjal na Guicciardinija, Baretija, Cantuja, Schlosserja in druge pisatelje; spomina vredno je to, da rad primerja južnoslovenske stvari, n. pr. omenja povesti „Zla žena“ iz Stojanovičevih „Pučkih pripovedek“, ko govori o noveli Machiavellijevi: „Belfagor“. Ta spis je bil Macun poslal italijanskemu kralju in ministru notranjih in zvonajnih stvari; laskavo zahvalo je za to dobil iz kabinetne pisarne iz Monze 3. listopada 1874 in tudi od omenjenih ministrstev. V Macunovi zapuščini pa se nahaja tudi francoski list urednika časnika „Revue de deux Mondes“, ki mu piše, da bode spis o Machiavelliju omenjen v prihodnji številki; dalje pravi, da ga jako veseli pozdrav Strossmayerjev, da vestno zasleduje boje Slovanov, pristavlja pa: „Mais je trouve parfois un peu de confusion dans vos votes etc. (= nahajam včasih nekaj zmešnjave v vaših željah itd.)“ Nisem mogel zaslediti, zakaj je Macun Strossmayerjeve pozdrave izročil uredništvu „Revue de deux Mondes“. Vsekako se pa vidi iz tega, da je Macun izkušal zbuditi zanimanje za Slované tudi v romanskih narodih in da je imel široko obzorje. Vse njegovo obsežno delovanje kaže, da je bil zmožen in delaven mož; omeniti se pa mora, da je v svojih listih tožil izpočetka iz vsakega kraja, kamor je prišel v službo.

Macunu na čast so „Novice“ l. 1863. objavile to-le pesmico Ludovika Tomšiča kot dopis iz Zagreba:

K godu blagorodnega gospoda I v a n a M a c u n a ,
gimnazijalnega profesorja (27. januar).

Pevaj lira, da se glas odmeva,
pevaj slavo vrlemu rojaku,
domoljubi pojte korenjaku,
srce naše naj mu danes peva!
Razodeva ono neprestane želje,
dolgo v sebi jih že odgojiva,
bije vedno, nikdar ne počiva,
danes jih pa glasno razodene:
Naj Vas Bog še dolgo nam ohrani,
naj spolnjuje srčne želje Vaše,
želje Vaše saj so tudi naše,
zla naj vsega Bog Vas vedno brani,
mati Slava naj Vas v krilo dene,
venc zasluge nikdar Vam ne zvene!

Sveti večer je vasoval.

Tiho, tiho,
kakor bi po prstih šel,
lahno, lahno,
kakor dih je prihitel.
Jaz sem klical
ves očaran venomer:
— Bog te živi,
moj preblaženi večer!
Kaj prinašaš
z onega sveta novic?
Mar veselih,
ker si tak živahnih lic?

Tiho, tiho,
kakor bi se koga bal,
tajno, tajno,
kakor duh je šepetal:
„Vsa nebesa
neizmerna so novost,
vse boš videl,
kadar sam boš rajski gost.
Vendar nekaj
naj razkrijem pred teboj,
kaj je davi
tožil Stvarnik moj in tvoj:

— Morje zvezdic
po vsem stvarstvu sem razlil,
a nobeni,
kakor zemlji nisem mil.
Ali vsaka
lepšo slavo mi gori,
kakor zemlja,
ta nezvesta moja hči.
Ravno tak je
hladne zemlje hladni sin,
ko sem vendar
dal vso milost mu z višin.“

In večer bi
še povedal marsikaj
a nebesa
so hotela ga nazaj.

Tiho, tiho,
kakor bi po prstih šel,
lahno, lahno,
kakor sen je odhitel.

Silvin Sardenko.

Od hiše do hiše.

Povest iz našega kraja. — Spisal *Podgoričan*.

(Konec.)

IX.

Kmalu potem so sedeli Seljani pri Rohnetu in so kakor po navadi z vriščem in prepirom preresetali tisto stvar, zaradi katere je bilo „ukazano“. Potlej so pa malo povasovali, ker je bil že dolg večer, tako-le kasno v jeseni.

Od volov in prešičev se je zasukal razgovor na fante in dekleta in na svatbe, katere so se pripravljale za predpust. Ko je bilo pa že vsem besede zmanjkalo in so nenadoma vsi obmolknili, da je nastal tisti trenutek, o katerem pravijo: „Sedaj marširajo oficirji v nebesa“ — se je obrnil sam Rohne k Lazarju in izpregovoril: „Boter, takrat ste bili pa eno pametno naredili, ko ste snubača vrgli iz hiše!“

Pohvaljenemu Lazarju so se zaiskrile oči od veselja in je odvrnil: „Kaj ne da!“

„Jaz bi ga bil tudi!“ je menil Hren. „Tacega človeka, ki ničesar ne premore!“

„Ali kaj sem pa hotel družega, kakor vun ga vreči?“ je povzel zopet Lazar, ko so bili vsi napeli ušesa. „Jaz sem še klečal pri mizi po rožnem vencu, ko se vrata široko odpró in stopi v hišo trdo in po koncu, kakor bi bilo vse njegovo, ta Gornikov. Hitro sem še tisto odmolil, kar sem se bil odmenil, potlej sem ga pa vprašal bolj prijazno, kakor je bilo treba, po kaj je prišel. Nekaj časa je mencial in nekaj premetaval po ustih, potem je pa spesnil: „Punco mi dajte!“ ... To vem, da sem ga prav debelo pogledal in potlej sem se zasmel. „Ali noriš ali kâli?“ Pa kako vam je bil hud!... O, nič drugače kakor: „Punco mi dajte, pa punco mi dajte, jaz sem jo prišel snubit...“ Jaz sem ga nekaj časa pogovarjal, naj bo pameten, potlej pa, ko sem videl, da se je začelo tudi dekletu mešati, sem ga pa prijel in vrgel vun...“

„Hahaha!“ so se zasmeljali vaščani. „Prav si naredil!“

„I, kaj je pa Ančka rekla?“ je vprašal Rohne. „Je bila kaj huda nanj?“

„Ja! Nanj ja!... Name!... V me se je zapodila. Jaz do tedaj nisem vedel, da so naše ženske tako neumne, sedaj pa vem, da so ravno take, kakor druge... Ako ji možki le pomežikne, pa hoče iti za njim, pa vpije: Moj bo, pa moj bo, pa moj!... Najprvo sem njega vun, punco, ki je hotela za njim, pa nazaj“ — —

„Tako je hotela za njim?“

„I, kako pak... Zato je tako vrelo po meni. Ko sem videl, da se mi hoče zet iz Kozjega repa zares obesiti na vrat, sem pa trdo na noge stopil!“ ...

„I, tako se mora tako, trdo nastopati!... To je bila možka!“ je pritrdil Hren.

Nekdo drugi se je pa oglasil: „Ali kako pa vam ti-le Kozjerepci govoré!... Toliko časa ti piha in piha, da te omami; posebno lahko verjame pa táko neizkušeno dekle.“...

„Ali nisem dejal?“ se je obrnil Kepec k svojim tovarišem in jih pomenljivo pogledal.

Nekateri so pokašljali v znamenje, da soglašajo ž njim.

To pa ni nič zmotilo Lazarja, ki je začel: „Vidite možje, saj ste pametni, pa vas vprašam: Ali more priti iz Kozjega repa kaj pametnega, kaj dobrega? ... Ni mogoče! Lejte, cel ljubi božji dan se vlačijo ti ljudje po sencah in postavajo, ker nimajo dela, in po zimi se iztegujejo po peči, pa jih ugibljejo, neumne seveda, se učijo lepo besede postavljati in potlej, ko vidijo, da sladke besede vlečejo, začno misliti pa na ženitev, ti postavači.“

„Dič!... Kaj si pa ti?“ se je razkoračil Kepec. „Ko bi Kozjega repa ne bilo, pa bi ti proso v plevelu minilo, travo bi ti pa

volk požgal. Možje iz našega konca! S temi ljudmi iz vasi ni nič. Ene poštene nam ne priznajo!... Po leti, ko bodo lazili okoli nas in iskali delavcev, jim hrbet pokažimo, pa rajši kose oponašajmo: Fiv!... fiv!... Sedaj pa domov! O, Kozji rep bo še dober!..."

„Hvala Bogu, da je tako hitro minilo!“ se je oddehnil Rohne, ko se je bila hiša izpraznila.

„So bile že začele, te zgage kozjerepske!“

„Ali znajo kaj družega?“ je vprašal Hren.

„Kmalu nam bi bili ves pogovor razdrli“, je godrnjal Rohnè. „Vidite boter, kako ste bili takrat hudi na Barbiča!... Pa stvari le ni bil tako iz trte izvil, kakor ste vi dejali in kakor se je potlej pokazalo.“

„Sam Bog, da se mi je takrat umikal! Jaz ne vem, kaj bi bil ž njim storil... Oba bi bila nesrečna.“

„Vidite?... Naglica ni nikoli kaj prida. Sedaj se je pa vse prav naredilo. Kaj pa punca pravi?“

„Prav nič ne porajta... Kakor bi ga nikdar ne bilo, še žugne ne o njem, dasi včasih besedo tako zasučem, da bi lahko kaj rekla.“

„Je pa že pametna!“ ...

„Saj pravim... To je bilo samo tako!... Preslepil jo je bil in pregovoril, pa mu je verjela. Ali sedaj, ko sem ji to neumnost izbil, in jo je on potegnil v novi svet, da se ji več ne nastavlja, je pa dobro.“

„Pa jo boste omožili?“

„O, da le pride tak, ki bode všeč meni, pa pojde ž njim!... Kajpak! Doma ne bo!“

Lazarjeva Ančka je pa tudi vedela, da ne bo dolgo doma. On je šel naprej, a ona pojde za njim, ko bo tisti čas prišel... O, za njim je hrepenelo njeno srce, za njim, za Antonom. Sedaj je šele prav čutila, kaj ji je Anton. Mislila je vedno nanj, in strahu koprnela zanj. Pa to je skrivala, ker ni smel nihče vedeti, kaj je v njenem srcu, kaj se snuje v njeni duši... O, kako je težko pričakovala prvega njegovega sporočila!

Nekaj tednov potem, ko je bil odšel Anton, pride Barbič k Lazarjevim, dasi je imel še dve hiši obrati v Kozjem repu.

„O, nič se me ne ustrašite, ne bom še ostal pri vas“, se je izgovarjal Barbič. Samo pogledat sem prišel, ako ste še kaj hudi nâme po tistih besedah, saj veste“ ...

Ančka je zardela, a stari ga je zavrnil:

„E, kar molči o tistem, kdo pa še kaj vé. Kar je bilo, je minilo. Kar brez skrbi pridi!“

„Pa bom prišel čez nekaj dni, ko bom ‚skozi‘. Bom že prinesel žlico.“

„Če je prav ne!“ je dejal Lazar, ki je čutil, da ga je hotel Barbič malo zboosti. „Pa kaj povedi!“

„Bi že kaj, pa bi ti menda ne bil vesel!“

Barbič je obračal oči za Ančko, da je naposled ona to zapazila in ji je kri nemirno zaigrala. Slutila je, da ima Barbič nekaj posebnega zanjo, nekaj od — njega. Zmenila sta se bila pred odhodom, da bo Anton pisal Barbiču, kar bo imel nji povedati, ker bi se sicer lahko pripetilo, da bi pismo zánjo prišlo v očetove roke, kajti na kmetiških poštah niso tako natančni in molčeči, kakor žele ljudje, ki prejema in oddajajo ljubezenska pisma. In kaj bi bilo, ko bi oče ovohal, da prejema Ančka pisma iz Amerike! Na to ni smela Ančka misliti...

Sedaj je bila pa v strahu, da bi Barbič kaj ne izbleknil vpričo očeta. Jezna je bila nanj, zakaj je ni poiskal kje na samem... Pogledala ga je ostro in šinila vun. Starec pa ni mogel kar planiti za njo, ker to bi zbudilo sumnjo; zato se je razgovarjal še dalje z Lazarjem o letini in vremenu.

Ančka pa ni potrpehla zunaj, ampak je zopet pritekla v hišo. Le-tu je kaj premaknila pa zopet kaj odnesla in ko je še enkrat jezno pogledala Barbiča, je zdirjala zopet vun. Barbič je pa le sedel in se pogovarjal... Ančka bi mu bila kar obraz razpraskala od togote, pa si ni mogla pomagati, ampak je samo smukala iz hiše in v hišo, da si je Barbič mislil: „Kako ti je nepočakljiva, o ti nepokoj ti!“ ...

Ko se je pa nekaj dalje pomudila zunaj, naenkrat privpije v hišo: „Oče, oče, pojte no v hlev! Vsa živina je sproščena v hlevu, pa bôde se, da je strah!“

Lazar jo po tem strašnem sporočilu udere iz hiše in za njim mati. Ančka pa hitro skoči k Barbiču:

„Kaj je? ... kaj je?“ ...

Barbič se ji je nasmejal, ko jo je pogruntal. „Ptica si! Jaz bi se ne bil tako izmislil“ ...

„Kaj je?“

„Ná, pa beri! ... To-le je bilo v pismu z naročilom, da izročim tebi ... Je pa gotovo tisoč pozdravov notri. Pokaži!“ ...

„Vam? ... Ne utegnem, ker moram iti pomagat“ ...

„Ančka, ako mu boš kaj pisala, pa napiši; ko pridem k vam na hrano, mi boš pa dala, da mu pošljem. Veš, Anton je nekaj vreden!“

„Kaj vi veste!“

Skočila je v hlev za očetom in materjo, a Barbič je krevsal od Lazarja, smehljal se in modroval: „Ej, pa ti je zvita stvar kot kozji rog, ta Ančka! Kako ti je starega izvabila iz hiše!“

Lazar se je jezil in ugibal, kdo bi bil njegovo živino sprostil, in je dolžil ženo in hčer. Pa sta ga prepričali, da jih je sam pozabil privezati, ko jih je prignal od korita, in stari je njima moral verjeti ali je pa mislil, da mu je bilo ‚narejeno.‘

No Ančka se je kmalu izgubila. Skrila se je in brala Antonovo pismo ... Tresla se je od razburjenosti, smejala in jokala obenem od veselja. Prebrala je večkrat zaporedoma kakor bi hotela ugeniti njegove misli in občutke, ki jih je imel, ko je pismo pisal. Vse si je hotela vtisniti v spomin in srce ... Pismo je bilo pa tudi zelo važno, zakaj Anton jo je vprašal prav resno, ali še misli nanj in ali je še voljna priti za njim, kakor je bila obljubila ob slovesu? ... Vrhutega ji je pisal, da ima dober zaslužek, da lahko preživi ž njim sebe in njo in še lahko dosti prihrani, zakaj v Ameriki je toliko denarja, da si Seljani še misliti ne morejo.

To so bile seveda važne reči, in Ančka je morala dobro premisliti, preden mu je odgovorila. . Ljubezen in dolžnost sta se zopet borili kakor že večkrat poprej, a zmagalo

je srce. Pisala mu je dolgo pismo, v katerem mu je obljubila, da pride za njim, kadar hoče, samo pošlje naj ji potrebni vozni list. Obenem pa je izrazila željo, da se, kadar bosta prihranila kaj več denarja, vrneto nazaj k materi in očetu, ki jima bota tedaj gotovo odpustila, zlasti ko bodeta videla, da Anton in Ančka nista prišla praznih rok. „Jaz imam očeta in mater prav rada, a Tebe še rajši in vsak dan priporočam Tebe in sebe sv. Antonu, katerega tudi Ti ne pozabi, saj je Tvoj patron!“ ...

Ko je to napisala, je kmalu končala pismo in je čakala Barbiča, da mu ga izroči.

Barbič je zopet prišel k Lazarju za dva dni. Ljudje so se ga bili že navadili, da ga že ni nihče vprašal, po kaj je prišel, in ko so prinesli skledo na mizo, tudi Barbič ni čakal, da bi ga vabili, ampak kar pomeknil se je k mizi kakor kdo domačih in še mari mu ni bilo, če ga je kdo grdo gledal. O, potem šele, ko je čutil, da ga v kaki hiši težko vidijo, potem se je šele širokoperil, da jim je bil res v nadlego. Nobenega dela se ni priteknil; sicer je pa rad delal po svoji všeči in po svojih močeh.

„Pravico imam iti od hiše do hiše“, je dejal včasih, ko je pripovedoval, kje ga težko vidijo. „In te pravice mi nihče ne vzame. — Samo smrt mi bo zastavila to pot“ ...

Pri Lazarjevih se je čutil sedaj zelo domačega. Z Ančko sta se itak prav dobro razumela, gospodinja je bila pohlevna in je rada postregla, gospodar se je bil pa tudi že vdal ‚usodi‘, da je potrpel in pogoltnil kako pikro besedo, ki mu je prišla nena doma na jezik. Samo to je vselej zabičal ženi, kadar je prišel Barbič v goste: „Veš, ta ni povabljen, nikar se ne bahaj kakor ob žegnanju, ko nimaš nič od tega. Nič se ne boj zamere pri takem revežu!“

Ona je pa vendar ob takih prilikah malo več zabele dela v ponev, in ako je bel močnik zasukala, ni kanila prav nič vode v moko, ampak je rabila samo jajca.

„Saj ne bo on nič poznal!“ Tako je varala moža in tolažila svojo vest.

Barbič je imel po navadi v hiši, kjer je bil, prvo besedo, vsaj pri skledi. Pripovedoval je reči iz svojega življenja, resnične in izmišljene, ali je pa malo obiral tega in onega iz vasi. Ljubil je šalo in smeh pa tudi dražil je rad koga. Na Lazarja je imel posebno piko. Zbadal ga je zaradi njegove prevzetnosti, baharije in zaničevanja revežev, posmehoval se je njegovi razdražljivosti in kmetiškim baharijam... Tudi topot se ni mogel Barbič premagati. Opoldne pri jedi, ko mu je tekel jeziček, je pogledal od strani svojo sosedo Ančko in potem je pa zavil pogovor: „Ta Gornikov ti je pa ptič“...

Nihče mu ni odgovoril, samo Ančka je zardela in mu stopila na nogo, in Lazar ga je jezno pogledal. To pa ni motilo Barbiča, ampak je nadaljeval: „Tako je že bogat, da bi v vasi z nobenim ne menjal.“

„Ta bogat? ... Ta, ki je iz Kozjega repa?“ je vzklikal Lazar.

„Ta! ta! Srečo je naredil... Bogatega zeta bi bil imel.“

„Zeta iz Kozjega repa?“

„Pa bi bil vendar bogat zet, zal zet...“

Ančka mu je tako stopila na nogo, da jo je moral umekniti in je zastokal: „Jej, kako me je začelo trgati po nogi!“

„Saj bi te moralo tudi po jeziku,“ je pristavila Lazarica, kateri se je smilila hči.

„Kaj misliš, da je zato ne bo dobil, ker je iz Kozjega repa?“ se je zagnal na videz jezen Barbič v Lazarja.

„Prida nič, tako ti rečem... Kdor kaj náse drži, ne bo dal otroka v Kozji rep...“

„Kdo ga bo pa vprašal? Tako bo dobil, kakršno bo sam hotel. Jaz ga poznam in vem, kako je ta stvar...“

Ančka je vstala in šla iz hiše. Mati je videla solze v njenih očeh pa je zagodrnjala:

„Take reči bi se sama pogovarjala, ne pa vpričo dekle!“

„Naj bo že, kakor hoče, jaz samo še eno rečem. Morda je bilo pa ravno prav, da si ga takrat iz hiše vrgel..., ker drugače Bog ve, kako bi bilo — sedaj bo pa že dosegel, kar je hotel.“

„Kako ti misliš?“

„Dom in Svet“ 1901, št. 12

„Kakor hočem. Jaz mislim záse, ti pa záse, kakor se ti zdi najbolje.“

„Govorita o čem drugem, da ne bo prepira in nepotrebnih besedi“, je dejala ona in začela sama govoriti. —

Po južini, ko je odnesla mati sklede z mize, in je Lazar odšel v hlev pogledat k živini, ter se je Barbič pomeknil k peči ružit koruzo, je pritekla v hišo Ančka solzna in togotna:

„Izdajavec!“ je siknila Barbiču v obraz in vsa se je tresla.

Barbič se je pa zasmel in jo pogledal.

„O, jaz mu bom že pisala, kakšnega prijatelja ima Anton in komu je zaupal mene!“

Všeč mu je bila v tej razburjenosti pa se ji je smejal.

„Pa piši no, ako veš kam!... Nič se ne boj, punca! Barbič ve, kaj sme povedati... Ali si mu kaj napisala?“...

„Sem.“

„Je pa dolgo pisemce... Kaj si mu pisala?“

„To vam nič mari... Tu-le je pismo, pa mu ga pošljite.“

„Kaj naj mu pa jaz pišem?“

„Kar se vam zdi... Samo to vas prosim, da vpričo mene in očeta ali matere ne govorite o tej stvari. To ni šala!“

„O ti, ti!... Pravo si je izbral... To mu bom pisal“...

Potem ni Barbič pri Lazarjevih ničesar več žugnil, kar bi količkaj cikalo na razmerje med Gornikovim Antonom in Lazarjevo Ančko.

X.

Nekako o svečnici je dobil Barbič pismo iz Amerike in v pismu vožnji listek do Pueble Co., posebej pa še nekaj denarja.

Barbič je pokazal listek in denar Gornici in ji prebral pismo... Gornica se pa kar ni mogla sprijazniti z mislijo, da bi se njen sin poročil z Ančko proti volji njenih starišev. Nevesta ji je bila všeč, ali misel, da bo Lazar preklinjal njenega sina namesto da bi ga blagoslavljal, jo je strašila. Zato je večkrat očitala Barbiču, zakaj je to svetoval Antonu...

Nič kaj ni bila vesela, ko ji je pokazal denar in prebral pismo; dejala je:

„To bo prineslo nesrečo, veš, pa ti boš kriv te nesreče.“

„O, kako si pa natančna!“

„Vsak greh se maščuje, tudi ta se bo. In bojim se, da bi moj sin ne trpel...“

„Zato trpel? Kako si neumna!“ ...

„Zato... Proti volji njenih starišev se bosta vzela, in to je greh...“

„Pojdi, pojdi! Ko bi jaz ne vedel, kaj je vzrok nasprotovanja Lazarjevega, bi že rekel, da imaš prav. Tako pa, ker vem, da vodi Lazarja samo njegov kmetiški napuh, sovraštvo do revežev in zaničevanje do Kozjerepcev — ni nikakršen greh, ako se vzmeta proti njegovi volji.“

„Kaj veš ti!“

„Ta greh jaz prevzamem, in če ne bom imel večjega, bom lahko izhajal pred večnim Sodnikom.“

„Ko bi se grehi kar prekladali z rame na ramo, bi že bilo... Greh se bo pa še le prav delal. Lazar je nagel človek, in ko bo izvedel, kaj se je zgodilo, bo besnel in preklinjal hčer in zeta, in v njegovem srcu bo poglajalo sovraštvo, ki ga ne bo nikdar izrvati...“

„Morda je nekaj tega res... V prvem hipu bo pač malo jezice, in morda bo Lazar tudi robantil — ali čas bode vse pogladil. Lazar se bo vdal in pozabil in še ljubil bo svojega zeta, ako se bo kdaj vrnil iz Amerike kot bogat mož.“

„Ko bi bilo res tako!“

„Boš videla, da bo. Jaz morda tega ne bom čakal, ker sem star; ti si krepkejša, ti morda doživiš... Jaz ne vem, zakaj sem se vteknil v to stvar. Res imam rad tvojega sina, ker je možki in stanoviten, vseč mi je tudi Ančka, vrgla se je bolj po materi, ali Lazar mi ni prav nič vseč. Njegov napuh, nasprotovanje in trmoglavost me dražijo. In morda me je ravno to, da bi njemu kljuboval, privedlo tako daleč, da sem svetoval Antonu to pot do zmage...“

„Tako! Ti si malopridnež!“

„Reci, kar hočeš!... Lazarja bo pa to le jezilo — — —“

Ančka je s čudnimi občutki vzela karto in denar, ki ga ji je prinesel Barbič.

„Tako, sedaj ga boš dobila!“ ji je dejal Barbič. „Zvest fant je ta Anton, le rada ga imej! Kdaj pojdeš?“

Ančki se je utrnula solza, v prsih ji je postalo tesno, da je vzdihnila: „Oh, da bi vsaj tega ne bilo treba!“

„O-ho!“

„Kaj veste vi, kaj se pravi, pustiti dom in stariše, pa iti za njim... Pa tudi to bi se premagalo lahko, ko bi vsaj stariši zadovoljni bili. Tako pa — —“

Ančka si je zakrila oči.

„Tako pa ti nisi pravo deklet... Anton se je preveč zanesel nate!“

To očitaje jo je zbodlo.

„Ali veste vi, kaj so stariši? ... Pustite me!“ ...

„Prava ljubezen vse premaga“, je zamrmral starec in je odšel godrnjaje. Barbič ni vedel, kaj se godi v Ančkini duši, niti slutil ni, koliko duševnih borb je že pretrpela. Drugače bi je ne bil sodil napačno.

Za Antonom jo je vleklo srce. Njena ljubezen je bila močna in stanovitna. Ljubila je čvrstega, ponosnega mladeniča, spoštovala je njegovo moštost, odločnost in razum. Zavest, da nobeden ni tak, kakor njen Anton, da je za njim že marsikatera obračala oči, da je koprnelo že marsikatero srce brez uspeha po njem, da si je on izvolil le njo — jo je podžigala in utrjevala.

Toda prišli so dvomi in pomisleki, ko se je oglašala ljubezen do starišev, ko jo je razum opominjal dolžnosti do njih, ko ji je četrta božja zapoved vedno bila v spominu: Spoštuj očeta in mater . . .

„Ali jih ne ljubim?... Ali jih ne spoštujem?“ S temi klici obupane duše je hotela potlačiti opomine božje zapovedi.

O, kako ji je bilo hudo, ko ji je vest vedno očitala: „Le delaj tako! . . . Le žali stariše, ki so ti dali življenje! Kakšen otrok si ti, ki ne ubogaš starišev?“

V tacih trenutkih je omagovala in iskala opore, ob katero bi se naslonila, in z nekim zadovoljstvom je poslušala drug glas, ki ji

je dejal: „Tvoja ljubezen je prava; saj ga ljubiš s čistim srcem in nesebično. Ne bogastvo, ne stan te ni omamil, pač pa te vleče k njemu le njegova vrlost in poštenost. Ne bojiš se revščine poleg njega, ne bojiš se z ljubeznijo v srcu nobene nadloge...“

Očetovo oviranje se ji je zdelo nasilstvo, ko si je mislila: „Oče mislijo samo na denar in si ne morejo misliti sreče in zadovoljnosti brez bogastva. Ali je to sreča, to vedno pehanje za denarjem, ko človek čuti neko neutešljivo lakoto po bogastvu, ko drugega ne misli, nego kaj si bo pridobil... Ko srce ničesar ne občuti, in le mrzli razum mirno računa z mrzlim denarjem? Ali je življenje poleg tacega moža prijetno?... Tacega življenja ne maram... O, oče, oče, zakaj ste taki! Zakaj mislite, da je sreča vaše hčere odvisna od bogastva!“

Ančka je trpela pod težo teh bojev... Vedno razburjenje, noči brez spanja, strah pred očetom in koprnenje za Antonom, vse to je puščalo sledove na njenem prej tako cvetočem obrazu. Nemirno so lesketale njene oči, rdečica na licih se je umeknila bledici, in čelo se ji je gubalo; taka je že bila, kakor bi jo napadala huda bolezen.

Njena ljubezen pa je zmagovala dušne dvome in glas vesti, da je sklenila: „Sedaj pojdem za njim. Sv. Anton nama pomaga!“...

„E, ljubezen, to je huda reč“, je modroval Barbič, ko mu je povedala, da ne bo odlašala nič več. „Mlad človek ima več srca nego pameti. Pravzaprav je pa Ančka tudi pametna. Jaz bi tudi tako naredil. Kaj bo njen stari potem počel? Kdo vé, kako bo sprejel zeta iz Kozjega repa?“

Anton je bil Barbiču pisal, naj vse oskrbi, da pojde Ančka na pot in naj je spremi vsaj do agenta. Za boljšo in lažjo skrb mu je poslal nekaj denarja in mu obljubil še več, ako pojde vse po sreči. In zato je Barbič poskrbel...

Z Ančko sta se večkrat posvetovala in ugibala, kako bi se umeknila, da bi pre zgodaj ne opazili njenega bega.

„Ko bi ti mogla s kakim izgovorom v Ljubljano kaj kupovat!“

To misel je bil nekoč izrazil Barbič, in ta misel je bila Ančki všeč, da se je pečala ž njo.

Lazarica je pitala kopune za prodaj. Vsako leto je šla pustne dni ž njimi v Ljubljano, ker se tedaj najlažje in najdražje prodajo. Tudi to leto je bilo nekaj kopunov odločenih za Ljubljano, in mati in hči sta jih pitali. Ko je nekoč Ančka krmila kopune, ji kar nenadoma pride misel: „Lej, ti bi lahko kopune nesla na prodaj!“... Ta misel je ni več zapustila, ker je rodila takoj drugo misel: „Takrat pa lahko uideš...“

To je povedala Barbiču, ki se je kar razveselil in je precej pisal v Ameriko, kdaj pojde Ančka na pot. Tudi v Ljubljano je šel takoj k agentu, da je poizvedel, kako bo potovala z vožnjim listom, ki je bil prišel iz Amerike.

„Nič se ni treba bati,“ ga je pomiril agent. „Ko pride v moje roke, jo bom že spravil na pravo pot. Nič hudega se ji ne bo zgodilo.“

Lazarica je nameravala sama prasniti o pustu s kopuni v Ljubljano, ker se je zanašala, da sama najboljšo in najbrže prodaja; rada je tudi slišala moževo pohvalo, ako je dobro prodala. Ko je pa nekoč Ančka krmila kopune, in jih je prišla mati gledat, pravi Ančka: „Mati, dejte, bom šla letos jaz v Ljubljano prodajat kopune!“

„Ti?... Ko bi jih še prodati ne znala.“

„Pustite me no! Bom že prodala kako, nekaj mi boste vi povedali, kako naj se lotim, nekaj se bom pa od drugih naučila, saj nisem tako neumna. Ljubljano bi pa tudi rada videla“...

Takrat ji mati še ni obljubila; a ker je bila Ančka stanovitna in je mater vedno nadlegovala, ji je naposled pritrdila: „No, boš pa šla... Bom vsaj videla, kako boš prodala“...

Kopuni so bili kaj težki. Lazarica jih je jemala v roke in ujčkala, presojevala vrednost in naročala hčerki: „Ta bo toliko... Ta je še težji in boš morala več dobiti zanj... Lej, ta je manjši in zdi se mi lažji, ga boš lahko nekaj ceneje pustila, ako ne bo nobena hotela toliko zanj dati, kot za

onoga. Za vse boš lahko približno nekako toliko dobila ...“

„Ali pa še več, mati.“

„Bodo oče pa še bolj veseli, pa jih boš lahko pregovorila, da boš imela spomladi kaj novega.“

„E, jaz jih bom že v miru pustila . . . Naj imajo tiste groše! . . . Naš oče mislijo, da brez denarja ni sreče...“

„Si še zmerom huda nanje?“ . . .

„E, kaj bom huda . . . Oče po svoje, jaz pa po svoje. Hudo mi je pa le...“

„Lej! . . . Lej! . . . Tako ga imaš še vedno rada!“ . . .

„Rada! . . . Kar je zrastle v srcu, se ne dá iztrebiti . . . V očetovem srcu je pognala ljubezen do denarja, je zrastle mržnja do revežev, v mojem srcu je pa zrastle ljubezen do Antona...“

Mati je globoko vzdihnila in dejala: „Sedaj je vsa ljubezen zastoj!“ . . .

Ančka bi bila razkrila materi vso spletko, pa se ni zanesla dovolj. Bala se je, da bi ne povedala materi očetu. Samo to je rekla: „Boste videli, da bo Anton moj!“ . . .

„O, ti svojeglavka ti! Pa bi bila tepena, ko bi te oče slišali!“ . . .

„To se že pretrpi!“ . . .

„Jaz ti nič hudega ne rečem. Jaz bi bila tudi z Antonom zadovoljna. Ker pa iz tega ne more nič biti, zato se izpametuj in si ga izbriši iz glave, pa se ozri za drugim, ki bo vseč očetu...“

„Izbrala sem si ga po svojem srcu in si nobenega družega več izbirala ne bom.“

„Svojeglavka! . . . Pa dej, da bo solnce zvečer vzhajalo.“

„Bomo videli!“

„Ješ! . . . Ješ! . . . Kakšen je ta otrok! Stari pa trd, tako trd!“ je vzdihovala Lazarica.

Že prejšni dan je bila šla Ančka v cerkev pripraviti se za dolgo in neznano pot in je obiskala svoje prijateljice. Ker je imela solzne oči, so jo izpraševale, kaj ji je, in ko je šla od njih, so se čudile in ugibale, kaj bi ji bilo . . . In tudi materi ni odšla njena žalost. Vprašala jo je skrbna: „Ančka, ali si bolna?“

„Nič mi ni“, je zavrnila hčerka in se ji umeknila, da bi je ne premagala žalost vpričo matere.

„Ančka, ako si bolna, pojdem pa jaz s kopuni na trg.“

O, sedaj se je pa naredila Ančka trdno, ker je videla, da, ako bode žalostna, niti v Ljubljano ne bo smela, češ, da je bolna. In Barbič bi jo v Ljubljani zastoj pričakoval.

„Kar je, je“, je rekla sama pri sebi in se odpravljala na pot. Težko je premagovala žalostne občutke, ki so vstajali v njenem srcu, pa jih je morala . . .

Mati ji je odnašala kurnik na postajo. Preden je Ančka šla, se je ozirala po hiši, kakor bi si jo hotela vtisniti v spomin, božala je že nekaj dni mlajše sestrice in bratce, a preden je stopila iz hiše, je dejala: „Z Bogom, oče!“ . . . Pomočila je prste v kropilnik in se prekrižala.

„Pa dobro prodaj!“ je zavpil oče za njo.

Ančka si je obrisala oči in šla za materjo.

Mati ji je gredoč še naročala, kako naj prodaja, kam naj gre ponujati, ako ne bo kupca na trgu. Zabičavala ji je, naj pazi na denar, da ga ne izgubi ali ga ji kdo ne izmakne, zakaj v mestu so vsakovrstni ljudje, tudi malopridnih je dosti vmes.

„Pa molite zame, mati!“ je izpregovorila Ančka, preden je stopila v voz. „Dajte mi roko!“ Komaj se je premagovala, da ni glasno zajokala.

„E, saj ne greš tako daleč!“

Ančka se je pa stisnila v vagonu v kot, zakrila si oči in jokala do Ljubljane . . .

Zdelo se ji je hudo, ker je na tak način šla od doma, od matere in očeta.

Na ljubljanski postaji jo je sprejel Barbič, ki se je bil pripeljal s prejšnjim vlakom.

„Ančka, vse gre po sreči. Kopune bova kar k ‚Slonu‘ nesla, ker sem že izvedel, da jih kupijo; pri agentu je pa tudi družba, s katero boš potovala...“

„Oh, kaj delam, Barbič! Tako mi je hudo . . . Ko pridete domov, recite vsem, da jih prosim odpuščanja!“

Vzdignila sta kurnik s kopuni in šla k ‚Slonu‘.

XI.

„I, kje je pa punca ostala?“ je dejal Lazar zvečer, ko Ančke le ni bilo, dasi je vlak že davno zapiskal na postaji.

Čakali so še precej časa, potem so šli pa v velikih skrbeh spat.

„Gotovo ni prodala pa čaka“, jo je izgovarjala mati, katera je pa bila tudi vsa v skrbeh. „Prodati ni znala, sedaj pa čaka. Ti reva, ti!“

„Kaj jo pa zaganjaš v Ljubljano, ko veš, da ne zna še prodajati. Bogve, kako bo prodala? Ti bi bila več iztržila.“

Ančke pa tudi drugi dan ni bilo domov. Zjutraj so se tolažili, da bode prišla popoldne, popoldne so pa mislili, da pride zvečer gotovo, in mati jo je šla zvečer čakati. Vlak je priropotal, nekaj jih je izstopilo iz vozov, Ančke pa ni bilo nikjer, in tudi nihče ni vedel zanjo...

„Kje je ostala naša Ančka?“

To vprašanje je mučilo mater. Nekaj jo je presunilo. Čudne slutnje so vstajale, in domišljija ji je pravila to in ono... Težko je šla domov. „Le kaj bo dejal on!“ Obetala si je, da dekleta nikoli več nikamor ne izpusti. Oh, kako jo je skrbelo!

Mož je gledal srdit, da se je Lazarica kar tresla in jokala. Spomnila se je, da ji je dejala hčerka: „Pa molite zame!“... To se ji je šele sedaj čudno zdelo in začela je ugibati, kaj je hotela Ančka s temi besedami. Pa ni mogla ugeniti; molila je pa celo noč iskreno, ker ni mogla zaspati. Povedala ni možu nič, kako se je obnašala Ančka pred odhodom, ker se je bala njegovega očitanja. Dozdevalo se ji je, da je Ančka nameravala nekaj, ker je zadnje dni nekako čudno govorila in se obnašala nenavadno.

Zjutraj je pa dejala možu: „Jaz jo grem iskat!“

„Pa mi jo dôbi!“ je rekel on. „Pustila si jo samo, ko veš, da ni še vajena ničesar in še nikjer ni bila. Sedaj jo pa išči!“...

Na videz je bil Lazar miren, a v resnici so ga mučile hude skrbi. „Kje je? Kje je?... Kam je šla?“... O, on je ljubil hčer, bil je

ponosen nanjo in dostikrat je mislil: „Dobiti ji moram dobrega, premožnega moža, da se ji ne bo godilo slabo...“

Po Dolgem selu je pa zašumelo, da Lazarjeve Ančke ni iz Ljubljane, da se je najbrže izgubila. In to je zašumelo na uho tudi Gornici tam v Kozjem repu, pa je vzdihnila: „Oh, kaj bo pa sedaj!“... Ona je že vedela, da jo je Barbič srečno odvedel iz Ljubljane in je sedaj molila, da bi se vse prav izvršilo. Ko bi Lazar ne bil tako visoko od nje, bi mu bila šla povedat, da naj ne skrbi, da je šla hči za ženinom; tako je pa le Barbiča priganjala, naj vendar on razglasi, kam je šla, da ne bodo tavalili Lazarjevi v temi in v strašnih skrbeh.

„O, naj le še malo počakajo! Dekle mora biti na morju ali vsaj pri morju, prej ne povem.“

Ko so ga ljudje izpraševali, ako on kaj vé, kje je Lazarjeva hči, se je obnašal skrivnostno, oči so se mu živo lesketale, da se je začelo nekaterim dozdevati, da vé on več nego drugi.

„Ti veš!... Barbič, ti veš!“ — Tako so ga napadali.

„Jaz vem? Ali je moja hči?... Ali sem jaz njen ženin?... Hehehe... Išcite jo, komur je kaj mari!“ se je jezil Barbič pa smejal zraven.

Dekleta so tekala od hiše do hiše, izpraševala se in ugibala, izpraševala fante, pa nihče ni nič vedel. Drugekrati so vedeli vsako najmanjšo stvarco, sedaj pa čisto nič. To je bilo vendar preveč!

Lazarica je prišla iz Ljubljane vsa brez glave, obupana in objokana. Doma jo je mož natepel — in potlej se je pa sam odpravil iskat dekleta. Pa tudi on, ki je drugekrati vse vedel, vse prav opravil in dognal, je prišel domov še bolj obupan, kakor žena, zakaj za Ančko ni bilo ne tiru ne sledu... O, to je bilo joka v hiši! Celo on se je brisal... Glave pa še vendar ni izgubil, zakaj na pepelnično sredo je šel povedat v župnišče, da se mu je izgubila hči, da naj oznanijo na prižnici, da pride povedat, kdor jo je videl ali našel vsaj sled za njo. Pišejo

naj pa gospod župnik tudi drugim gospodom, da to oznanijo.

„Dobiti jo moram, naj velja, kar hoče! Za par volov mi ni nič, kadar je tako“ . . .

Župnik je pomiloval in tolažil, kar je mogel, potrtega Lazarja. Vsa stvar se mu je čudna zdela. Premišljeval je in ugibal, kam bi se bilo dekletke vteknilo — a nič pravega mu ni moglo priti na um. Slednjič pa kakor bi mu bilo nekaj šinilo v glavo . . .

„Kaj pa, Lazar, ali si nista bila z one-gavim Antonom nekaj tako?“ je vprašal Lazarja.

Lazar je mencial in mencial na to vprašanje — nazadnje je moral pa le priznati, kar je vedel.

„Ej!“ se je nasmehnil gospod župnik, pomel si roke in privzdignil kazalec, kakor bi hotel reči: „Jo že imam!“

Lazar je pa odločno odmajal z glavo: „To pa že ne, to! . . . Naša punca je pre-pametna, ona vé, da jaz ne pustim kaj tacega!“

„E! . . . e! Bomo videli, kaj bo . . . Bom pa oznanil!“ . . .

„Pa še drugam pišite!“

„Danes je sreda. Do petka bom počakal s pisanjem, morda se ta čas najde, ako ne, pridite povedat, bom pa potem pisal.“

„Je že prav, gospod . . . Ampak tistega ne smete misliti, da bi še kaj imela z onim, celo sedaj ne, ko je on že v Ameriki!“ . . .

„E! . . . e! . . . Saj je tudi tja pot . . .“

Lazar se je vrnil domov brez tolažbe. Otresal je z glavo, ko se mu je vrivala misel, da je šla morda Ančka res za Antonom . . . Zdelo se mu je nemogoče. „Kako neki, brez denarja, brez obleke, brez slovesa in kar tako“ . . .

Še bolj je bil zmešan.

Drugi dan potlej je bil v Dolgem selu mali „pust“.

Seljani so se gostili s tistim, kar jim je bilo ostalo na pustni dan. Kakšen krof se je še dobil, malo družega pečenja, kakšne kosti se niso bile ob pustnem dnevu dovolj obrale, pa še kaj tacega je ostalo, kar ni bilo za druge dni.

Rohne je glodajoč kračo dejal nepovab-ljenemu gostu Barbiču: „Post je dolg, treba se je podpreti.“

„E, slabi časi, slabi časi so nastopili,“ je vzdihnil Barbič: „Bo pa samo mleko tja do velike noči!“

„Bog ve, kje je Lazarjeva punca pusto-vala?“ je izpregovorila Rohnečka. „Doma so imeli žalosten pust . . . Meni se smilijo.“

„Jaz vem!“ je dejal Barbič čez nekaj časa, ko je premislil.

„Ti veš? . . . Tako povedi! . . . Zakaj pa molčiš?“

Kar tako so ga napadli. Toda to Barbiča ni čisto nič vznemirilo; z roko se je obrisal okoli ust, pogladil muštace na desno in na levo in jim odgovoril: „Boste že izvedeli“ . . .

Več pa ni hotel povedati, in ko mu je Rohne zagrozil, da gre k Lazarju povedat, da Barbič vé, mu je dejal: „Ni treba, saj mu grem sam. Kaj bo še dalje skrbel, ko ni treba, ko ni puncni nič hudega.“

Potlej se je pa Barbič nabrisal. Obril se je, pripel obe svetinji, zvihal brke, pa je šel k Lazarju.

Lazar je v veži cepil trske; z levico je opiral na stebru hrastov ocepek, z desnico je pa vihtel žatlaho pa mahal, da so se trske po vsej veži razletavale.

Barbič je obstal na vratih, se naslonil na oboj in gledal Lazarja, kako silno vihti žatlaho, kako mu polzé po čelu znojne kaplje . . . Ko ga je Barbič pozdravil, je samo globoko vzdihnil in ga pogledal pro-seče . . . Barbič se je v sreju smejal in neko zadovoljstvo ga je obšlo. Zdelo se mu je dobro, ko si je domišljal, da je ravno on ponižal tega Lazarja in je pripomogel, da bo hči tacega bahača vzela človeka iz revne hiše, katerega je on preziral . . . Nekaj časa je stregel Barbič tako na pragu svoji škodo-željnosti, potem je pa dejal: „Pa malo pre-nehaj, Lazar, ti bom nekaj povedal“ . . .

„Ako veš kaj prida, le povej, drugače pa kar pojdi, žalosti je tako dovolj pri nas“ . . .

„Precej ti bo odleglo . . . Nobene skrbi več ne boš imel.“

„Ti kaj veš?“ . . .

„Lej, to-le je denar za kopune!“ ...

Barbič seže v žep in mu ponudi pripravljeni denar.

Lazar ga je debelo pogledal.

„Kaj me boš gledal? — Ná denar in ga preštej ... Videl boš, da sva dobro prodala.“

„Kje je pa dekleta?“ se je izvilo Lazarju iz prsi. To je bil bolesten krik obupanega očeta.

Barbič se je nasmehnil, stopil bliže in vsul denar na steber, pa dejal: „Očetovega denarja ni hotela nesti s seboj, ko je šla za njim“ ...

„Za kom?“ je vprašal hlastno Lazar.

„Za njim! ... Za Gornikovim Antonom v Ameriko“ ...

Lazarju sta padla žatlaha in ocepek iz rok, prijel se je za glavo pa je zaječal obupan: „Ješ! ... Ješ! ... Ješ!“ ...

Nato je stopila v vežo mati, in ko je videla moža vsega strtega, je vprašala: „Kaj pa je? ... Kaj pa je?“ ...

Mož jo je pogledal z žalostnimi očmi in vzkliknil, kakor bi bilo vse izgubljeno: „Šla je! ... Šla je! ... Ančka je šla za njim.“

„V Ameriko je šla“, je pristavil Barbič. „Pa ga je res rada imela“ ...

Oče in mati sta jokala in gledala brez tolažbe, a Barbič ju je gledal in se v srcu smejal, češ: „E, naposled bo pa vender zet iz Kozjega repa dober“ ...

Ko se je Barbiču zdelo dovolj joku, je pa dejal:

„Zakaj tulita brez potrebe tako? ... Obrišita si solze in se veselita hčerine sreče!“

Lazar je poskočil in zavpil: „Sreča? ... Pasja sreča je to! ... O, sramota! Moj zet bo iz Kozjega repa ... Le kdo mi je to naredil?“ ...

Barbič se je hotel pobahati s svojo zmago, pa je dejal z zadovoljnim smehom:

„Jaz sem jo spravil za njim ... Meni se zahvalita!“

„Ti? — Ti?“

„Jaz, jaz! ... Ljudem, ki se imajo radi, se mora pomagati, da pridejo vkup!“ ...

Lazarja je obšla besnost, ko je spoznal človeka, ki mu je to naredil.

„Torej ti?“ je zakričal in se vrgel na Barbiča, ki se je zvrnil takoj vznak, ko se je zaletel vanj Lazar. Na napad Barbič ni bil pripravljen, a bi se tudi ustavljati ne bil mogel močnemu dedcu — pa je padel z glavo na prag tako nesrečno in silovito, da je imel takoj dovolj.

„Tako ti si tista hudoba, ki mi je to naredil!“ je vpil Lazar in ga obdeloval s pestmi in suval z nogami. „O, ti duša ti! ... Ti pes!“ ...

Barbič je pa samo hropel, in kri se mu je mešala med slino.

„Jâzes, ubil si ga!“ je vzkliknila Lazarica, zagrabila moža in ga vlekla proč. „Pusti ga! ... Pusti ga!“ ...

On se pa ni zmenil zanjo, kar otresel se je je, pa tolkel in suval Barbiča naprej, sikajoč grožnje in psovke. Šele Rohne in drugi, ki so prihiteli vsled krika, so ukrotili besnega Lazarja.

„Pomagajte!“ je vpila Lazarica obupana. „Pomagajte!“

Eni so držali Lazarja in ga mirili, drugi so pa ogledovali Barbiča.

„Umr! nam bo!“ je dejal Hren. „Nesimo ga v hišo!“

Možje so ga prijeli, nesli v hišo in položili na klop k peči. Rohnečka je zvila staro Lazarjevo kamižolo in mu jo porinila pod glavo.

„Vun ga vrzite, vun iz moje hiše!“ je kričal Lazar ves besen, ko je videl, da so ga prinesli v hišo. „Ta mi je to naredil! ... Ta mi je zapeljal otroka. Proklet! ... Proklet!“

„Nikar ga ne kolni! ... Umr! bo! ... Bo že dobil kar je zaslužil“, ga je pogovarjal Rohne.

„Naj se stegne! Čak, da mu pomagam!“ ...

Komaj so ga udržali, da ni iznova planil nanj, in potem so ga peljali v kamrico, kjer so ga stražili ...

Barbiča so močile ženske z vodo. Ko se je zavedel, je izpregovoril komaj razločno: „Slabo mi je ... Menda bom umr!“ ...

Ženske so zavpile: „Brž po gospoda!“

Nekdo je skočil k mežnarju, ena ženska je umivala Barbiča, druga je pometala.

„Kaj bo? ... Kaj bo?“ ... je tarnala Lazarica in prosila: „Pomagajte mi!“ Vsa je bila brez glave.

Prinesli so križ in sveče in pognili mizo. Rohnečka je stopila k Barbiču in mu povedala: „Gospod bodo prišli, pripravi se!“

Eni so posedli po klopeh, drugi so se razšli po vasi, da raznesó, kaj se je zgodilo. V začetku ni nihče vedel, kaj je pravzaprav, polagoma so pa že prišli stvari do dna nekaj iz Lazarjevih besedi, nekaj pa iz njenih ...

„O, ti punca, ti! ... Kako je korajžna!“ so dejale ženske.

Lazar je bil pa neutolažljiv. Žalost in jeza sta ga razburjali, da so ga le s težavo krotili. Šele, ko je zapel zvonček v veži, je umolknil, pokleknil k mizi, si podprl glavo in vzdihoval ...

Barbič se je dolgo izpovedoval ... Po prejemu svete popotnice pa pride gospod župnik k Lazarju in pravi: „Oče, bolnik vas želi videti!“ ...

„Pa jaz njega ne ... Iz hiše naj ga vržejo!“ ...

„On umira!“ ...

„Naj! ... Prej naj bi bil, prej ... Preden mi je to storil!“

„Prosi vas odpuščanja!“

„Nikoli, nikoli! ... Odpustim mu pa ne!“

Župnik je napel druge strune in govoril Lazarju na srce. Omečil ga je, da se je vdal in šel ž njim v hišo. Lazar se je tresel, ko je stopil k peči. Nekaj časa se gledata z Barbičem, kakor bi ne vedela, kaj bi rekla, potem pa zbere Barbič vse moči in reče, da so ga vsi slišali, ki so bili v hiši:

„Odpusti!“

Lazar se je stresnil, solze so se mu udrle in je vzkliknil: „O, da si mi to naredil!“

Barbič ga je gledal proseče, da se je vsem smilil in so začeli nagovarjati Lazarja:

„Kar se je zgodilo, se je! ... Odpusti mu, ko te prosi!“

„Dajte mu roko in pokažite, da ste kristjan!“ ...

Lazar se je še nekaj časa obotavljal, potem je pa le prijel Barbičevo desnico in dejal: „Jaz ti odpustim, za nesrečo moje hčere boš pa le ti odgovoren.“

„Bo že Bog prav naredil!“ je dostavil župnik, da se je vsem olajšalo srce, in se je po obrazu umirajočega razlil žar veselja.

Župnik in Lazar sta pa šla v kamrico, ker sta se imela še precej pogovoriti.

Nekaj ur potem je Barbič umrl in v Lazarjevi hiši so napravili zanj skromen oder ...

Vsa vas je pa razpravljala o tem, kar se je bilo zgodilo.

XII.

Za tisti večer je bilo zopet ‚ukazano‘. Nihče ni vprašal ukazovavke, kaj bo; po večerji so kar vsi prišli iz Sela in iz Repa. Sedeli in stali so na starih sedežih in pričakovali, kaj bo, gledajoč se nezaupno, kakor vselej, ko se ni vedelo, kaj pride. Kepec je vlekel na uho, kaj razpravljajo ob mizi, z roko je pa dajal znamenje tovarišiji, naj molči.

„Kaj boš vlekel na ušesa!“ je zavpil za njim Joštek, kateremu je bilo zmanjkalo potrpežljivosti. „Tja stopi pa reci, da tako se psa ubije, kakor je Lazar Barbiča ...“

Po teh besedah je hipoma vse umoknilo. Za nekaj trenutkov pa se oglasi nekdo iz gneče blizu vrat:

„Saj ga ni ubil!“

„Kaj ga ni? ... Ali ga ni s sekuro? ... Zakaj je pa mrtev?“ so zrasli Kozjerepci in se srdili.

„O, pamet! ... Pamet! ... Saj ste možje!“ ... je pogovarjal Rohne.

„Matci, kaj ječite, ko ni treba ... Jaz sem ga videl Barbiča, prav celo glavo še ima!“ se je oglasil Kravajec.

„Pa ga je vendar ubil! Lazar ga je ubil! ... V luknjo ž njim!“

„Veseli bodite, da ni več Barbiča, matci! ... Ga vsaj pasti ne bo več treba!“ je prepil Kravajec druge.

„Možje, to ni vredno besede!“ je dejal Rohne.

„Lejte, lejte, to ni besede vredno, ako kmet ubije reveža!“ je zažgoleda Sivka ob peči. „Pa naj bi bil eden od nas Lazarjevemu petelinu na prste stopil! To bi bil dir! Precej

Ruski koledniki.

bi bila komisija na vasi, pa bi nikoli ne bilo dosti plačevanja . . . Nas eden seveda ni vreden toliko, kolikor kmetov petelin . . .“

Po teh besedah je nastala mučna tihota, katero je izpridil Rohne, ko je zavrnil Sivko:

„Baba je baba. Govori, da le zija. Mari bi bila molčala, ako nisi vedela kaj bolj pametnega povedati!“

Ženske ob peči so poskočile, Kozjerepci so pa zagnali vrišč: „Prav je povedala! To je bila enkrat poštena beseda! Prav tako je!“

„Ječite za prazen nič!“ je vpil Kravajec. „Bog, da je Barbič s poti.“

Tu je hrum še naraščal. Prepirali so se semintja, vpili drug na družega, in precej časa je poteklo, preden je mogel ‚mož‘ govoriti.

„Zlepa se pomenimo! Nikar ne bodite precej v ognju! Nikar ne obdolžujte po krivici Lazarja! . . . Barbič je sam pal. Vznak je pal pa udaril z glavo ob prag pa je imel zadosti, ker je bil star“ . . .

„Tako je!“ so potrdili nekateri.

„E, boter, saj se poznamo!“ ga je zavrnil vojvoda Kepec; trditi pa vendar ni hotel nihče, da ga je res ubil, ker ni bil nihče zraven.

Prvi hip se je bilo razneslo po vasi, da je Barbiča ubil Lazar, in v Repu so bili povedali, da s sekiro. Zato so bili Kozjerepci tako razjarjeni, ker se jim je zdelo, da hočejo kmetje nekaj prikriti.

„Kaj pa hočeš?“ se je postavil Kravajec pred Kepca.

„Kdo pa tebe kaj vpraša?“

Kepec ga je pahnil od sebe, in Joštek mu je prigovarjal:

„Daj ga daj, da te bo pomnil; kar v trebuh ga daj, tega, ki ne vé, ali je kmet ali je nas eden!“

„Matci!“ . . .

„Torej mrliča imamo“, je začel potem Rohne. „Bog se usmili njegove duše! Treba ga bo pokopati. Svojih nima nikogar, pa tudi denarja nima nič. Mi moramo skrbeti za pogreb in dati — —“

„Mi ne damo nič!“ je zagrmelo v kotu.

„Ali sem morda jaz dolžan kaj dati?“ se je zagnal Rohne.

„Mi tudi nič!“ je odmevalo v kotu.

„Kdopak bo dal?“ je vpil Rohne. „Ker smo mu morali dajati jesti, ga moramo tudi spraviti.“

„Le spravi ga, ako hočeš!“

Rohne se je s težavo premagoval.

„Treba je nekaj denarja za sveče, za naličje, pogrebne in pa še kakšen vinar drugače odleti. Denar mora biti.“

„Hahaha!“ . . .

„Po dva groša bo zadosti!“

„Od nas že ne boš nobenega dobil“, ga je zavrnil Kepec in vprašal svoje: „Kaj ne, da ne, fantje?“

„Ne, ne!“ . . .

„Jaz tako pravim: Kmetje naj ga pokopljejo sami ali naj ga pa imajo! Nas ne more nihče prisiliti. V moji hiši ni mrliča, v vaši ga tudi ni! . . . Nam ni na poti . . . Pa še eno rečem: Drugekrati botri tako skupaj držé, naj pa še sedaj. Sami spravite Barbiča!“

„Kdor ga je ubil, tisti naj ga pokoplje!“ je zavpil Joštek.

„Prav si povedal“, ga je pohvalil Kepec in se še obrnil k svojim: „Fantje, za nocoj smo tukaj odpravili. Le pojdimo!“

Z vikom in krikom so se vsi mali ljudje vsuli za Kepcem

„Pa smo jih zopet enkrat, te kmete! E, pravica je naša!“ so si dajali duška Kozjerepci pred hišo.

Kmetje so se v hiši pa kar spogledovali. Nobeden ni vedel, kako bi začel. Naposled pa vendar vzdihne Rohne: „To so preglavice!“

„Pa kakšne!“

„Za nič družega nam niso, kakor za nadlogo. O, kako bi bili mi srečni, ko bi Kozjega repa ne bilo!“

Možje so prikimali, in Hren se je oglasil: „Zakaj pa mislite, da so se tako kratili dati tista dva groša? . . . Zato, ker jih nobeden ne premore . . . Vse od kraja bi bil lahko na glavo postavil, pa bi se ne bilo nič potočilo po tleh.“

„Hahaha!“

To je potolažilo može, da so zborovali mirno naprej.

„I, kakopak! ... Botra ne smemo pustiti tako.“

To geslo jih je vodilo nadalje. Potem, ko so se bili domenili o pogrebu in vsem drugem, so se pa še zmenili o živih, o Ančki in Gorniku. Ej, to je bilo še govorjenja tisti večer pri Rohnetu! Vsi so bili enih misli, ko je dejal Rohne: „Ta dva sta jo pa izvila, ta dva!“

Kozjerepci so bili zaradi zmage kar iz sebe od veselja. Ko so se pomikali v svoj konec, so pa vrezali po vasi tisto dolgo pesem, pri kateri je lahko Joštek dal občutiti svoj bas, pri kateri je začetek in konec enak in je po sredi ravno taka, in ki se glasi:

„Nocoj, nocoj, je dolg večer, je dolg
večer, je dolga noč — nocoj!
Je dolg večer, je dolg večer,
je dolga noč — — —“

Tako so pripeli v Kozji rep, kjer so bile brž vse ženske pokonci in so ugibale, kaj se je zgodilo. Všeč jim je bilo petje, pa so si pripovedovale veselo: „Ej, znajo pa, naši! Slišite, kako delajo?“

Pred Kepčevo domačijo se vstopijo v krogeljico, da odpojó do konca.

„Možje! ... Kar v našo hišo pojte. Nocoj jaz tako ne morem spati od veselja ... Baba je popoldne prinesla za pet vinarjev petroleja, pa naj pogori v čast božjo!“

Tako jih je povabil ‚vojvoda‘ v svojo hišo, in so res šli, ker to je že tako v Kozjem repu, da kadar je treba, držé skupaj. Še iz drugih hiš so pritisnili skupaj, potlej je bilo pa veselje.

„To smo jih! ... Nocoj smo jih pa! ... Hren je kar grčal ... Še babe so se bile postavile!“

Vse vprek so se bahali pa krohotali, da se je hiša tresla.

„Ali nisem dejal, da bo zmaga naša?“ je povzel Kepec. „Pa je tudi. Ali kaj šele bo! Nevesto dobimo iz Sela. V Kozjem repu bo imel Lazar zeta! ... Jaz tako rečem: Zmaga je naša — pa še vi recite tako!“

„Zmaga je naša!“

Tako so se dolgo zabavali pri Kepcu; ves Kozji rep je bil v veselju. Samo tam v

zadnji hiši, kjer je samovala Gornica, je bila žalost. Barbičeva nesreča jo je potrla. Jokala in tarnala je: „To je kazen božja! ... Jej, jej, kaj šele bo?“ ...

Bala se je za sina in zato je iskreno molila takrat ...

V soboto zjutraj potem so pa Barbiča pokopali na svetokrižkem pokopališču. Spremili so ga Seljani skoraj vsi od kraja, zakaj čas so imeli in pa nekako dolžnost, ker je bil kakor domač v vsaki hiši. Morda so se tudi nekoliko bali, da bi ne hodil nazaj, ker je kmetica Liza rekla svoji prijateljici: „Saj sedaj ga menda ne bo nazaj, ko smo ga tako lepo spravili.“

„Menda vsaj ne! ... Saj nam je že dovolj prizadejal.“

„Bo treba pa še za mašo dati!“

In sedaj počiva Barbič na svetokrižkem pokopališču, tam kjer spé mirno drug poleg družega, Kozjerepci in Seljani. Gornikov Anton in Lazarjeva Ančka sta pa mož in žena in že tri leta doma.

Ančka je bila srečno prispela v Pueblo Co. in našla svojega ljubega Antona. Kmalu je pozabila žalost in strah in ga vzela. Nekaj let sta ostala v Ameriki, ko je pa prislužil Anton toliko, da je kupil na Ravnem polju od gospodarja, ki je bil zbežal pred dolgovi v Ameriko, Mlakarjevo domačijo, in mu je še nekaj ostalo, je prišel z ženo in otroci domov ...

Lazar dolgo časa ni hotel nič vedeti o zetu in s hčerjo, ki ga je hodila vabit in prosit, naj pride pogledat, kako sta si uredila, ter kaj pogospodarit, je bil oduren. Naposled pa, ko je slišal dosti hvale o svojem zetu, se je pa le napravil in šel pogledat.

Stopil je najprej v hlev, in ko je videl, kako je poln lepe živine, se mu je otajalo srce, pa je podal zetu, ki mu je prišel naproti, roko, in je dejal: „Si prišel vendar domov?“ ...

Ančka je jokala od veselja, skakala lehkonoga okrog moža in očeta, razkazovala otroke in drugo blago, in stregla, kolikor je mogla, da je bilo očetu prav všeč.

In od tedaj je Lazar dober; kadar mu kdo spomni zeta, se mu zjasni obraz, pa se pohvali:

„No, naš Anton je nekaj vreden!“

Tudi Barbiču je odpustil prav iz srca in nekoč je vprašal zeta in hčer: „Ali sta za Barbiča kaj molila?“

Mož in žena sta se spogledala in smejala . . . Gornica pa ni hotela iz Kozjega repa, naj jo je sin še tako silil, da bi prišla k

njemu. Vesela je bila sinove sreče in molila je zanj in za sinaho pa tudi za Barbiča . . .

Kozjerepci so pa zamerili, ker ni hotel Gornikov Anton več v njihovo selo. Kepec je večkrat godrnjal: „Dič! Prej smo bili pa dobri . . . Hudimar se je opasel, pa mu je greben zrasel!“ . . .

Pa to nič ne škodi; na to jezo ga Gornikov Anton ob nedeljah brez skrbi izpije kak kozarec. —

Bršljan in bodičje.

26.

Iz vira kterege poteka prava,
nebeška poezija, ve li kdo? —
Vsakomu je sodnica lastna glava,
ima posluh svoj slehernu uho.
Na noge spravi laskava ocena
duhovno dete, bolno še tako.
Na svetu stik noben ni brez pomena,
a kakšen ravno je pomen njegov?
Nikar ne misli, množica mi lena!
Čemu ves boj za prednosti duhov,
vsa tekma za umetniške diplome! —
Jaz delal bom poslej ves mlad, ves nov
skakalnice, uganke, palindrome . . .

27.

Učenec:

Da zdaj, ko že na Kranjskem vsak se slika
podobe vsak šušmar daje med ljúdi,
jaz tudi v trop, ki javnost le ga mika,
se vriniti želim — se mi ne čudi! —
Priatelj, uči mene slikarije,
predkar telo se moje v zemljo zgrudi!
Naj tudi moj obraz nekoč zasije
v izlagališču ktere že bukvarne,
spominek slaven duševne ‚zofije‘!

Slikar:

Ne bodi norec! Pusti prazne marnje,
ki pričajo le duševno bolezen!

Brez sleherne poteze miložarne
obraz bi tvoj bil strašno rezen.
Ko bil bi ti pisatelj — no —, a ‚šlibar‘
kje, kdaj se slikati je dal še trezen?
E vrni se na kmete v gore, hribar! —

28.

Končal sem pot. Stojim ob robu gozda.
Poltožen, polvesel strmim nazaj.
Poslušal petje slavca sem in drozda,
ni me uspaval melodije slaj.
Na skalah med košatimi drevesi
pogled mi je obstajal zdaj in zdaj . . .

Ah, v zapuščenem tem pogorskem lesi
mehak bršljan popenja se navzgor,
a kolikrat zelenje k tlom pobesi!

Bodičje skriva skalnati obor,
bršljan se vanj zaraste — : prepletena
svoj temni preišljujeta izvor . . .

Morda je srcem skalnatim zložena
i mojih pesmi marsiktera stran!
Smehlja se vendar nadeja mi ena,
plačilo za slovesa kratki dan:
Veselja žari moje se obličje,
če mehko vse je božal moj — bršljan,
če ostro pikalo je vse — bodičje.

Anton Medved.

Poslednji akt.

Povest iz literatovega življenja. — Spisal Ivo Trošt.

(Konec.)

V.

Kmalu po strelu so prihiteli nekateri sosedje vprašat in gledat, kaj se je zgodilo.

„Po nesreči se je gospodu Dolganu izprožil samokres!“

S tem jih je Slavec odpravil in svetoval Dolganu, naj gre za nekaj časa počivat; on da se povrne malo pred poldnem.

Nemo je slušal Dolgan. Slanec je odšel, ko je stisnil v žep nase naslovljeno Dolganovo pismo, in si je mislil: Zadnje čase itak na živcih zelo bolni mož je nehal pravilno delovati. Škoda, škoda! Jaz sem nameraval ž njim nekaj družega: on bi bil lahko sčasoma moj naslednik — — —

Tisto opoldne je sedel višji nadzornik Slavec v znani gostilni, kjer je Dolgan preživel mnogo lepih in mnogo hudih časov. Čakal je juhe in poslušal, kako tolmačijo gostje-tržani današnji dogodek v pisarni užitninske naklade. Slavec je bil že prečital Dolganovo pismo in se je čudil razliki med splošnim in lastnim mnenjem ter ljudski sodbi o Dolganu.

„Mož je bolan na živcih“, opomni neki pivec v nasprotnem kotu svojega sosedu. Temu se je pa zdelo potrebno pomagati:

„Ni nič drugače kakor v opazovalnico ž njim!“

„Najbolje bo: naravnost v norišnico!“

„Da se ni zgodila večja nesreča!“

„To je danes najmodernejša bolezen — bolni živci . . .“

Poslednjo opazko je pristavil debel, rdečeličen možiček, ki se mu je že na nosu razodevalo veselje do božje kapljice, a nikjer ne strah pred moderno boleznijo.

Slavec je ugibal, da misli Dolgan, poslavljajoč se v listu od njega in govoreč o sramoti in goljufiji, gotovo le sam svoj razdor

s svetom; ali pa je njegova sramota fikcija . . . Natančneje mu namreč stvari ni bil razložil niti v poslednjem pismu. Zato ni mogel Slavec navzlic svojemu obilnemu dušeslovnemu znanju in poznavanju nikakor do dna Dolganovemu vedenju.

Gostje so pihali juho, pogledovali iznad širnih krožnikov drug drugega, zlasti tujce in med tujci Slavca, ter mislili na bližajoče se — prikuhe. Gostobesednejši so še omenjali s kratkimi opazkami Dolganovega dogodka, in neki sloki diurnist je v svoji prebujni domišljiji in domišljavosti trdil, da ima revident Dolgan gotovo morilsko manijo že v krvi. Zato bi bilo najpametneje — je dognal najmlajši sluga Justicije — da ga orožniki uklenejo in zapró.

„Previdnost je dobra mast!“

Kar stopi v gostliniško sobo Dolgan sam. Oblečen nekoliko bolje nego po navadi, je korakal mirno, skoraj skromno. Oko mu je opazovalo svet milo, a samosvestno, ne izzivajoče. Iz njega je odsevala zadovoljnost, mir, zaupnost in odločnost. Diurnistu je baš vsled tega srce z dokazi vred zlezlo navzlic „previdnosti in najboljši masti“ glede Dolganove bolezni nekam doli nizko, nizko — pod mizo. Sicer vedno preglasni pisarček je molčal, Dolgan je pa samosvestno stopil k Slavcu in ne da bi vprašal dovoljenja, prijateljski se mu nasmehnil, mu voščil običajni „dober tek!“ ter sedel poleg njega. Gostje so se natihem čudili, in Slavec se je nekoliko boječe umeknil nekdanjemu učencu.

Nestrpni molk je tlačil kakor mora še nekaj časa vso družbo, in Slavec je pogostoma skrivaje opazoval svojega tovariša, če je še normalen . . . Vse to ni Dolgana vznemirilo ni najmanje.

„Kdaj pravite, gospod, da izide moja povest?“

Slavec se je oddehnil in primaknil stol nekoliko bližje. „Vsekakor še pred novim letom!“ Hoteč ga še bolje pomiriti pristavi nekoliko glasneje: „Vi ste resnično mojster, gospod Dolgan. Tolike nagrade ni še kmalu prejel kak pisatelj med Slovenci! Vnovič čestitam!“

Med občinstvom po sobi se začne šepet: „Aha! Od sreče se mu je zmešalo. Glejte, glejte no! Tudi sreča škoduje!“

Dolganovo umerjeno vedenje je najprej zbudilo prejšnje zaupanje Slavcu, njegov duhoviti pogovor ž njim o najnovejših pojavih v domačem in svetovnem slovstvu pa ostalim gostom. Začeli so počasi ostavljati sobo s prepričanjem, da je njegovo jutranje vedenje zagonetka, ali je pa Slavec zagonetka, ki stvari ni naznanil in občuje celo prijateljski z Dolganom.

To je slutil tudi Dolgan. Ali njemu so se prijazno smehljale oči, kakor mavrica po divjajoči nevihti. Slavec se obrne dobrohotno k njemu kakor oče k sinu:

„Hvala Bogu, da ste ostali živi in zdravi, da boste mogli uživati sad svojega uma!“

Dolgan se je hvaležno nasmehnil.

„Hvala Vam za Vaše prijateljstvo, gospod nadzornik. Vi ste —“

„No, no, nikar preveč hvale!“ je hitel radostno Slavec. „Rad Vas imam, in veste, da sem se že davno zanimal za Vas!“ Dobro mu je delo namreč, da je bil Dolgan njegov tako vrlo uspeli učenec.

Začela sta prav zaupno kakor nekdanje dni. Prejšnje vznemirjenosti ni bilo niti sledu na Dolganovem licu. Kakor da se ni med njima dogodilo ničesar, je stopal potem z nadzornikom po službenih opravilih in ga prašal zvečer že utrujen in nekoliko boječe, če bo pregledal tudi zadružno blagajno . . .

„A, kaj še? Tega mi ni prav nič treba. Saj jo vodite Vi?“

Dolgan je prikimal neodločno.

„No, potem upam, da je v najlepšem redu. Za deželno penzijo itak ne bo še dolgo niti — kvasu ne.“

Dolgan bi bil najrajši jezno stisnil obe pesti in na vso moč udaril po mizi, da bi

kozarci zvenčeč odleteli do stropa in skozi strop; ustnice bi si bil pregrizel in brke so mu v ta namen že lezle med podočnike.

To pa le za hip. Ko se je spomnil, da takoj lahko založi ves primankljaj, kadar dobi priznano nagrado in da mu še nekaj ostane povrhu, ga je minila tudi jeza in nestrpnost. Objel bi bil Slavca, objel ves svet . . . Začel se je sramovati, da se je zjutraj tako prenaglil in vedel tako nespametno. Hkrati mu je pa vendar srce veselo poigravalo, da je zmagal on, zmagal ovire in zmagal še lepše nego njegov junak iz romana „K Nirvani,“ katerega je pa sklenil v tistem trenutku vsega predelati in tudi prekrstiti v roman „Od prepada — do slave!“

In on sam začne drugačno življenje . . .

Slavec je pogledoval po strani svojega spremljevalca, ki je bil nenavadno zgovoren in vesel, rekel je tudi on vmes katero in se mu celo pomagal smejeti, a vprašati, kaj je bil pravi vzrok njegovemu vznemirjenju zjutraj, se ga vendar ni upal.

* * *

„Moderne malike“ je kritika sprejela zelo pohvalno, a še pohvalneje Dolganovi nekdanji tovariši hvalivci — pivci. Ti so hoteli roman povzdigniti med prve pojave svetovnih literatur, pa ga niso, ker jim ni hotel Dolgan nič plačati za to. Malemu Puntariču se je vsled tega kadilo do konca in kraja. Ko bi se ne bal, da mu bo Dolgan delal sitnosti v službi, bi mu privoščil — to je trdil javno — da bi dobil pohlepno Lino za soprogo. Pa možiček se je bal sitnosti in se postavljaj med tovariši samo z izgovorom:

„E hej, ko bi bil jaz on, bi se pokazal drugače! E hej, to bi videli! Vino bi teklo od mize, mi bi padali pod mizo . . .“

Tovariši so se mu smejali kakor vselej in si namigavali skrivaj, da sam povprašuje za Lino. Toda Lina se je dotlej že izgubila za dragocenimi nakiti nekam med svet, kjer bi je ne pogledal nihče izmed prejšnjih znancev. Tudi Puntarič je vihal nos, vzdihoval po nekdanji Lini, po zginoli penziji, po

nekdanjih časih in po nekdanjih pijačah na Dolganov račun. Ko se je odobrovoljil, je ljudem prerokoval boljših časov ter jim prihodnje dobrote opisoval s sladkostimi, po katerih je zaman vzdihoval on sam. Dolgana pa ni hvalil več.

Zastran tega je vendar Dolgan mirno pisal in spisal še marsikatero povest. In dasi njegova slava ni segala prav do neba, si je vendar slehern dan bolj laskal sam, da njegovo ime ne ostane tako pod nič v literaturi . . . Tudi delo „Od prepada — do slave“ je kmalu izšlo, in kritika ni bila najneugodnejša. —

Gospod Slavec je ostal Dolganu zvest, očetovski prijatelj. Nekoč sta sedela zopet skupaj v gostilni. Zatapljala sta se v same slovstvene pogovore, in Dolgan je pri njih kdove kolikokrat popravil nanosnik, katerega je bil začel nositi po poravnanem primankljaju v društveni blagajni . . .

Slavec je bil izredno dobre volje. Poklical je celo steklenico črnega in končno povedal Dolganu, da ga ne bo nadzoroval več, ker je dobil — mirovino. „Zatorej še zadnjič v našem stanu živio, gospod Dolgan!“ Oči so se mu prijazno svetile in roka se je bližala Dolganovi kupici. —

„Gospod nadzornik! To je zame posebna čast, a povedal sem Vam, da sem zelo obožen proti hvali in graji. Bog živi Vas tudi v pokoju, dasi Vas bom zelo pogrešal.“

„Ne boste me ne! Vedno Vam bom zvest svetovavec.“

In zazvenčali sta kupici, zazvenčali sta vse drugače kot nekdanj, ko je še Dolgan s tovariši popival in mlatil prazno slamo in poslušal neslano hvalo.

Pozno je že bilo, in gostilničar bi bil najrajši opozoril gospoda na policijsko uro, pa se je bal zameriti se odličnima gostoma ter si je pomagal samo s brezpomembnim hrkanjem in požiranjem sline. Dolgan in Slavec sta govorila, kakor da se nista videla že pol veka.

Slavec mu je ponudil pobratinstvo in šepetaje povedal, da je že dognana stvar o njegovem imenovanju — višjim nadzornikom, kadar pojde v pokoj on — njegov svetovavec in rešitelj. Obraz in oči so se mu prijazno svetile, ko je pristavil:

„Da boste imeli — a — da boš imel, gospod pisatelj, več časa in tudi več denarja za napredovanje v hramu božanstvene umetnosti!“

„Srčna hvala, prijatelj, za vse; samo kadilo se me ne prime več!“

Oba sta se smejala in se jela odpravljati.

*

Uredništva raznih listov pozneje sicer niso bila več preplavljena z Dolganovimi spisi, a tudi nazaj jih ni dobival več cele koše, pisal je pa Dolgan — kadar je utegnil in čutil resnično potrebo — pisal dobro. In kadar je sedel ter prijel za pero, se je hvaležno in zadovoljno nasmehnil ob spominu, kako se je bil nekoč pripravil, da opiše poslednji akt svojega življenja drame. To je bil — je priznaval na tihem — res poslednji akt v trpljenju, lahkomiselnosti, uživanju in praznem hlastanju po slavi in povelečevanju, v njegovem pametnem, treznem in premišljenem življenju pa ni bil poslednji.

Društvena blagajnica in njegov revolver pa nista nikdar več prišla v sovražno dotiko.

Drobnogled in drobni svet.

Spisal kanonik *Ivan Sušnik*.

(Konec.)

Uporaba drobnogleda je odkrila človeku čisto nov svet. Neka skrivnostna vrata so se odprla, oko je zazrlo nepregledno množico bitij — življenj, o katerih se našim pradedom niti sanjalo ni. In ta drobni svet je v svoji sestavi prav tako mnogovrsten, kakor svet, katerega gleda neoboroženo oko, je v svoji medsebojni zvezi prav tako harmoničen, kakor je n. pr. rastlinstvo in živalstvo, ki ga doseže prosti vid. Drobnogled nam kaže njega najmanjše podrobnosti: staničje, mre-nice, iz katerih so sestavljena živalska in rastlinska telesa, kaže nam njihovo skrito delovanje, uspevanje, rast in množenje. Drobnogled nas prepričuje o pristnosti ali pokvarjenosti živil, nam služi v raziskovanje nebrojnih tehničnih in industrielnih proizvodov. Z isto zanesljivostjo segata po drobnogledu zdravnik in kriminalist. V premnogih slučajih je drobnogled neovrgljivo dokazal, da so bile n. pr. neznatne, rjave lise na obleki, na zidu — človeška kri, da je bilo nekoliko las, ki so jih našli med prsti umorjenca, popolnoma istovrstnih z lasmi morilčevimi itd.

Še pred par desetletji je bil drobnogled orodje, katero se celo omikanci opazovali z nekim strahom; toda z vsestransko koristjo se je mikroskop tako priljubil omikanemu svetu, da vedno rajši sega po njem, bodisi v znanstveno raziskovanje, bodisi tudi le za zabavo. Človeku je že nekako prirojeno, da rad opazuje naravo, da se izkuša tudi nekoliko globlje vtopiti v njene skrivnosti. Nobeno orodje pa človeku tako zelo ne pomaga pri tem kot ravno drobnogled. Naj bi se zato zlasti omikani svet tudi pri nas pridno bavil z drobnogledom!

Toda kje pa najdemo primernih predmetov za opazovanje pod drobnogledom? Oglejmo si n. pr. vodo! V bistrem studenčku, v žuborečem potoku, sploh v

naglo tekoči vodi pač ne bomo našli majhnih rastlinic in živalic za drobnogled; tem večji pa bode naš uspeh pri stoječih mlakužah ali tudi v leno tekočih vodah. Kako neprijeten je pogled na umazano mlako, prevlečeno s sluzasto mrežo in poraslo z raznimi večjimi in manjšimi rastlinicami! Toda zajmimo s kozarcem nekoliko te vode in preiščimo njeno vsebino. Že prosto oko dozrè, da je voda kalna večinoma vsled raznih komaj vidnih, nitim podobnih rastlinic, ki v mlakuži rasto iz tal ali pa prosto plavajo v vodi. Denimo nekoliko te vode pod drobnogled. Že srednja povečava (50—100krat) nam pokaže veliko množino raznovrstnih rastlinic, sestavljenih iz raznih stanic, ki so napolnjene z zelenim barvilom (chlorophyll). Nekatere rastlinice so okrogle ali pa zvezdicam podobne, druge imajo obliko čolničev ali dolgih trakov, ki so zopet sestavljeni iz lepo urejenih, večinoma čveterokotnih stanic. Večina jih leži mirno v vodi; druge zopet plavajo malomarno semintja, kakor bi iskale ugodnih razmer za svojo ohranitev. Večino teh alg imajo naravoslovci označene z imenom desmidije (Desmidiaceae). Kolika je njih množina, je razvidno ponekoliko iz tega, da navzlic svoji malenkosti prostranim ribnjakom dajó zelenkasto barvo.

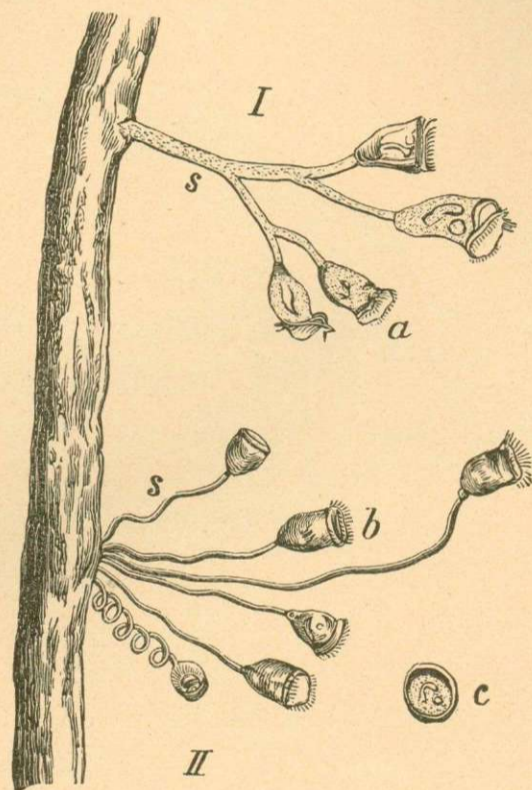
Še lepši in po svoji obliki mnogovrstnejši predmet za drobnogled so diatomeje, o katerih smo že govorili pri preizkušnji drobnogleda. Zelenega barvila sicer nimajo, kakor desmidije, zato pa imajo majhno kremenčasto lupinico, ki ima raznovrstno obliko. Nekatere so čisto okrogle, polne malih luknjic, kakor sito, ali pa načrtane liki pajkova mreža. Druge so trivoglate ali čveterokotne, ali imajo podobo malih ladjic (Navicula), ali pa so podolgovate in polahko zaupognjene (Pleurosigma).

Vse te kremenčaste lupinice so raznovrstno načrtane in porisane, nekatere tako nežno, da je treba najboljših objektivov in najmočnejših povečav, ako hočemo ugledati drobne potezice na njih. Tudi diatomeje prištevamo med alge. Število do sedaj poznatih diatomej znaša že nad 5000.

Zelo zanimivo je opazovati z drobnogledom drobno živalsko življenje v vodi. Tudi tega v bistrotekočih vodah ni — kot smo že omenili. Pač pa so majčkene živalice v stoječih vodah, v posodah z rastlinami, katere obseva in pregreva solnce, in sicer v taki množini, da njihovega števila skoraj ni opisati. Sami si lahko na jako preprost način preskrbimo teh živalic, infuzorij. Pest senenega drobu denimo v posodo, naližimo vanjo vode in pustimo to stati na toplem, poleti najbolje na solncu. Čez par dni denimo pod drobnogled kapljico te vode. Najbolje takozvano „visečo kapljo“. V košček trdega papirja ali kartona — navadna vizitka je dobra — vrežimo 8–10 mm široko luknjico in ga potem položimo na ploščico. Ko smo deli kapljico vode na stekleno pokrivalce, poveznimo slednje tako nad predor skozi papir, da leži steklo s svojim krajnim robom na papirju, kapljica pa prosto visi na spodnji strani pokrivalca. Ako še papir nekoliko zmočimo z vodo in s tem preprečimo, da kapljica v zaprtem prostoru ne more izhlapeti, opazujemo lahko „malo življenje“ v kapljici več ur zapored. Kolika živahnost! Kako hitijo razne močelke druga mimo druge, se prekopicujejo, izpreminjajo dostikrat svojo obliko i. t. d. Med večjimi se nahajajo sila majhne monade, mali mehurček s tankim, vedno živahnim repkom. In kolika množina! Ker meri taka živalica komaj stotinko milimetra v premeru, je umevno, da jih v mali kapljici vode lahko živi več tisoč. Med temi pritlikavci pa se gibljejo druge, mnogo večje močelke. Nekatere imajo obliko na enem koncu nekoliko debelejše kumare (Trachelocera); druge so podobne trobentici (Stentor) ali kapici (Colpoda). Te močelke jadrajo v kapljici brzo semtertja in si iščejo s pomočjo tankih

dlačic in niti živeža. Druge pa zopet ne plavajo prosto semtertja, temuč so pritrjene na nekakšni podlagi. Opazovanja vredna je zlasti zvončica (Vorticella). (Slika 20.) Podobna je majhnemu zvončku na dolgem peclju, katerega lahko v spiralko zvitega skrči in zopet raztegne. Ob robu je porasla s tankimi dlačicami, ki neprestano migljajo. S pomočjo teh vsrkava živalica živež vase.

Razen omenjenih močelk hrani voda v sebi še nedoznano množino drugih majhnih živali (Rhizopoda Radislariae). Nekatere obdaja kremenčast ali apnen oklep. Jako zanimivi predmeti za drobnogled so vodne boljše

Slika 20.

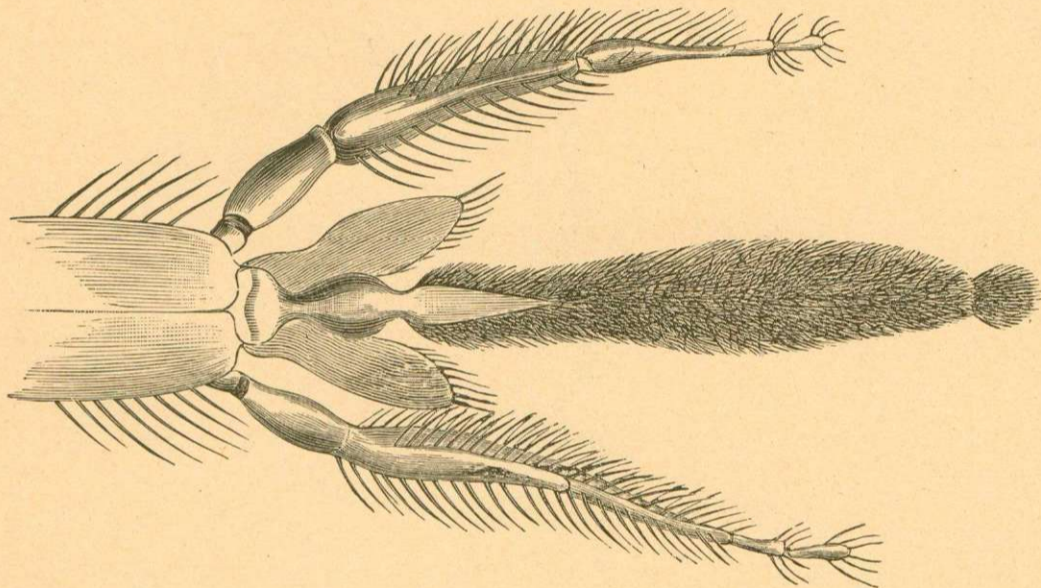
Zvončica (Vorticella) pod drobnogledom.

(Daphnia), ki se nahajajo v veliki množini v raznih stoječih vodah; le-te so tudi s prostim očesom vidne in posebno radi tega zelo primerne za opazovanje, ker jih je možno v kozarcu vode po več tednov ohraniti pri življenju.

Kako se človek v navadnem življenju malo briga za žuželke! Večinoma jih smatra za nepotreben mrčes, ki je človeku le v škodo in nadlego. In vendar koliko zanimivih predmetov nam podajajo ravno žuželke za drobnogled! Kako modro so te živali ustvarjene in urejene za svoj namen! Navadna muha je

gotovo med tistimi mrčesi, ki so radi nadležnosti povsod nepriljubljeni. No kolika zabava ž njo pod drobnogledom! Denimo njeno oko, oziroma majhen del vrhne očesne mrenice pod drobnogled. Človek méni, da zre pred seboj čebelni sat, tako pravilni šesterokoti se mu pokažejo na ti mrenici. Neznatni mušji rilček je krasno sestavljen iz raznih spiralkasto zavitih mišic; kaže nam jako lepo sliko. Tudi mušja noga je zelo umetno sestavljena. Na koncu ima dva ostra kremplja, s katerima se muha oprijemlje neznatnih razpok. Da pa more laziti tudi po čisto gladkih stenah, po steklu itd., ima muha na nogi dvoje z zelo tankimi

podobnih stanic. Najmanjše rastlinice, nekatere alge in glivice imajo po eno samo stanico; ogromna večina rastlin pa obstoji iz nebrojne množine raznih stanic. In kolika razlika v njihovi obliki! Nekatere so skoraj popolnoma okrogle, druge poligonalne, zategnjene, neprimerno dolge. Le malo jih je vidnih prostemu očesu; večinoma so zelo majhne, vendar se dadó opazovati že z 20- do 30 kratno povečavo. Na površju so drugačne kakor v notranjščini, olesenele se zopet bistveno razločujejo od sočnatih. Tukaj so na videz popolnoma neredno stisnjene skupaj, zopet drugod tvorijo lepe pravilne oblike ali pa so združene v povezke. Seveda

Slika 21.

Čebelin jezik pod drobnogledom.

dlačicami poraslih ploskev, iz katerih se cedi neka klejasta snov.

Znamenito sestavo nam razkrije drobnogled n. pr. pri čebelinem jeziku. (Slika 21.) Porasel z gosto dlako, je podoben nekakemu omelcu, na koncu ima pa škropilnici podobno bunčico z neštevilnimi luknjicami, skozi katere vsrkava strd. Pri tem delu si pomaga še z dvema drugima členoma.

Krasni in poučni predmeti za drobnogled so luskinice na perutnicah metuljev in nekaterih hroščev, rilčki raznih mušic in metuljev, želó ose in čebele itd.

Drobnogled nam kaže sestave rastlinskih teles. Kakor živalsko, tako je tudi rastlinsko telo sestavljeno iz jako majhnih, mehurčkom

je le primeroma malo staničja mogoče opazovati brez vsakaterih posebnih priprav (listi mahov, troski kriptogam, cvetlični prašek); velika množina zahteva dobrih prerezov. Zanimive oblike nam kaže škrob. Njegova zrnca se po raznih rastlinah zelo razločujejo med seboj. Pšenični se loči od rženega, bobov od grahovega ali krompirjevega itd.

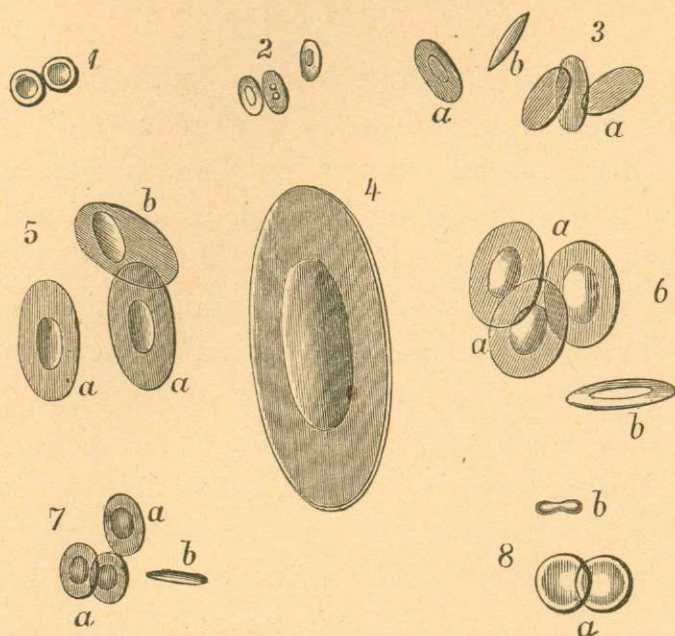
Prav tako se pod drobnogledom razločujejo med seboj posamezne tkanine.

Platnenovo lakno se strogo loči od bombaževega ali volnenega. Takisto ima vsaka živalska dlačica svojo posebnost. Človeški las se loči od živalske dlake, in dlaka ene živali skoraj v vsakem slučaju od dlake drugih. Zanimive so pod mikroskopom podobe raznih živalskih dlak, lisičje, bobrove, zajčje, veveričine, netopirjeve itd.

Tudi človeško kri razloči drobnogled od živalske. Kri je namreč napolnjena z jako majhnimi, okroglimi krvnimi telesci. Ta telesca pa niso pri vseh živalih enako velika in tudi ne popolnoma enake oblike. Pri človeku so zelo majhna in čisto okrogla, večja so že pri ptičih, največja in podolgovata pri hladnokrvnih živalih. Največja

krvna telesca (slika 22.) so opazovali pri podzemski ribici ali močerilcu (Proteus, Olm).

Izvanredno krasno nam kaže drobnogled tok krvi po žilah. Živo žabico povijmo v mokro rutico, tako da molí iz nje ena nožica.

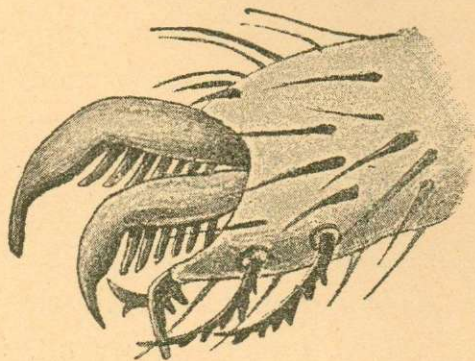
Slika 22.

Krvna telesca. 1. človeška, 2. kamelina, 3. golobja, 4. močerilčeva (Proteus), 5. močeradova, 6. žabja, 7. 8. pupkova (Triton).

Vso žival na lahko povežimo in pritrdimo na malo deščico, ki ima blizo enega konca 5–10 mm veliko luknjico. Ako položimo nožico ravno nad luknjico in vse skupaj postavimo pod drobnogled, zagledamo v plavutni kožici več tankih žilic, po katerih se

kri pretaka. Ker je plavutna mrenica do cela prozorna, opazujemo prav izlahka krvna telesca, kako drvé in hité v gosti gnječi neprestano naprej. To opazovanje je tem zanimivejše, ker nam tega življenja nobena podoba predočiti ne more.

Omenili smo le nekatere predmete, katere si lahko pripravi za drobnogled vsak prijatelj narave. Premnogo raznih drugih predmetov

Slika 23.

Pajkova noga.

pa zahteva veliko tehnične izvežbanosti in jih torej posamezniku ni lahko izdelovati. V ta namen so se ustanovili posebni zavodi, ki se pečajo sosebnó z izdelovanjem bolj težavnih mikroskopičnih predmetov. Najimennitnejši takšni zavodi so: Bourgogne v Parizu, Möller v Wedelnu na Holsteinskem in Kaiser v Berolinu. Tu je vedno dobiti v zalogi na tisoče najbolj raznovrstnih predmetov iz živalstva, rastlinstva in rudninstva.

To bi čudno gledal svet!

Ko je prvič modro morje
modro videlo nebo,
kakor da je brata našlo,
vprašalo ga je tako:

„Ali nisva dve očesi
neizmerne sveta?
Ti si desno, jaz sem levo,
saj na barvi se pozna,
ti si polno svetlih smehov,
jaz pa temnih sem solzá.“

A nebo je visokosti
svoje se zavedalo,
kakor oče otročička,
doli je pogledalo:

„Morje, ti si modre barve,
a nemodrih si besed;
da sva res mu dve očesi,
to bi čudno gledal svet:
z desnim gorko kakor solnce,
z levim mrzlo kakor led...“

Silvin Sardenko.

Oranže in citrone.

Pod italijanskim nebom utrgal *Fr. S. Finžgar.*

(Konec.)

XIX. Na vulkan!

V polusnu sem še dremal. V sencih me je stiskalo, moje oči so bile trnjeve, in le s težavo sem jih odprl, da bi videl, koliko je ura. Z ulice se je čul ropot, pokanje z biči, krik, hitri vojaški korak in godba. Skozi težke gardine je plul jasne dan. Oko me je zaskelilo, ko sem pogledal v ta svetli trak sprelepega napolitanskega jutra. Domislil sem se svojega načrta in energično vstal. Odgrnil sem zavese in odprl vrata na balkon. Čarobno jutro! Morje je rahlo plivkalo, ribiški čolni so se ujčkali po valovih, velik parnik je hripavo naznanjal odhod. Vezuv je bil jasen, in megleni steber se je vzpenjal naravnost kvišku. Zadovoljen sem bil, pogledal na uro in spoznal, da je še prerano za odhod. Zato sem obslonel na balkonu in gledal na morje, ki je ljubko vrelo kot raztopljena dragocena kovina v zlatarjevem kotlu. Izginjale so polagoma ladvice, gledal sem dalje in dalje proti horizontu in pred menoj se je pojavil, kot bi se dvignil iz morja, napolitanski večer. Kako je bil pester, kako poln vtiskov! A ti niso padli na mojo dušo kot rosa na majeve travnike, — zagnili so srce kot slana rožno gredico. Spominjal sem se mogočne secesijske slike iz narodnega muzeja. Cela stena je pokrita z njo. Na njej ni drugega kot divji oblaki, pod njimi razburkano morje, katerega valovje tvorijo celi kupi barv, in sredi teh valov razbita ladja. Včeraj se mi je zdela slika čudna, danes mi ugaja, najjasneje mi je pred očmi. Da, to divje morje in črno nebo v krasnem okviru — to je sinočni večer, in razbita ladja, to je danes — moja duša...

Palača Umberto! Pod velikanskim steklenim svodom mravljišče ljudi! Orkester belooblečenih deklic toči po zraku razkošne melodije, vonj rož plove nad glavo, po asfaltnem

tlaku pa šumi svila in dršejo mehki čeveljci. To ni Neapol, ne, to je nov svet; ti obrazi se niso razvili v solnčni vročini južnega neba, ti so prišli od drugod, iz cele Evrope semkaj — na trg. Tuji jeziki doné, tuji kroji v obleki, a vsi tako elegantni in fini, vsi polikani in blesteči, vlti na vitka telesa, kot bi upravkar odložil mojster likalnik in jih izročil lastnikom. Sezona, da, sezona! V maju je Neapol paradiž, in vanj se vsujejo srečna bitja, ki nervozno študirajo, kje in kako bi se najugodneje pozapravilo nekaj tistega pridelka, kateri jim teče kot zlata reka v blagajno, za katero pa niso še genili z mezincem. To je tisti srečni mladi svet — fruges consummere natus — kateremu mora služiti vse — za denar, klanjati se mu — za denar, prodajati se mu — za denar, slaviti ga — za denar, hvaliti njega črne napake — za denar, občudovati praznino duha — za denar — za denar — —

Vis-à-vis orkestru so sedeli mladi kavalirji in pili kavo pri kamenitih mizicah. Lahkoživci, tako priskutni razboritemu človeku! Njihove oči so motrile šetalce, ves čas so govorili šepetaje, včasih se glasno zasmjali in se naslonili leno na stole. O vsaki dami so vedeli pikantno dogodbico, o vsakem šetalcu interesanten roman pravega kavalirja. — In obsule so obmizje mladih gospodov urne gospodične živobojnih oblek, odičene s ponarejenim lišpom, okovane s talmi-zlatom ter jim pripenjale dehteče šopke na prsi. Gledale so jih in beračile z očmi, ki so gorele že medlo kot popolnočni kresi. Elegantni gospodje so se šalili z njimi, a njih dovtipi niso bili elegantni — —

Spoznal sem te obraze; srečaval sem jih čez dan v smetnih predmestjih; a njih telesa so bila zavita v cunje, njih lišp je bil umazanost, njih talmi-zlato — podpluta lica — — —

Množice so šumele, bile so čedalje glasneje, gneča večja, dovtipi predrznejši, deklice v belih oblekah so igrale nervozne valčke —

Odšel sem na ulico. Povsod jasna luč, blesteče toalete, povsod razkošen smeh in skrivnostno šepetanje — — —

Za deset frankov se mi odpró vrata v sijajno dvorano. Nisem hotel na sedež. Obstal sem za vratmi, da vidim narodno igro. Pred menoj se je svetilo mnogo plešastih glav, katerim niso bila vzrok leta in naporu. Zavesa se dvigne. Na odru se pojavi pravi bakanal. Zdelo se mi je, da igrajo demoni svoje orgije, in da so vstali iz grobov podsuti Pompejanci, katerih gnezdo je spalil ogenj, kot nekoč svetopisemsko Sodomo. A te plešaste glave so bile kot lobanje umirajočih, ki klepečejo z zobmi in stegajo tresoče roke po zadnjem požirku naslade — — Bežal sem po ulicah, bal sem se lastne sence, ki je bežala pred menoj in za menoj kot Erinija — — —

Danes pa je snočni večer dekadenci morje iz muzeja, in moja duša razbita ladja... Zato hrepenim kvišku, proč iz tega vzduha, na vulkan, na goro, da se napase moj vid ob lepi, božji prirodi, katero pokvarja tu doli njen lastni kralj — človek.

XX. Skozi raj pred ,pekel‘.

Naša s tremi konji zavprežena ekvipaža je drdrala skozi mesteci Portici in Resina. Konjski zvončki so tako melodično cingljali, kot bi ne zveneli vsled tresenja konjske opreme, ampak kot bi jih zibala jutranja sapa, ki je rahlo vela z mirnega morja. Pri Resini smo zapustili hrupno cesto in krenili v zložnem klancu navkreber. Če je kje v prirodi doma poezija, išči jo tukaj. Ob levi in desni bujno zelenje; akantovi listi rahlo trepetajo, da si otresejo drobní prašek, ki lega na njih zelenje; oranže zró čez ozidje zvedavo na tujca, ki še nikdar ni videl teh žoltih pogledov izmed temnozelenega listja; mirta in palma dičita arkade vil; cvetoče citrone in grmi rož točijo po zraku mamljivo vonjavo, ki objema in boža v hladnem morskem vetrcu človeške živce ter ziblje

srce v sladki melanholiji... Če si otel iz valov življenja le še trohico mladih prozornih sanj — tu moraš zasanjati vnovič! Oko gleda in uživa, misli se topijo, duh se polagoma trže od telesa, da izginja pred teboj istina, in tvoje srce polje v blaženstvu raja. Morda te vzdrami mandolina, ki zveni v roki siromašnega godca in spremlja voz celo pot; morda ti pa šele popestri tvoje sanje, da pozabiš na milodar, katerega bi imel izročiti pevcu-prosjaku. Ako te pa ne vzdrami mandolina in otožna narodna popevčica, vzdrami te zelena veja, na kateri se ti nudijo vabljive oranže. Zagorelo dekletce ti jo vrže v naročaj in potem drobi za vozom ter nareka terjatev. Kdo bi vrgel ta sad z voza, kdo bi si ne privoščil veselja in ne trgal z lastno roko z veje zlatih jabolk, ki so tako vabljiva in zapeljiva!

Konji so čedalje bolj počasi stopali, lepe vile so izginjale, pojavila se je tuintam le še borna kmetiška bajtica, ki je tičala sredi trsja, kot sključena starica v žitu. Izpred teh hiš so prihajali k vozu ljudje in nam nudili v buteljkah pridelek z Vezuvovega pobočja, svetovnoznanano vino ,lacrima Christi', katero opeva Chiabrena, da je kapljica, „che sovra gli altri il cuor fa lieto . . .“ In pesnik ni lagal, prepričal sem se sam. Na več krajih smo dali zaustaviti voz, segli po buteljkah, prigrizovali angleške piškote, in naše srce je bilo tako veselo in razigrano! Pa je tudi potreba, da se vzradosti! Zakaj vonjavi paradiz je bil za nami, oko ni videlo več zelenjav, po cesti je ležal pepelnasto-umazan prah, na levi in desni pa veletoki temnorjave in počrnele lave. Ta strjena reka, skozi katero je izpeljana pot na Vezuv, vpliva na človeka z neko uničujočo silo, da se ti ne ljubi govoriti in ti je krog srca tesno ter neugodno. Pozna se v nagromadenih grobljah natančno valovanje goreče snovi, katero je izbruhnil Vezuv l. 1872. Jasno se vidi, kako je ta elementarna sila hitela navzdol, vzdignila in vzburkala se v visoke kope, kjer je zadela na zapreke, in v boju z zaprekami se je često ohladila njena kipeča jeza in valovi so obstali, kot bi okamenelo

viharno morje. Divje so naše skalnate gore z žlebovi, obronki in skalami; a vendar človeka navdušijo in razveselje. Pusta in črna pobočja Vezuva, polita in zavita z umazano lavo, pa človeku vdahnejo nekakšen strah in grozo. Nad seboj zreš veliki dimnik, iz katerega se dvigajo neprenehoma kope gostega dima. Zgodovina Herkulana in Pompejev se ti vrine v spomin in nehoté se zavedaš, da si v nevarnosti, da se lahko razljubi staremu, potuhnjenemu razgrajaču Vezuvu, da bruhne iz sebe neskončno množico ognja ter te sežge kot atom rude v plavžu...

Bilo je že blizu poldne, ko smo šli mimo meteorološkega observatorija ter po mnogih ovinkih prispeli do vzpenjače. Stopili smo z voza na terasi pred hotelom. Mnogo konj in voz se je že parilo na vročem solncu. Natararji so nas pa vljudno vabili na predjužnik. Nekateri so se poizgubili v hotelu, a mene je vleklo na vrh. Nekoliko bojazljivo sem gledal skoraj navpično izpeljano železnico, katera bi me imela dvigniti proti vrhu. V vozu je prostora za deset oseb. Vagoni tekó na dveh kolesih po eni sami tirnici — nekaj bicikelj. Še eno mesto je bilo prazno. Vstopim. Dvigali smo se zelo hitro kvišku, a vtisk je čisto drugačen kot pri malih vzpenjačah. Razgled je omamljiv, a pogled v to navpično strmino zbuja zono po udih. Sicer je trdil sprevodnik, da so varnostne priprave take, da se ni izdaleka bati nevarnosti, če bi se pretrgala železna vrv, ki vleče voz. Ali verjeti je bilo težko. Če bi se vrv pretrgala, potem bi bil samo en strašen skok v globočino, in tam bi ne bilo ne voza ne potnikov, ampak neka zmečkana in strta materija. Več poguma daje zavest, da se to še ni nikdar dogodilo, ker oblastva najstrožje pazijo, da so vrvi skrbno preizkušene in varne.

Izstopil sem torej na vrhu in od postaje je čisto blizu do žrela. Brez vodnika ne smeš na pot. Vsaj enega moraš vzeti, dasi bi jih rado šlo s teboj po pet. Pripravljene imajo tudi nosilnice, v katere seda nežni spol; zakaj pot po gorkem pepelu in prahu, katerega gaziš nad členke, ni prijetna za nožice, ki hodijo le po asfaltu in parketu.

Izbral sem si torej vodnika. Mož je bil na čudovite načine postrežljiv in pazljiv. Tako ne pazi mati na dete. Prav predsedalo mi je vedno opominjevanje in lovljenje za moj rokav. Zato sem mu velel, naj me pusti, češ, da sem drugačne strmine preplezal brez vodnikov ter mu omenjal gôr z večnim snegom. Poslej je hodil samo za menoj, a klepetal je neprenehoma. Šli smo mimo več votlinic, iz katerih je puhtela smrdljiva, vroča sopara. Vteknil sem, vanjo roko, a nečuvveno hitro sem jo umeknil, ker je bila grozovita vročina.

„Favorisca un uovo, signore?“

Vodnik je potegnil iz žepa jajce in ga smuknil v jamo. Za par minut ga je ročno vzela iz nje, in — bilo je trdo kuhano. Použil sem ga s posebnim zanimanjem — saj je bila edina jed — kuhana s podzemeljskim ognjem.

Ko smo šli dalje, se je že čulo grozno bobnenje, kot bi donela na uho daljna kano-nada. Noge so čutile tresenje gore; taisti občutki so se porodili v meni, kot v usodni noči ljubljanskega potresa, in niti ‚lacrima Christi‘ mi ne bi bila umirila srca, da ne bi nervozno plalo. Čim bližje smo bili žrelu, tem večji grom, večji potres in gorji duh po žveplu! Vsem izletnikom je bilo brati z lic, da to ni ugodna zabava. Vsi smo molčali, le vodniki so bili glasni in kričavi.

Prišli smo že na vrh, prebredli pepel po majhni dolinici, — in stal sem na robu žrela. — Premer odprtine je približno en kilometer. Odprtina se pa znižuje stožkasto dokaj globoko ter se konča z nasuto grobljo prav pri dnu ob ‚kaminu‘. Oprl sem se na palico in gledal v globino. Potresa in grozovitega bobnenja sem se že nekoliko privadil; čakal sem izbruha. Iz žrela se je leno valil umazan dim, ki je pa kmalu začel buhati mogočneje in v hitrejših sunkih; premenil je barvo in postal čisto bel. Tedaj zakriči vodnik:

„Attenzione! Adesso, adesso!“

Komaj je izrekel, kar se vzpne med belim dimom s strahovitim truščem in hruščem proti nebu naval gorečih kamenov in skal, ki se z demonično silo zaletavajo druga ob

drugo, da pršé grozne iskre po dimu, da prasketa, škrtá, strelja, poka, bobni in grmi, kot bi se bil odprl pekel in izbruhnil vse satane naenkrat na svet . . . Mislím, da ga ni človeka, ki bi stal mrzlo in mirno ob tem žrelu, ko vidi prvič ta izbruh! Človek čuti popolno ničevost svojo ob strašanski sili teh razdivjanih elementov, in njegova duša mora nehoté skrušena žrtvovati na oltar Tistega, ki tudi te sile lahko obrzda in uniči.

Počakal sem še dveh izbruhov, potem sem legel na rob in odtrgal kosec gorke lave, da jo nesem s seboj za spomin, kdaj sem stal pred ‚peklom‘.

* * *

Oko se je potopilo v modrino morja. Neapol je ležal pred menoj kot prazničen amfiteater, ozaljšán z zelenjem in pokrit s preprogami. Utve so se vozile po morju, in na bela jadra se je naslanjala moja duša. Sanjal sem dolgo nad prekrasnim koščkom zemlje in moje srce je bilo otožno. Prišel sem do cilja svojega potovanja, in z Vezuva sem jemal slovo od sinjega azura italijan-

skega neba, od šepetajočih valčkov neapolskega zaliva, od bede in razkošja, od davne preteklosti in jasne sedanjosti . . . Moja duša je za trenutek še preletela celo Italijo, pomudila se pri kipih herojev, pri obrazkih božic pod jasnimi oboki, pri zvokih orkestróv, pokleknila še enkrat na grob prvega krmarja večne cerkve — potem pa razpela jadra in zahrepenela nazaj, nazaj v planinski raj! . . .

A vsi ti heroji in boginje, satiri in amorčki, ves šum in hrup se ni hotel posloviti od nje. Smehljaje je ta prekrasni svet razpel peroti in spremljal mojo dušo do doma in doma je ni hotel ostaviti za vedno. Z menoj so spomini moji, in z njimi se tako rad pogovarjam, ker so tako iskreni, tako odkritosrčni. Prikovati sem jih hotel na papir, a je ostala komaj njih senca, in sami se mi smehljajo in me obiskujejo še vedno in vedno — slobodni, krasoviti in čarni v tihih urah blažene samote, v nočeh mirnega počitka — — —

In jaz vas ljubim, vi moji spomini, ljubim vas in uživam s slastjo, katere ni pri pogrnjeni mizi, s poletom in poezijo, ki biva le v idealnih sanjah, a se nikdar ne dotakne mrzlih in brezčutnih src . . .

Kam speješ?

Tih večer otožno pada
v mirno vas,
tja čez polje širno plava
pesmi glas.

Skozi meglo tuintamkaj
luč vzplamti,
in v večer ledeni, mrtvi
sneg prší . . .

Kam li speješ, duša moja,
v ta večer?
Saj v poljani beli sreče
ni nikjer!

Tamkaj krije prt sneženi
cvetje nad —
ah, kedaj li vzklije bujna
spet pomlad! . . .

Kam v večer mi speješ mrtvi,
duša ti,
ko tam zvunaj v polje širno
sneg prší? . . .

Cvetko Slavin.

Do zmage!

Po prijateljevih pismih priobčil *Foš. Ošaben.*

(Dalje.)

XXVI.

Milko Rosén v »Studentenheimu«.
— Kako Milko študira. — Milko kot
odgojitelj. — Ivan gleda, se čudi...

Na Dunaju, dné 10. rožnika 188..

Dragi prijatelj!

Znamenit dogodek Ti sporočam danes. Milko Rosén, ki je, dasi šele komaj dva meseca na Dunaju, brez dvoma najzanimivejši, najsimpatičnejši značaj med vsemi slovenskimi vseučiliščniki — on se je preselil preteklo soboto v našo „domovino“ recte „Studentenheim“, rectius „Asyl der Wiener Universität“. Ne vem, je-li on bolj vesel, da je dobil brezplačno stanovanje, ali jaz, ki ga imam zdaj takó blizu, da lahko občujem z njim vsak dan. Sicer pa nikar ne misli, da ga imam samó jaz tako v čislih; nikakor ne! Poslušaj! Kdaj si še čul, da bi bil akademik ponudil tovarišu - akademiku brezplačno stanovanje samo zató, da bi se naučil od njega umetnosti — učenja? In Rosénu je faktično ponudil ne samo en slovenski akademik, da mu plača rad vso stanarino, samo da bi skupaj stanovala, da bi ga Milko učil, kako se treba učiti.

Dasi se namreč sliši nekako neverjetno, je vendar istinito: Dočim drugi filozofi — zakaj te imam tu pred vsem v mislih, in to vse, slovenske, slovanske in vse druge — večkrat niti v četrtem letu svojih študij nimajo pregleda čez svojo stroko, se je Rosén v prvih dveh mesecih takó vglobil in vživil v svoj ne baš lahki, pa tudi ne maloobsežni predmet, da je obrnil že zdaj náse pozornost svojih profesorjev... In to, dragi moj, ni malenkost na tako velikem vseučilišču, kakor je dunajsko, kjer je dijakov kakor listja in

trave, tako da se profesorjem ni treba puliti za slušatelje. Popolnoma sem prepričan in vse tako kaže, da bo Milko res še enkrat zasedel vseučiliško stolico. In veš li, v čem obstoji njegova umetnost, da se je tako hitro vglobil — in medias res?

V delavnico sem njega zrl...

Naš predstojnik, dr. C. Sch. mu je odkazal kot bivališče kabinet, kjer je lepo sam záse, nemoten. Tudi to je instinktivna odlika. Na mizici Rosénovi, ako ga obiščeš, ne najdeš nobenega lahkega čtiva, nobenega časopisa, ampak samo eno debelo knjigo „System der Zoologie“. Tiha groza te mora izpreleteti, ako jo vzameš v roke: nad tisoč strani in droben, droben tisk, in skoraj sama imena, samo najpotrebnejši opisi v najsuhoparnejšem slogu, ki si ga moreš misliti. Kaj čuda, če začetnik obupava, ko gleda ta nestvor knjige in sliši od kolegov, da to knjigo v malem prstu imeti — je prvi pogoj, *conditio sine qua non*, uspešnemu študiju v tisti stroki. In tako se zgodi, da marsikateri res obupa, kajti če se ne pregrize skozi ta zid obljudljene dežele prvo leto, se bo drugo še manj, in pozneje je prepozno. Milko pa se je drugače lotil stvari. Njegova umetnost tičí v lem-le: Če prideš pred velikanski gozd, ki se razprostira pred teboj, in moraš priti skozenj, kaj boš storil? Mar pojdeš kar na slepo srečo vanj? Mar si boš krčil pot korak za korakom, klesteč ovirajoče te veje? Nikakor ne! Ako imaš pamet, boš stopil na kakšen bližnji hrib in z njega si boš najprej izkusil dobiti pregled čez gozd, kako dolg, globok in širok je in kako je razdeljen; če je kje kakšna preska, ali morda vódi kakšna pot ali karsibodi; potem šele se boš spustil na potovanje. — In takisto je storil Milko. Napravil si je iz cele knjige najprej pregled

čez vso tvarino; to je zahtevalo sicer ogromno truda in delal je pozno v noč, a ko je bilo postavljeno ogrodje, je bila že tudi zmaga

ga vprašal, kje si je pridobil to spretnost, je priznal hvaležno: „Učiti se sem se naučil šele v — semenišču!“ —

Petrolejski vrelec gorí.

dobljena. Zakaj podrobnosti se potem obvladajo z mnogo manjšo težavo. In ko sem

Fiat applicatio! sem si mislil in začel sem posnemati Roséna. Nekaj gorostasnega

se mi je zdelo v začetku leta predavanje o rimski literaturi; menil sem, da je nemogoče, da bi si vse tisto kdaj zapomnil. A glej! napravil sem si po Teuffel-u pregled rimskega slovstva, najprej čez splošni del o satiri, komediji itd., potem pa čez posebni o posameznih dobah in kateri pisatelji delujejo v njih... Zdaj šele vem, kako daleč sploh sega rimsko slovstvo, da obsega tudi cerkvene očete, česar prej nisem nikdar slišal; zdaj tudi vem natanko, koliko znamenitejših pisateljev obsega to slovstvo; podrobnosti o življenju in delovanju posameznikov pa si dopolnujem sproti, in sicer pri tistih najprej, ki me zanimajo najbolj. In tako vidim, da gre, da gre imenitno, in da bomo pri izpitu znali, da bomo morali znati!! — Grške tragike, n. pr. Eshila, čitam sedaj vse drugače: prečitam ga prvič, da dobim pregled vsebine in totalni vtisk; čitam ga drugič, že bolj počasi, premišljuje kontekst; ko se ga lotim tretjič, mi je že vse znano, in slovarja niti ne rabim. In tako se ne bojim že zdaj izpita čisto nič; naj mi dajo katerokoli mesto katereregakoli klasika, prevel ga bodem samoraslo, brez težave, gladko. Sofokleja in Eshila mislim prečitati še v tem šolskem letu vsega; jeseni pa pride na vrsto Evripid, „sovražnik žensk“. To bo zanimivo!

Gotovo se še spominjaš, s kakšno slastjo smo čitali na gimnaziji povesti o rdečkožih Indijancih. Najbolj pa nam je imponiral kakšen „Tigerbändiger“. In če Ti sedaj pravim, da je ta Rosén hujši nego kak „Tigerbändiger“, nikar ne skomizgaj z rameni. Evo Ti dokaza! Takoj prvi teden je dobil instrukcijo v neki hiši tukaj na Dunaju. In v kakšni hiši! Bogatija velika, a oče in mati imata vsak svoje zabave, za otroke — dva dečka, eden je tretje-, drugi prvošolec, oba hodita v gimnazijo šolskih Benediktincev — se ne briga niden izmed njiju; ni namreč časa. Dečka sta bila ves božji dan prepuščena samima sebi, v svoji sobi sta počenjajala, kar sta hotela. Kdo se bo učil?! Da se niso razredniki in učitelji, ko jih je Rosén prvič „intervijuviral“ radi dečkov, ugodno izrazili, se umeje samo po sebi. A danes?

Stariši ju kar ne morejo več spoznati. Kakó ju je ukrotil in pridobil za delo tega Milko ne pové; ravna se pač po načelu: „Mólči in — zmaguj!“ Toliko mi je povedal, da je z neizprosno stanovitnostjo in s tem, da v začetku ni odjenjal niti za las ne, zlomil njujino trmo. S starejšim sta ponavljala latinsko slovnico vso od začetka, z železno doslednostjo; bilo je treba ogromne eneržije na obeh straneh. A zdaj deček že piše prve rede, dočim je bil prej že obupal. Zdaj ga je začela šola celo veseliti, ker vidi uspehe svojega truda. A storil je Milko še več: s svojo resnobo, ki je ne izpremeni nikdar pri gojencih, obenem pa z dobrohotnostjo, ki jo vidita dečka na njem, je dobil nju srci popolnoma v svojo oblast. In to je tisti vzvod, ki vzdiguje težo — ljubezen, vdanost, strah, da ne bi bil razžaljen učitelj.

Uboga mladina, če zdihuje v verigah najhujše sovražnice nedolžnih src! Milko je opazil z bistrim očesom, da je starejši deček tak siromak. Včasih ves potrt, pobit, žalosten, kar bi mladenič v takih letih ne smel biti nikoli; včasih zopet razposajeno vesel, kar je zopet nenaravno. In Milko ga je ozdravil. Nekega dne je mlajšega poslal iz sobe vùn. Onega pa je prijel za roko, ga živo pogledal v oči ter mu po ovinkih povedal, da vé vse. Fant se je začel jokati; te solze so bile zdravilne. Obljubil je svojemu domačemu učitelju, da se poboljša. In kakor Milko trdi, deček drži dano besedo. —

Snoči sva šla z Rosénom nekoliko skupaj ne izprehod. Bil je prijazen, topel večer. Godba se je slišala z raznih vrtov. Za nekaj trenutkov sva obmolknila oba; kar prične moj tovariš:

„Ti, prijatelj, meni se vseučiliški dijaki grozno smilijo.“

„Zakaj pa?“

Nekaj časa molk. —

„Pomisli, jaz sem tukaj šele nekako dva meseca, pa sem imel že dve stanovanji...“

„Kako to?“ vprašujem jaz.

„V prvem sem bil tri dni. Prvi, drugi dan nisem doživel nič posebnega, sploh sem bil tedaj več na ulicah, saj je bilo vse novo

zame. Tretji dan pa sem naenkrat s studom zapazil, kako mi je hotelo neko bitje v mojem lastnem stanovanju nastaviti mrežo, da bi se zapletel vanjo ... No, jaz sem mirno odšel na ulico, sem dobil postreščka, ki je šel po moj kovčeg — in se nisem več vrnil v beznico. Plačano pa sem imel itak mesec naprej.“

„In drugo stanovanje?“

„Je bilo boljše, a vendar sem si moral tudi tam napraviti šele red. Ta strašna velikomestna izkvarjenost in izprijenost!“ ...

Nekaj časa sva zopet molčala. Prvi izpregovori Milko:

„Zato pravim, da se mi vseučiliščniki smilijo, ker so navezani na razna zasebna stanovanja. Jaz ne morem zadosti Boga zahvaliti, da sem v ‚Studentenheimu‘.“

„Oprosti, Milko!“, dém jaz nato. „Ampak ti imaš čisto drugačne pojme o teh stvareh, nego večina drugih mladih ljudi ...“

„No, večina ljudi je vedno takó sodila in bo sodila kakor jaz; saj vendar takó velewa razum, nam pa tudi — vera ...“

„A zakaj vendarle mnogi ne ravnajo po teh načelih?“

„Ker se ne dadó voditi razumu, ampak strastem!“ To je tista nesreča, zlasti mladih ljudi — in to tista sramota, da človek, ki je človek po razumu, drvi za strastjo, kakor žival!“ ...

„Toda odkod zajemaš vendar ti, Milko, toliko moralne moči? Védi, da tvojo moralno vzvišenost priznavajo tudi drugi kolegi.“

„Odkod jo jemljem? Hočeš li res vedeti?“ —

Stala sva baš v parku pred votivno cerkvijo.

„Pojdi z menoj, pa ti povem.“

Korakava proti cerkvi. Preden vstopiva, mi reče:

„Odkod zajemam moč? Glej, jaz molim, kakor sem molil v semenišču, vrhutega pa sem tudi član Marijine kongregacije.“

„Kdo pa postane lahko član te kongregacije?“

„Vsak, kdor resno hoče.“

Čudež in strmenje, kakšen je ta Milko!

Vstopila sva v veličastno cerkev. Kaj je sledilo potem, izveš od mene ustmeno. Bližajo se počitnice, in tedaj, upam, se vidiva! Do takrat — z Bogom!

Ves Tvoj

Ivan.

XXVII.

Bilanca I. akademiškega leta.

Na Dunaju dné 5. mal. srpana 188 ..

Ljubi oče!

Končano! Prvo akademiško leto moje se nagiba h koncu; še par dni bodo predavali naši profesorji, potem pa sklenemo.

Zdi se mi, dragi oče, in tudi Vi ste gotovo to slutili, da sem v preteklem šolskem letu prestal najnevarnejšo krizo svojega življenja. Valovi velikomestnega življenja so že pljuskali čez mojo ladjo, že je bila omahnila roka, ki naj bi držala veslo, že so frfotale harpije z železnimi kremplji svojimi nad odpirajočim se brezdnom, že je bila o meni izrečena sodba na Areopagu, češ: ena izgubljena eksistenca slovenska več — tu stópi, kakor z neba poslan, prijatelj v moj čoln ter mi pomaga s krepko roko veslati na varno obrežje, kjer vlada mir. Dé mi dobro, takó kakor Odiseju, ko je po viharju priplaval ves moker na obrežje dežele Fejakov. Kakor zdravnik injicira skrajno oslabljenemu bolniku krepilne tekočine, takó je meni vlil prijatelj eneržije in pa zaupanja — v Boga, ki mi je bilo že skoro ugasnilo.

Ako bi delal kdo bilanco o vseučiliških ob koncu šolskega leta, bože, koliko bankerotov! Da tudi jaz nisem mej njimi, bodi zahvaljen Bog!

Leta nisem izgubil popolnoma; v žepu imam tri kolokvijska izpričevala. Lahko Vam jih bom pokazal. A še nekaj drugega boste videli: bel list nosim pri sebi, in na tem lističu je zapisano, da sem sprejet kot kandidat — Marijanske kongregacije. Zgodilo se je to te dni, dne 2. t. m. na praznik Marijinega obiskanja, v kongregacijski kapelici

pri oo. jezuitih, I. Universitätsplatz. Sklenil sem torej leto nekako takó kakor — si parva licet componere magnis — Göthe svojega „Fausta“ II. del — z Marijo; on druzega konca ni mogel najti, jaz pa boljšega ne. Marija, ona je res: „das ewig Weibliche“ — ona zares: „zieht uns hinan...“

Vesel sem ob sklepu tega šolskega leta, kakor menda še nikdar ne poprej. Komaj

čakam, da me popelje vlak zopet enkrat po dolgem času čez Severnik doli proti jugu. Srce mi hrepeni po domovini, srčno želim zopet enkrat gledati naše divne planine, zreti v zeleno Savo, pozdraviti stare znance in prijatelje, zlasti pa Vaju z materjo.

Na svidenje tedaj!

Vaš

Ivan.

DALJE V PRIH. LETNIKU.

† Jožefu Benkoviču.

Tako nenadno!

Ah, kakor da z očmi bi trenil,
življenje si mladostno sklenil
in legel v zemljo hladno.

Pa kaj to Tebi!

V telesu nežnem duh kreposti
ušel je zlôbi vseh bridkosti
in biva zdaj na nebi.

A kaj to meni?

Obraz govoril je potrti,
kaj čutil sem ob Tvoji smrti,
o Tvoji sodil ceni.

In drugom Tvojim!

Ko rano zrli so gomilo,
kdo mogel je zatreti s silo
solzâ pogledom svojim!

Duhovnik vzoren,
iskren prijatelj, mož značajan,
v pravičnem boju neomajen,
pisatelj neumoren.

Resnicé luči

vsekdar si verno glavo klanjal
in z delom narodu oznanjal,
da delaj in se uči!

O, duša Tvoja

tako je bila željna dela,
kot neutrúdljiva čebela
satjè umetno vzgoja.

Cvetov obilo

v povesti naši si zasledil
in toliko sadov vzpodredil,
kot je cvetov število.

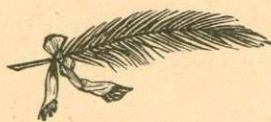
Zato Ti slava!

Nikar ne zabi me tam gori,
kjer mlad med angelskimi zbori
Tvoj duh osrečen plava.

Dokler nam Klija

delila bo duhóvne hrane,
nezaben Tvoj spomin ostane!
— Have, anima pia! —

Anton Medved.

† Jožef Benkovič,

slovenski pisatelj.

Spisal *Viktor Steska*.

I.

Med Malimi mašami 1. 1885. sva šla z bratom na izprehod iz prijaznega Kamnika proti Mekinjam. Nedeljo popoldne je bilo. Ljudje so se večinoma že razšli od popoldanske božje službe, zato je bila pot samotna. Mirno sva se razgovarjala z bratom in zložno stopala proti mekinjski cerkvi. Kar me nekdo od zadaj rahlo potiplje za ramo. Bil sem še neznanec v Kamniku, zato se radovedno ozrem, kdo bi bil. Bil je Jožef Benkovič.

„Kam greš?“ me prijazno vpraša.

„Protி Mekinjam!“

„Jaz tudi. Sedaj med Malimi mašami so ondi shodi.“ —

Takrat sva se prvič srečala z Benkovičem na kamniških tleh. Pozneje sem ga o počitnicah obiskaval skoraj sleherni dan na njegovem prijazno-vabečem domu. —

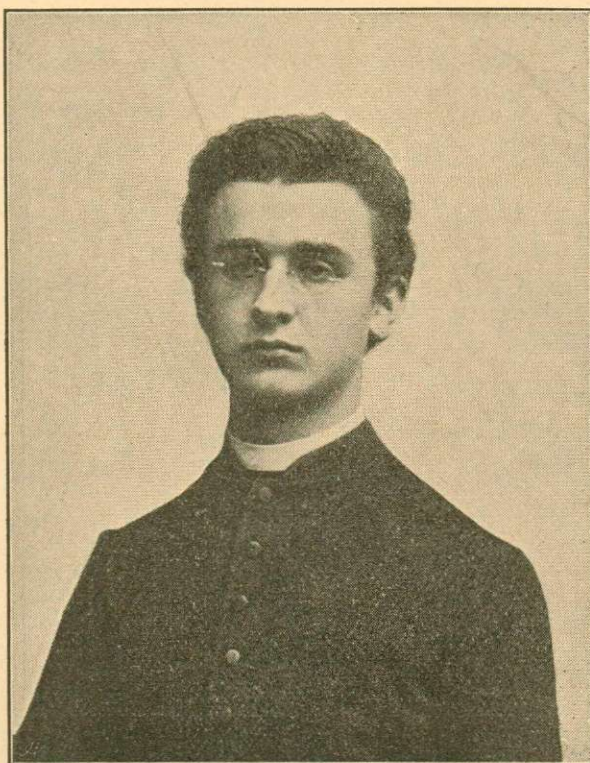
Na levem bregu Bistrice stojita v Kamniku dve vrsti hiš, med Bistrico in med Starim gradom. Ta del se imenuje Novi trg. Prav ob bregu šumeče reke je posest Benkovičevih starišev. Spredaj hiša, zadaj priprave za kuhanje lepa, potem vrt do bistriških valov. Tu — pri hiši se pravi pri *Tomanih* — se je porodil Jožef Benkovič 25. svečana 1869. Bil je drugi sin in je imel še šest bratov in dve sestre. Njegova mati Marija, ki še živi, je sestra znanega pisatelja Jožefa Ogrinca.

Na Benkovičevo duševno izobrazbo je posebno vplivala njegova mati, ki ga je nagibala že v zgodnji mladosti k iskreni pobožnosti.

Poleg materi pa je bil za svojo detinsko odgojo zelo hvaležen tudi svoji pestunji Katarini Juteršek, katere se spominja v nežnem

spisu „Blagor tebi!“¹⁾

Tu piše o tej zvesti služabnici Benkovičeve hiše: „Na stara leta so jo porabili še za pestunjo. O, kako skrbno je izvrševala tudi to svoje opravilo! Bila je otrokom pravi angel varih. Zvečer preden so pospali, ni zamudila, da bi jih ne poškopila z blagoslovljeno vodo in jih pokrižala. Potem je z najmanjšimi skupno molila razne molitvice, ko so že sedeli v postelji, govorila z njimi o angelčkih, kako v nebesih pojo in muzicirajo, kakó Marijo kronajo, kako

† Jožef Benkovič.

Bogu strežejo, otroke varujejo in njih molitvice v zlatih skledicah pred njegov zlati prestol nosijo. — O, to so bile res svete zgodbe, ki so prepajale mlade dušice s svetimi mislimi!

Ni čuda, da so jo otroci tudi silno ljubili, nič manj nego svojo dobro mater! Ko se je po dvajsetletnem službovanju prepeljala radi hude bolezni le streljaj daleč v drugo domačo hišo, so spremljevali otroci, njeni varo-

¹⁾ „Venec cerkvenih bratovščin“ 1. 1900, str. 83. in nasl.

vanci, voz celo pot, in tako bridko, tako milo jokali, kakor bi jim bila njih lastna mati umrla. Potem so jo obiskavali skoro vsak dan, zdaj ta, zdaj oni, ter jej donašali vse, s čimer bi mogli nje dobro in skrbno srce razveseliti. — Eden izmed njenih gojencev je postal med tem bogoslovec. O koliko veselje je bilo to za njo! Le eno željo je še imela, da dočaka njegove svete nove maše. A božja previdnost tega ni hotela! — Umrla je v visoki starosti 16. rožnika 1890.“

Tako opisuje Jožef svojo vzgojiteljico, kateri je imel gotovo zahvaliti mnogo svoje pobožnosti.

Po prvi domači vzreji vstopi Benkovič v ljudsko šolo v Kamniku. Te šole se spominja s hvaležnim srcem v življenjepisu Jož. Ogrinca¹⁾: „Poučevali so na tamošnji šoli č. o. frančiškani, katerih ljudomilost in požrtvovalnost bode hvaležno pomnil vsakdo, ki je bil kdaj njih učenec.“ Ti so „gojili milo materinščino, ko je drugodi v domovini še bujno procvitalo ponemčevanje. In vendar še vedno kričé, da so samostanske šole tovarne za ponemčevanje! Nepozabljivim kamniškim učiteljem pa, ki so l. 1882. opustili šolo po volji nekaterih nehvaležnih glav, ostaja najlepše spričevalo požrtvovalnosti — dolga vrsta bivših njih učencev, ki so delovali in še delujejo med Slovenci v prosep sv. vere in mile domovine.“

Ta ljubezen do frančiškanov, ki je poglajala v Benkoviču v zorni mladosti, ni pojnjala vse življenje. Iz nje je izniknilo veliko njegovo navdušenje za redovno življenje in za samostane sploh, navdušenje, ki je rastlo od leta do leta.

Ko je dovršil doma ljudske šole, pošljejo stariši Jožefa v Ljubljano v gimnazijo. Tu se je marljivo učil šolskih predmetov, v prostem času pa zahajal v licealno knjižnico prebirat slovenske knjige. Že zgodaj je začutil v sebi tudi pisateljski poklic.

V peto šolo stopivši pride l. 1884. v Alojzijevišče. Med njegovimi součenci Alojzniki jih je bilo več jako nadarjenih in neka-

teri so tudi že pesnikovali ali v prozi pisali. Odlikovali so se tedaj zlasti Aleš Ušeničnik, Anton Medved in Ivan Toporiš. Da se je med temi mladimi slovstveniki Benkovičeva ljubezen do slovstvenega delovanja še bolj vnela, ni nič čudnega. Kmalu je pričel tudi on priobčevati svoje prvence, in sicer v „Domače vaje“ ter v „Vrtec“.

Kakor je bilo tedaj vse naše slovstvo prepojeno z romantiko, tako tudi prvi Benkovičevi spisi. Mogočno so vplivali nanj spomini na domače kraje in njih starodavno zgodovino. Stari in Mali grad v Kamniku, prijazne Zaprice, nekdanji mekinjski samostan, Žale in pripovedke o teh krajih, vse to je budilo domišljijo mladeničevo. Kot šestošolec je že pisal dolgo povest „Nevesta Kristusova“, ki ji je bilo pozorišče vsa kamniška okolica, zlasti Stari grad. Ko je pozneje jel prav iz tega vzroka temeljiteje proučavati zgodovino kamniško, je dobil še več snovi za povesti, katerih pa večje število ni izdal. Čutil je namreč kmalu, da nam je zlasti treba znanstvenega dela v zgodovini in v slovstvu, da nas same pesmi in povesti ne bodo rešile.

Nekega jutra so dijaki v Alojzijevišču pripovedovali, da je po noči v sanjah zavpil Benkovič: „Živio katoliška cerkev, živeli Slovenci!“ Ne vem, ali more kak drug vzklik ali tudi popis bolje in točneje oznaniti vse njegove mišljenja, srčno koprnenje in tudi poznejše delovanje njegovo — kakor te besede.

Trdno katoliško prepričanje, globoka pobožnost in topla otroška ljubezen domovinska — to so bili že njegovi mladostni vzori, in ti vzori so govorili v poznejši dobi iz njegovih spisov in iz njegovih del.

Da, pobožen je bil dijak Benkovič. Ne le v zavodu, ki izreja bodoče duhovnike, je bil zgled lepega in čistega življenja, še bolj se je kazala njegova značajnost o počitnicah. Šel je vsak dan k sveti maši na Šutno; ob nedeljah je šel od popoldanskega opravila na Šutni še v frančiškansko cerkev, da se je udeležil tudi ondi litanij. Bil je pri vsaki cerkveni pobožnosti v tej ali oni cerkvi, zlasti se je udeleževal porcijunkulske sloves-

¹⁾ „Dom in Svet“ 1890, str. 180.

nosti z vidnim veseljem, saj je bil od 14. leta ud tretjega reda.

Kdo bi se torej čudil, da so ga dijaka ljubili in spoštovali vsi njegovi tovariši? Kako resnično piše ob njegovem grobu dr. A. Ušeničnik!') „Bil je slaboten mladenič, a marljiv kakor čebelica. Njegovo srce je bilo rahločutno; dijaške razposajenosti Jožef ni ljubil; najljubša mu je bila tiha samota. Toda zameril nam ni, če smo bili razposajeni mi drugi; žalile so ga le izkvarjene besede, ker so bile zoprne njegovemu nežnemu verskemu in nravnemu čustvu. Tak je ostal Benkovič vse življenje. Nežno pobožen in kakor čebelica marljiv!“

II.

L. 1888. je Jožef Benkovič z dobro maturo dovršil gimnazijo. Prosil je takoj po maturi v bogoslovsko semenišče, saj ni nikdar dvomil o svojem poklicu. Prvo leto je kot bogoslovec bival še v Alojzijevišču, potem pa se je preselil v semenišče. Učil se je pridno in vadil v pobožnih vajah, zlasti v premišljevanju. Svojo gorečnost je tu podvojil. Poleg težavnih šolskih predmetov se je učil, oziroma je izpopolnjeval svoje študije v domači in cerkveni zgodovini. Doslej je čital večinoma le slovenske zgodovinske knjige: Staretovo „Občno zgodovino“, Križaničevo „Cerkveno zgodovino“ in druge domače knjige zlasti Dimitza, Valvasorja, Mittheilungen des hist. Vereins f. Krain itd. Odslej pa je segel dalje in jel nabirati snovi za kranjsko in sploh slovensko zgodovino na kulturnem in cerkvenem polju. Prilike za to je imel dovolj, ker sta mu semeniški knjižnici nudili mnogo pomočkov.

V „Cirilskem društvu“, to je v pisateljskem društvu bogoslovcev, katerega je bil v semenišču zasnoval rajni dr. Fr. Lampe, je Benkovič pridno sodelaval kot kritik in kot pisatelj. Spominjam se, da nam je čital življenjepis Eneja Silvija in konec l. 1890. obširno razpravo: „Zgodovinski pomen češčenja svetnikov na Slovenskem.“ Prav ta razprava

je pokazala Benkovičevo nenavadno obširno zgodovinsko znanje.

Omeniti moram, da se je Benkovič že na gimnaziji odlikoval kot dober poznavavec slovenskega jezika in kot zgodovinar. V obeh strokah se je izpopolnjeval vse življenje. Slovenščina mu zlasti v poznejših spisih teče gladko in neprisiljeno; zgodovinske študije pa so dobro premišljene in trditve vestno podprte, čeprav bi se jim tu in tam dalo od druge strani kaj ugovarjati. Nedosegljiv je bil Benkovičev spomin v različnih letnicah. Vedel je malone za vse važnejše letnice iz življenja kranjskih duhovnikov in slovenskih pisateljev. V bogoslovju je pridno čital tudi dela Seb. Brunnerja. Ta pisatelj piše jasno, odločno in pogostokrat ostro prijema nasprotnike katoliške cerkve. Njegov zlog je tudi Benkoviču vtisnil svoj pečat.

Da ob tolikem trudu Benkovič ni mogel prav zdrav biti, je umevno. Slaboten je bil že tako vse svoje življenje, pa tudi tako občutljiv, da ni smel slišati o nikaki bolezni. Večkrat je omedlel, zlasti če je videl koga krvavečega.

V četrtem letu so mu naklonili v semenišču dve častni službi; postal je zakristan in knjižničar slovenske bogoslovske knjižnice.

Kot knjižničar se je lotil trdega dela in preuredil s pomočjo nekaterih tovarišev knjižnico. Bogoslovci so mu za to delo podarili malo diplomo, ki ga je silno razveselila.

To leto je pričel pisati one zanimive članke (14) za „Slovenca“, ki so zbudili mnogo pozornosti v slovenskem svetu: „Odkod — kako — kam?“ — V pismu z dne 6. prosinca 1892 pa mi naznanja že drugo svojo veliko namero: „Menda sva že govorila o tem, da bi kdo spisal „Življenje svetnikov“ za Mohorjevo družbo. Jaz sem se resno lotil tega. Zajemal bom iz starih latinskih virov te vrste n. pr. Surius, Ruinart, Ribadineira i. t. d. Pisal bi povse le verjetnosti. Opisaval pa pred vsem one svetnike, 1. ki so tu živeli, 2. ki imajo tu relikvije in 3. katere Slovenci sicer mnogo časté. Vsaka knjiga bi obsegala en mesec, torej dvanajst snopičev. Slike bi bile oltarne slike slovenske

1) „Slovenec“ 7. nov. 1901.

zemlje, to je domačih umetnikov. — S tem bi dobili Slovenci lepo galerijo slik. Na koncu znamenitih svetnikov bi na kratko popisal za naobražence zgodovinski pomen njihovega češčenja, kar bi bilo dobro za zgodovino. Koncem življenjepisa bi pa postavil primeren odlomek iz spisov svetih očetov.“ —

To delo je Benkovič res pričel in nadaljeval zlasti v Novem mestu. Koliko je napredovalo, bo pokazala njegova pisateljska ostalina.

Kakor pa je bil sam navdušen za slovstvo, tako je hotel tudi druge vneti za slovstveno delo. Zato je jel misliti, kakó bi zasnovo nekako zvezo pisateljsko. 18. velikega travna 1892. mi piše: „Pravil sem Ti že, kakó nam je silno potrebna neka zveza somiselnih bivših Cirilcev . . . Če ne bomo ‚skupaj držali‘, omnes simul peribimus! — Sprva bomo le v neki zvezi, ne v pravi družbi; delovali bomo skupno, vsaj v duhu ter drug drugega podpirali z nasveti in kakorsikolibodi. Vsako leto se snidemo enkrat v Ljubljani, da se osebno pogovorimo o svoji stvari, kako nam postopati v tem ali onem vprašanju, kaj hoče ta ali oni pisati, sploh vsak bi izrazil tu svoje misli in želje. — — — O potrebi te zveze, vem, da ti ni treba govoriti, saj gotovo živo čutiš, kako potrebna nam je medsebojna podpora in zaslomba. Glej, koliko jih je že bilo v seminarju, ki so imeli tu še trdno voljo, a zunaj so vse izgubili. Kakor trdno sem že tolikrat sam sebi zatrjeval, da peresa ne položim iz rok, dokler mi bo mezinca migal, vendar se me v bridkih skušnjah, v žalostnih urah polašča — rekel bi — neka nezaupnost do sebe, češ ali veš, kaj vse te še čaka! Naprej že čutim, da v takih trenutkih mi bo treba pomoči od drugod, od prijateljskih duš. — Prosim, premisli vso stvar in potem mi sporoči, kaj misliš.“ — Žal, da to njegovo društvo, nekaka pomlajena „Academia Operosorum“ ni dolgo živelo.¹⁾

¹⁾ Glej: Dr. Karol Glaser: Zgodovina slovenskega slovstva. IV. del. Drugi zvezek, str. 215 pod črto.

V tem je prišel za Benkoviča toli zaželjeni dan mašniškega posvečenja (23. malega srpana 1892.) in nove maše, katero je pel dan po posvečenju doma v Kamniku. V svoji skromnosti se je bal vsakega posvetnega šuma, a vendar ga je veselilo, ker se je slovesnost lepo izvršila: „Če posežem na novo mašo nazaj, moram reči, da je bilo prav prijetno. Ljudje so bili vsi jako zadovoljni. Svatba je bila doli na vrtu — saj Ti je znano. Le žal, da Tebe ni bilo blizu!“

III.

Važen trenutek za vsakega mladega duhovnika je prejem prvega dekreta in potem prva njegova služba. Benkovič je odšel bega kimavca t. l. kapelanovat v Dobrničeh na Dolenjskem. Kot Gorenjec ni rad šel: „Udal sem se božji volji. Reči moram, da me menda vprav radi tega podpira Bog, da mi gre vse po sreči, bolje kakor sem si mislil.“ Kraj pa mu ni ugajal: „Le tri prašne okrajne ceste so mi odprte v Trebnje, Žužemberk in Mirno peč. Ne vidim pa drugam nego višnjevo nebo. Oj, blaženi Kamnik! In ako le malo stopim na prosto, obidejo me tožne misli, in hitro hitim nazaj, da se s knjigami zmotim.“ Čutil je hkrati tudi, da nima pravega zdravja: „Spim malo; nobena noč ni mirna. Čutim, da nisem prav zdrav.“

Delal je pa vendarle tudi v Dobrničah na književnem polju. Ker je bil ameriški škof Friderik Baraga rojen v isti župniji, je jel zbirati snov za natančnejši življenjepis njegov. Nekaj študij je priobčil takoj v „Slovincu“, druge je prihranil in jih objavil v „Dom in Svetu“ in v „Koledarju“ družbe sv. Mohorja.

Še eno leto ni bil v Dobrničah (do 26ega mal. travna 1893.), ko ga premesté v Novo mesto za kapiteljskega vikarja. Tu ga je čakalo obilo dela: „Že stanovskega dela imam mnogo, kaj šele drugo! Treba skrbeti za jetnike, ker sem njih kurat, treba zabavati katoliške rokodelske pomočnike v društvenih večerih, treba „Dolenjske Novice“ skoro vedno vse spisati. — Vse moje zasebno delo je zastalo. — In vendar, kakó bi se dalo tu

študirati, ko ima kapitel tako knjižnico! A vse zastoj! Morda v zimskih večerih kaj storim. Sedaj vse stoji, kakor v mlinu, ko vode zmanjka. Niti „Dom in Sveta“ ne utegnem čitati, kaj šele drugo!“ Tako toži 30. vel. srpana 1893.

V Novem mestu je bil prisiljen baviti se točneje s politiko. „Dolenjske Novice“ so pod njegovim uredništvom bile dokaj zanimive. Res, da ga srce ni vleklo na politično polje, a odtegniti se temu delu ni mogel: „Čutim, da politika ni zame, a odtrgati se ji ne morem, v sedanjem položaju pa tudi ne smem.“¹⁾

Jeseni je mogel vsaj deloma zadostiti svoji srčni želji. „Ti pusti jesenski večeri so tudi meni več svobode prinesli, da sedaj vsaj nekoliko pišem. Prav včeraj sem poslal Lampetu prve tri pole o Japlju. — Izročil sem mu tudi sliko † Parapata; tudi njegov življenjepis najbrže priobčim. Sicer imam še to in ono zasnovano; da bi le kaj utegnil! Spisal sem vsaj na kratko zgodovino dobrniške fare. Veliko se res ne more, ker je l. 1718. pogorel ves arhiv. Sestavil sem, kar sem dobil drugod in v ostalem arhivu, ter spis shranil v tamošnji arhiv. — Za Mohorjevo družbo sestavljam uvod in 1. zvezek „Življenja svetnikov“. Hvala Bogu, da imam tukaj tako lepo knjižnico. Zalotil sem v nji že marsikako knjigo, katero je menda celó Marn prezrl. Sčasoma hočem dovršiti nekaj dodatek Jezičniku.“

Na novo polje je krenil Benkovič l. 1894. — 7. maja t. l. piše: „Jaz pišem še vedno; pišem tako, da nikjer nič ni. Seznanil sem se s P. Gregorijem Müllerjem, cistercijanom iz Mehreraua, ki je urednik „Cistercienser-Chronik-e.“ Nakupil si je vsa dela, ki pišejo o Stični in Kostanjevici, jaz pa sem mu nemčil vse, kar se je o tem pisalo v slovenščini. Sedaj bo sestavil za svoj list obširno kroniko obeh samostanov. — Pišem še marsikaj, a nič ne gre izpod rok, ker nič ni prostega časa, ki bi kaj zalegel; vse je pretrgano.“

Koliko načrtov se je rodilo v njegovi neprenehoma preišljajoči glavi, kaže pismo z

dné 16. vinotoka 1894: „V prihodnji številki D. i. S. že izide Parapatov življenjepis. — Za prihodnje leto bom spisal življenjepis P. Aleksandra Robleka, slikarja. — Jako rad bi popisal Luko Dolinarja, a ne vem, kje začeti. Za „Dom in Svet“ sem nameraval spisati „Kranjski samostani — gojitelji prosvete“, a uvidel sem, da moram na to čakati še nekaj let, da res kaj pravega napišem. Zato pa bom spisal v kratkem za Slovenčev listek: „Zaton samostanov na Kranjskem“ itd. Sestavljam tudi kapitelsko zgodovino, t. j. zgodovino naše fare. Kanoniki in prošt so za to, da jo izdamo l. 1896., ko se bo slovesno praznovala 400letnica novomeškega kapitla. — Nabiram tudi nekatere manj znane pisatelje slovenske, katerih Marn ni nič omenil. Nabral sem že precej . . .“ Toliko načrtov naznanja v enem samem listu! A takoj nekaj mesecev pozneje (29. sušca 1895.) je razmišljal zopet o novih spisih: „Rad bi sestavil življenjepise Luka Dolinarja, M. Ravnikarja-Poženčana in Lovra Pintarja. — Povodom sedemstoletnice sv. Antona, prvega frančiškana na Slovenskem, nameravam spisati nekaj zgodovinskih črtic o slovenskih frančiškanih, ako bom kaj utegnil.“

Vel. travna 1895. je nameraval odpotovati z lovretanskim vlakom v Rim in dalje v Neapol; toda namere ni mogel izvršiti.

Ta čas so mu naložili novo delo: „Sedaj poučujem v šmihelski nunski šoli učiteljske kandidatnje o slovenski literaturi. To mi jemlje precej časa, a dobro je vsaj to, da sem prisiljen literaturo bolj natančno študirati. Po beležkah bom pozneje lahko kaj spisal.“

Benkovič je v Novem mestu vstajal zjutraj vsak dan ob štirih. A kdor pomisli, da je moral mnogo delati v cerkvi, zlasti v izpovednici; da je moral pridigati, poučevati na dekliški šoli in v jetnišnici; da je moral pisati za „Dolenjske Novice“; da je bil tajnik „Dolenjskega katol. političnega društva“; da je imel mnogo posla v pisarni: ta se ne bo čudil, da tudi ni utegnil pred enajstimi zvečer zatisniti oči. Po tolikem naporu, po mnogih političnih bojih, po bridkosti tudi, ki jih je

¹⁾ Pismo z dné 15. listopada 1893.

„Dom in Svet“ 1901, št. 12.

imel prebiti (radi neke pridige 18. velikega srpana 1895. so ga politični nasprotniki tožili, da ni dober Avstrijec, češ ker se je nepovoljno izrazil o delovanju cesarja Jožefa I.), po pisateljskem natezanju pa njegovi živci še tedaj niso mogli počivati. Spanje ga ni krepilo, in telo, že itak šibko, je pešalo, dokler mu niso moči odrekle popolnoma. Ker ga je politika najbolj vznemirjala, je hotel te skrbi odložiti: „Politiko bom opustil; čim dalje bolj čutim, da nisem zanj. — Po novem letu bom sestavil življenjepis P. Bernarda Smolnikarja (Kamničana), ki je l. 1842. ustanovil v Ameriki posebno versko sekto, podobno nekdanjim hiliastom. — O zgodovinskem pomenu češčenja svetnikov nameravam sedaj vendarle objaviti spis. Ocenil bom „Proprium Sanctorum“ slovenskih škofij in ga popravil. Spis bo zelo obširen. Tudi o kranjskih samostanih zbiram še vedno gradivo. Mnogo tvarine sem že poslal v Mehrerau P. Gregoriju Müllerju. — Za „Dom in Svet“ mi je doktor Lampe naročil življenjepis Hicingerjev. — O leseni pratiki bom priobčil daljšo razpravo še v „Zgod. zborniku“. — Na mestni hrup se kar ne morem navaditi. Dobro umevam, kako prav je imel sv. Hieronim, ko je pisal: „Mihi oppidum carcer est, solitudo paradisus.“ A kaj čemo, povsod se lahko shaja, za vse pa nikjer ni!“¹⁾

Vendar se je z druge strani tako privadil v Novem mestu, da bi mu bila vsaka selitev neprijetna. Razumel se je izvrstno „z domačimi gospodi“. Pa kapiteljska knjižnica mu je bila tako zelo prirasla na srce. Prav bal se je, da ne bi „že zopet potoval“. No, njegov strah se ni obistinil, ostal je v Novem mestu še skoraj eno leto. Toda na zdravju je pešal čimdalje bolj. Trudil se je, da bi premagal slabosti, a ni šlo. Bil je primoran iti se zdraviti v Kamnik koncem vel. travna 1896. Stanoval je v frančiškanskem samostanu. Zdravil se je po Kneippovem načinu. Počutil se je sicer kmalu boljšega, a docela se mu moči niso vrnile. Glava ga je še vedno nadlegovala in pogosto se mu je zvrtilo.

¹⁾ Pismo z dne 18. grudna 1895.

IV.

V tem času so mu ponudili upraviteljstvo na Vranji peči nad Kamnikom, kar si je leta in leta želel. Zdravnik pa mu je prepovedal iti na višavo, zato je prosil druge lažje službe. Poslali so ga za kapelana v Podbrezje, kamor je šel 7. kimavca 1896. Toda isti dan, ko je sobo uredil (11. kimavca), dobi poziv, naj odide v Naklo. Bival je v Podbrezjah le devet dni.

V Naklem se je kmalu udomačil, saj so bile razmere zanj prav ugodne: „Kraj lep, fara majhna, vsa v ravnini in skupaj. Tik kapelanije je lep gozd z belimi stezicami, kjer so postavljene klopi. Spomladi in poleti bom kakor v raj.“

Česar si je vedno želel, to se mu je tu izpolnilo: „Tukaj imam obilo prostega časa, žal, da ne smem mnogo brati, še manj pisati, ker moji živci še niso do cela v redu. Pri količkaj duševnem naporu mi šine vsa kri v glavo; sicer pa se počutim dobro.“ Zelo ljubo mu je bilo tudi, da se je tu seznanil s soslednim župnikom, učenim možem Jan. Šaferjem, katerega je posebno cenil.

V Naklem bi bil Benkovič lahko popolnoma okreval, ko bi si bil privoščil miru in potrebnega zraka. Tega, žal, ni storil. Slabosti so se ponavljale. „Sedaj se mi je malo shujšalo menda zato, ker nisem šel skoro nič iz sobe. — Oh, kako rad bi pisal, da bi se kar bliskalo pod peresom, pa ne morem, ne smem. Hujše pokore mi Bog ni mogel naložiti, nego je ta. On že ve, zakaj sem je potreben. Sit nomen Domini benedictum.“¹⁾

Polagoma se mu je zdravje vendar nekoliko zboljšalo. Tu mu pa dojde nepričakovano klic, naj gre za prefekta v ljubljansko Alojzijevisče. Vedno se je bal hrupa in zato mu tudi v Ljubljani ni ugajalo. Bil je silno občutljiv. Vsak šum ga je prestrašil. Prej vedno tako vesel in ljubezniv, je postal nekako zamišljen in resen. Le redko je bil boljše volje. Svoje dolžnosti pa je vkljub slabostim redno opravljal. Bil je silno vesten. V svojem prostem času pa je pridno pisal. Začel je

¹⁾ Pismo z dne 25. svečana 1897.

sestavljati tedaj dijaški molitvenik „Flos iuvenilis“, ki ga je dal l. 1899. v natisk.

Kakor ni rad prišel v Ljubljano, tako se je kar ni mogel privaditi. Bolezen mu je grenila in oteževala življenje. Prosil je, naj ga premesté nazaj na deželo na kako nepretežavno službo. Dobil je kapelansko mesto v Komendi, katero je nastopil 13. kimavca 1899. Tu je bil zadovoljen in je neumorno deloval v dušnem pastirstvu. Ustanovil je z župnikovo pomočjo Marijino družbo za mladeniče in dekleta in skrbel za versko probudo. Ob nedeljah in praznikih je šel goreči dušni pastir pogostoma že ob dveh zjutraj v izpovednico.

Pa tudi peresa ni odložil iz rok. Lepa knjižnica Glavarjeva in obsežen arhiv sta mu bila na razpolago. Komaj je čutil, da se mu zdravje nekoliko krepí, je začel zopet pisati. „Zbral sem gradivo za življenjepis: Mathias Flaccius Illyricus. Rad bi pokazal, kako je ta mož posredoval med glavnimi nemškimi reformatorji in med slovenskimi odpadniki. Z njim bi lahko osvetlil vso ono dobo ter pokazal, kako krivo se je dosedaj sodilo o našem 16. stoletju. A delo za dunajsko Leonovo družbo mi bo dalo tudi še mnogo posla.“¹⁾ Zadnje besede se nanašajo na spis: „Socialno delovanje katoliške cerkve v ljubljanski škofiji“, ki je bil poverjen Benkoviču od dunajske Leonine.

Istodobno je nameraval pričeti s spisom: „Slovenska domovina v besedi in sliki.“ Z odborom družbe sv. Mohorja je bil že v dogovoru. Začeti je menil z opisom Gorenjske od Radolice do Zagorja ob Savi. Za marihorski list „Voditelj“ je pisal takrat članek: „Ljubljanska škofija in škofijske sinode“ in prirejal že prej osnovani življenjepis hereziarha B. Smolnikarja.

V Komendi se je pa Benkoviču tudi obnovila želja, da vstopi v samostan. Že kot višjegimnazijec je hrepenel po samostanski celici. Rad bi bil vstopil v frančiškanski red, pa stariši so bili drugega mnenja. Ko je nastopil kapelansko službo, so se mu želje po redovnem življenju močnejše oglašale. In

te želje ga niso pustile. Sploh je gojil veliko tiho ljubezen do samostanov in redovnikov. Temu je priča dejstvo, da je stopil v dogovor z menihi cistercijanskega reda, da bi se naselili zopet v svojih nekdanjih samostanih na Kranjskem, bodisi v Stični bodisi pri Kostanjevici.¹⁾ Kako se je razveselil l. 1893., ko so se res jeli oglašati in izražati željo, da si zopet pridobé Stično. Ko so se pa l. 1898. iznova naselili v Stični, tedaj so mu misli uhajale vedno tjadoli. Toda še le l. 1900. dobi od matere dovoljenje za vstop in takoj se oglasi pri knezoškofu za izpustnico iz ljubljanske škofije. Obljubilo se mu je, da bo dobil izpustnico, vendar počaka naj še eno leto. Kakó težko je čakal l. velikega srpana 1901., ko mu je bilo končno dovoljeno zapustiti službo v Komendi in iti za željo svojega srca, dasi je bil v Komendi „tako srečen, vesel in zadovoljen, kakor še nikjer“!

Uredil je svoje svetne stvari in vstopil kot novic pri cistercijanih v Stični. 6. velikega srpana 1901 sva se poslednjič videla. Kot novic je prejel ime brat Bernard. Čutil se je srečnega v beli redovni obleki.

Toda redovno življenje nalaga marsikako zatajevanje. Cistercijani molijo vsak dan ob treh zjutraj zornice. Samostanski prednik je poznal Benkovičevo šibko zdravje, zato mu je dovolil, da sme, celó prosil ga je, naj nekoliko dalje počiva, dokler ne okreva popolnoma in se ne utrdi za vse težave redovnega življenja. A kdo naj pomiri in uteši koprneče srce? Ob treh zjutraj je bil brat Bernard vselej na koru. Jutranji hlad in napor pa sta mu vzela moči in dvakrat so ga morali redovniki odnesti s kora. Prednik mu je svetoval, naj si gre zdravje utrdit na Gorenjsko. Res odide najprej obiskat svojega bratranca, župnika na Jesenicah, Avgušтина Šinkovca, in odtod svojega starega prijatelja, blagega gospoda Blaža Petriča, župnika v Velesovem.

¹⁾ Zlasti po Benkovičevem posredovanju so se zopet naselili tudi kartuzijani v Pletrijah. Upal pa je pokojnik, da bodo še Velesovo in Mekinje zopet dobili v svojo last prvotni lastniki ali vsaj katerikoli redovniki.

¹⁾ Pismo z dne 15. grudna 1899.

Tedaj so praznovali v Cerkljah tridnevno za sveto leto. Potrebovali so pridigarjev in izpovednikov. Benkovič se ponudi v pomoč. Tri dni je od ranega jutra do večera izpovedoval. To ga je utrudilo hkrati pa se je do cela premrazil. Ko je prišel domov v Velesovo, je moral takoj leči. Poklicali so zdravnika. Bolezen ni odjenjala. Moči so ga zapuščale, spoznal je, da se mu bliža poslednji dan. In res, 5. listopada 1901. okrog 9. ure je izdihnil med vedno molitvijo svojo blago dušo. Dve usmiljeni sestri sta mu stregli zadnje dni. Da je bil dobro pripravljen na sodbo, dokazuje najbolj izrek, ki ga je izustil teden pred smrtjo nekemu duhovniku: „Duhovnik mora vsak dan takó pobožno maševati, kakor bi maševal poslednjikrat...“

Smrt takó mladega, delavnega in blagega duhovnika je pretresla vse njegove prijatelje in znance. Med znance pa smemo prištevati ves slovenski rod, kateremu je spisal toliko lepih člankov.

Ginljiv je bil Benkovičev pogreb 8. listopada. Ob osmih zjutraj so v sprevedu prenesli krsto v cerkev, kjer je opravil prečastiti g. dekan kranjski A. Koblar slovesno črno mašo, g. Avguštin Šinkovec pa mu govoril v slovo. Rajnika so potem prepeljali v Kamnik, kjer ga je pokopal na Žalah preč. g. kanonik dr. Andrej Karlin, ki se je v župni cerkvi z vznesenimi besedami spominjal njegovega življenja in zaslužnih del.

V.

V vsem tem spisu nam je Benkovič izvečine že sam pripovedoval o svojih literarnih delih in osnovah. Koliko je pa dovršil in objavil? Večinoma vse, kar je zasnoval v mlajših letih; le velikih načrtov zadnjih let ni mogel obistiniti. „Življenje svetnikov“, „Socialno delovanje katoliške cerkve v ljubljanski škofiji“, „Mathias Flaccius Illyricus“ in življenjepis B. Smolnikarja so ostali nedovršeni.

Kot knjigo je izdal le dijaški molitvenik „Flos juvenilis“ (Mladeniški cvet). Njegovih spisov po raznih listih in knjigah je pa veliko število. Najprej se je oglasil v aloj-

zijeviških „Domačih vajah“ kot šestošolec. V tem listu je v treh letih objavil: življenjepise svojega ujca Jos. Ogrinca, Jur. Japlja in Aeneja Silvia; dalje črtice: „Življenja pot“, „Vodnikova tobačnica“, „Papeži Leoni“ in „Palma Ilirska“ poleg dveh narodnih pesmi.

V „Vrtcu“ je priobčil pesmi: „Planika“ (1885), „Boj pri Lepantu“ in „Zadnja cvetica“ (1889); štiri basni (1889), povesti: „Skrinja miru in sprave“, „Ne muči živali“, „Milosrčnost“ (1887), „Rožni venec“, „Justin in Justinian“, „Učenec - mučenec“ (1888), „Angelj varuh“ (1889); popise: „Prepelica“, „Mali grad“ (1887), „Mladinoljub“ (Japelj), „Krokar“, „Vrana in kavka“ (1888); sličico „Vstajenje“ i. t. d.

Pri „Dom in Svetu“ je sodeloval od l. 1890. Tu je objavil obširni in temeljiti študiji: „Črtice o rokovnjačih“ (1890) in „Slovenski koledarji in koledarniki“ (1895), nekaj ocen, spis „Kamnik“ in vrsto podrobnih življenjepisov: „Josip Ogrinec“ (1890 in 1891), „Jurij Japelj“, „P. Florentin Hrovat“, „Janez Parapat“, „Jožef Podmiljšak“ (1894), „P. Al. Roblek“ (1895), „Irenej Frid. Baraga“ (1897), „P. Hicinger“, „Fr. Hladnik“, „Matej Froelih“, „Mihael Verne“ (1898), „M. L. baron Rasp in njegova šola“ (1899) in „J. Šlakar“ (1900). V tem listu sta izšli tudi povesti: „Sestra Vincencija“ (1890) in „Gostačeva hči“ (1891). Zadnja je nadaljevanje Ogrinčeve osnove. Uredniku pa je prepustil nadaljevanje druge Ogrinčeve povesti, ki jo je dovršil z naslovom: „Enaki in različni poti“ (1890).

Za „Venec cerkvenih bratovščin“ je spisal 36 življenjepisov naslovljenih: „Častivci in častivke presv. Reš. Telesa“ (1897, 1898 in 1900). Zanimivi so najbolj oni, ki se ozirajo na domače kraje.

V „Pomladnih glasih“ je priobčil l. 1891. spis: „Sveti Alojzij Gonzaga“ in l. 1892. „Krištof Kolumb“.

V „Koledarju“ družbe sv. Mohorja se nahajajo spisi: „Ir. Frid. Baraga“ l. 1898., „Novi slovenski škofje“ l. 1899. in „Opatija Zatičina na Dolenjskem“ l. 1901.

V „Drobtinicah“ je opisal poljudno P. Florentina Hrovata l. 1894.

Knjiga „Spomen-cviete“ l. 1900 je prinesla izpod njegovega peresa „Slovenski duhovniki-gojitelji prosvete“.

V „Zgod. zborniku“ je objavil l. 1891.: „Kronologično vrsto mekinjskih opatinj“, v „Izvestjih muz. društva za Kranjsko“ pa „Kranjski bogoslovci v Rimu“.

Za Glaserjevo „Zgodovino slovenskega slovstva“ je obdelal v IV. delu, str. 246—303 modroslovje, bogoslovje in cerkveno umetnost.

Letos je priredil za mariborskega „Voditelja“: „Ljubljanska škofija in škofijske sinode“. Dospel je do T. Hrena.¹⁾

Za „Slovenca“ je pisal podlistke in članke, in sicer l. 1890. „Srednjeveške božje sodbe“, l. 1891. „Sv. Primož in Felicijan v Slovencih“. Ta spis je izšel tudi v nemškem jeziku v listu, ki ga je izdajala zveza vseučiliščnikov za solnograško vseučilišče. L. 1893. je popisal: „Imena papežev po prerokovanju

¹⁾ Čujemo, da je ta spis dovršen v ostalini.

Ured.

škofa sv. Malahije.“ Kot vikar v Novem mestu je pisal šaljive in zbadljive podlistke: „Polimana marela.“

Splošno pozornost so zbudili njegovi politični članki: „Odkod — Kako — Kam?“ l. 1891, „Poglejmo nazaj, da pridemo naprej!“ l. 1894. in „Zgod. drobtine“ l. 1897.

Kot urednik „Dolenjskih novic“ je spisal mnogo člankov zanje.

Zadnja leta je priobčil nekaj člankov tudi v „Slov. Gospodarju“.

Brezdvomno je še kaj obelodanil, česar se pa v naglici ne spominjam.

Svoje spise je podpisoval Benkovič s polnim imenom, s črkami in psevdonimi: *Capricius*, *Čidalaganko* (v „Dom. vajah“), *Tomanov*, *T., B., Primož Futernik*, *Ź. B.* in *Kriš-kraš*.

Vseh njegovih spisov bi bilo več obširnih zvezkov. V njih je nakopičeno mnogo zgodovinske in slovstvene tvarine, ki izpričuje o vztrajnem delavcu. Bog mu poplačaj trud, Slovenci pa mu ohranimo hvaležen spomin!

Pesem v molu.

Silhueta iz umetnikovega življenja. — Spisal *Fr. Ks. Steržaj*.

Ej bratje! Vi me poprašujete po mojega življenja dneh; vaše hrepenenje želi spoznati mojo pomlad, moje poletje in jesen?

Čemu? Iskra je izginila v ognju, kaplja je utonila v oceanu — — —

Tako je tudi z menoj.

Dan mojega življenja se nagiblje k molčečemu zatonu; bodi, zapuščam vam te vele liste raz drevo svojega življenja. Kaj vam bodo?

* * *

Jesen je pela elegično pesem minljivosti, trgala zemlji umirajoči kras, ovijala krepke roke krog drevesnih debel in otresala rume-norjavkasto, pikičasto, velo listje s krivenčastih vej. Veter pa je raznašal te liste po

gozdu, po obmejnih travnikih, po zamrlih strniščih. Srebrnosvilnate pajčevine so plule po ozračju kakor bi ga prepletale, kakor bi ga zavijale v svoje rahle, tanke mrežice, ki so se obešale po grmovju, po travi, po preskah in plotovih.

Po gozdu sem korakal, in v meni so vstajali otožni molovi napevi, kipeli so po meni in mi razburjali nemirno dušo, ki je že davno, davno odpela „Requiem“ nad grobom svojih idealov.

Monotono trkanje razboritih žoln me ni vznemirilo, otožna melodija osamljenega drozga me ni motila. Sočutje moje je umevalo naravo, čutilo ž njo, trepetalo ž njo...

Kostanjevo listje je odpadalo, frčalo po zraku, legalo na peščeno pot.

In moje teženje je hrepenelo ločiti se od življenja, ki me je obdajalo, želelo je uiti razburkanim valovom, ki so se zaganjali v samotno čer . . .

Oj bratje, in zakaj pa ne?

„Glej, ti si postal luč, ti si glas, ti si svoj gospod in bog!“ mi kličejo moderni sirenski glasovi.

Svoj gospod sem, bratje — torej zakaj pa ne? Ali naj še dalje prenašam to neznosno breme življenja, breme, ki me teži že od mladosti?

Petindvajsetkrat se je izpemenila na divji trti svežezelena barva listja v zamolklo, krvavordečo, petindvajsetič so že letele od nas prepelice proti toplemu jugu od tedaj, kar sem spoznal svojo bedo.

Oster, neizprosen srp je prišel nad moje ideale, in kakor zrelo, zlato klasje so se podirali drug za drugim, in jaz naj jim verjamem tem bledim idealom?

Nikdar! — Nirvana!

Moje življenje je sedaj kakor trudna pesem v molovem načinu; v tožnih samó in tresočih se njegovih akordih sem se gibal od mladosti in že od nekdanj ni bilo življenjapolnega, živahnega, prekipevajočega dura.

Da, kot otroku, tedaj mi je bilo življenje kot biserno življenje v iztočnih bajkah; a po smrti materini tujec, prepuščen tuji vzgoji, nisem dobil srca, ki bi čustvovalo z menoj. Ostal sem sam, čisto sam . . . Sodrugov, prijateljev nisem imel. Umevali me niso in jaz jih nisem umeval.

Le tuintam sem imel srečne trenutke, žal, samo trenutke, ki so prihajali in izginjali, kakor v večerni tajni tišini tihe tatice — misli. Te hipe mi je ustvarjala moja violina . . .

Ko sem v samoti sameval, ko sem bežal iz človeške družbe, sem iskal moči, sem iskal tolažila v meni umevnih glasovih svoje violine. Sam sem jo umeval, tudi tedaj, ko sem občinstvu razburjal in dramil od uživanja otopele živce.

In bil sem srečen one hipe, ko so mi ploskali, ko so me povzdigovali, klicali. To mi je bila blaženost . . .

Ti hipi so zadrževali mojo roko, da nisem prerezal one tanke niti, ki me je spajala s svetom in z večnim mirom.

Živel bom!

Vem, da me drugi ne umevajo, a jaz se umevam; saj so ti glasovi, ki jih iztiskam iz violine, moji srčni glasovi, moji vzkliki — po sreči . . .

In sedaj?

Vriva se mi misel na mojo mladost. Ali bi mogel biti še enako srečen, miren kot tedaj? — — Zdi se mi, da ne . . .

Vendar: živel bom!

In moje življenje bo kakor tožna pesem v molu, ki naj priča poznim rodovom, da sem živel, da me je slava božala, da so me obsipali z venci — a da mi je vkljub temu bilo življenje kakor tožna pesem v molu. — — —

* * *

Zvečer je bilo. Trudne, plašne, fantastične sence so zdajnzaj begale po odru. Svetilke so nemirno trepetale, sence so begale, ozračje je bilo nasičeno z raznimi, sestavljenimi parfumi.

Na odru sem stal, in moja violina je bilo z menoj.

Pred mano pa elegantno, razkošno opravljeno, razkošja navajeno občinstvo, glava pri glavi. Obrazi so jim goreli, oči so jim hrepeneče zrle za menoj, za glasovi, ki so se trgali izpod loka, kakor bi hoteli pobegniti za njimi, kakor bi jih hoteli udržati neizprosne, trenutne . . . A glasovi so vstajali liki pala duša, kipeli so kvišku, božali jim nervozne organe. Tožno so trkali ti glasi na srca po dvorani, o, saj so bili glasovi mojega bednega, trudnega življenja . . .

In vedno tožneje je plakala moja violina, glasovi pa so iskali vhodov v trda srca, ki bi se rada branila — a se niso mogla . . .

Oj da, bratje! Videl sem na njihovih obrazih znamenja bojev, ki so se vršili v njihovi notranjosti. Ti obrazi so tuintam obledeli, nervozno trepetali — in zopet jim je volja, mogočna volja za hipec pregnala genotje, ki se jih je lotevalo . . .

Opazoval sem jih, vedel, da trpijo ob teh bojih, in vendar je plakala moja violina še nežnejše in še bolj je prosila in trkala... In če me vprašate, bratje, čemu?

Moja bolečina je samotna iskala tovarišice; moje srce je iskalo sočutja.

In sočutje sem dobil.

Ljudje pred menoj so plakali z menoj. In te solze, ki so jim lile po obledelih licih, so izmivale mojo togo; te solze, ki so se kradle iz njihove notranjosti, te solze so mi dale za hip zadostila, plačila za prestano gorjé.

Zaprli sem oči, vtopil sem se v svojo notranjost in igral sem dalje.

Komaj čutno, komaj slišno je plaval lok po belih strunah. Lahno izprva in počasi, a v večjih, drznejših, silovitejših intervalih se je vzpenjala moja pesem kvišku. Urno so se drvili glasovi, kipeli, vrveli, izpodbijali se; živahno so se dražili, klicali iz kotičkov, kakor nimfe izza modrolistih otoscvetk...

Odprli sem oči. Ljudje so vstajali, obrazi so jim živelj radosti, veselja, zanosa. Oči so se strmeče upirale váme... Zadnjič je zatrepetal lok po e-struni. Lahno sem se naklonil in počakal.

Tedaj pa... Oj, bratje! Zakaj naj vam govorim, čemu opisujem... to so bili oni

blaženi hipi. Zaradi njih se mi je zdelo vredno živeti — —

* * *

A to so bili le — hipi...

Bratje, kaj neki je to? Iznova me nekaj teži, nekaj vznemirja, nekaj mi ne dá v tihem miru uživati — slavo...

Ali naj ugasne luč mojega življenja, ali naj se konča moja pesem v molu s tožnim zvokom?

Ne. — Miru hočem, sreče si želim. A slava mi je ne dá. Dalje pohitim, dalje; vzpnem se višje. Morda mi cvete sreča na nepoznani poljani?

Iskal jo bom, odprl bom vrata svoje duše na stežaj, da mi iznova posijejo oni nepozabni, oni topli davni žarki, ki so me obsevali v mojem jutru.

Pozabil bom slave, pozabil zvonanosti, ničnosti... In potem bo duša slišala, in nekaj mi pravi, da še-le potem bo v tihem šelestu govorila moji notranjosti.

Iz čolna bom vrgel bremena, ki so mi težila dušo, da je morala pluti po kalni vodi, in lahka mi bode vožnja z razbremenjenim čolnom po čisti mirni gladini proti — bregu življenja...

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige „Družbe sv. Mohorja“ za l. 1901.

Koledar družbe sv. Mohorja za leto 1902.

— Mohorjev „Koledar“ doslej še nobeno leto ni obsejal tako raznovrstne vsebine, kakor letos. Razen Avstralije prinaša iz vseh ostalih štirih delov sveta poročila in članke, spisane od slovenskih rojakov. Najizbirčnejši bravec bo moral biti zadovoljen z letošnjim „Koledarjem“. Tudi gledé na ilustracije se kaže v njem napredek; zakaj v letošnjem „Koledarju“ je skoro dvakrat toliko podob, kakor v lanskem.

Vsekako bi bilo pa treba v prvem delu „Koledarja“ popraviti nekatere napake, ki so se opazale že v več „Koledarjih“ zadnjih let. Napačno je pisanih nekaj slovanskih mesečnih imen, katera

bi se morala pravilno pisati tako-le: únor, březen, květen, září, říjen, — styczeń, kwiecień, sierpień, wrzesień, październik, grudzień. Celo gledé na nekatere svetnike bi se drznili trditi, da niso prav tiskani. Sv. Ido vidimo pri 15. januariju in 13. aprilu. Sv. Modest je tiskan 12. februarija in 31. marca. Ali sta dve sv. Idi in dva sv. Modesta, ali pa je tu napaka. In če so na teh mestih različni svetniki, zakaj ni pripisan stan svetnikov, da bi jih mogli razločevati? Prav tako nahajamo dva papeža Siksta in dva papeža Celestina, ki tudi niso ločeni, kakor bi morali biti, namreč s številkami: Sikst I., Sikst II., Celestin I. in Celestin V. Sveta Mehtilda ni bila mučenica, kakor beremo 10. aprila, in sv. Ivana Frančiška (21. avgusta) je bila vdova, ne devica. Prav tako se je pri 11. novembru pratikar zmotil,

ko je mučenca Mena naredil za mučenico. Ker je „Koledar“ sicer vzorno sestavljen, bi bilo škoda, če bi ostale v njem te napake še dalje.

O spisih priobčenih v „Koledarju“ moremo svojo sodbo le na kratko izreči, sicer bi nas dovedlo predaleč. Pesmice so lepe. Vsaka izraža res kako misel, in to v čedni obliki. Vendar pa med „Sijonskimi glasovi“ pogrešamo glasov nekaterih sijonskih čuvajev, ki so sicer izvrstni pevci. „Blagor mirnim“ opisuje dva pretresljiva dogodki, ki naj bosta v svarilo prepirljivcem. Želeli bi, da bi bili v tem spisu pogovori nekoliko bolj naravni. Ljudstvu bo seveda najbolj prijala slika „Naša dekleta“, ker je vzeta popolnoma iz ljudskega življenja; in če sploh more kaj izmodriti gzdava dekleta, jih bo ta slika gotovo. Slog tega spisa je pa naravnost klasičen. „Zadnji večer“ in „Poljančev Cencek“ ne zaostajata za Meškoviimi spisi prejšnjih let. V „Zadnjem večeru“ leži pretresljiva, globoka tragika, katero Meško zares mojstrsko slika. Žal, da je le preveč takih zgodb — resničnih! — „Poljančev Cencek“ je pa pri svoji živahnosti pristrčno dete, katerega bi imeli tudi brez slike povsè živo pred očmi! Slika „Odveč“ je grozno temna, polna pesimizma, vendar se ji ne more odrekati resničnost. Ta spis ima redko prednost, da vkljub tendenciozni smeri ustreza vsem zahtevam umetnosti. „Materina daritev“ je nekoliko prisiljena. Črtica „In njena duša je vstajala“ je sicer kratka, a vse hvale vredna.

Za leposlovnim delom prinaša „Koledar“ celo vrsto izredno zanimivih znanstvenih spisov. Med njimi so poročila iz Amerike, Afrike in če vpoštevamo opis Skadra (to je slovensko ime za Skutari) tudi iz Azije. Gledé na znanstvene spise letošnjega „Koledarja“ bi želeli samo, da bi bila „Mohorjeva družba“ dala popraviti številne jezikovne napake, ki se nahajajo v nekaterih sestavkih.

J. G.

Nedolžnim srcem. Pesmi s slikami. Zbral Anton Kržič. (Ponatis iz Vrta in Angeljčka.) — V Ljubljani 1901. Založilo društvo „Pripraviški dom“. Tisk Katoliške tiskarne.

Krasna mladinska knjižica! Nad 90 ljubkih otroških pesmic in do 70 slik in sličic je v nji. Vsakovrstni predmetje, najrazličnejše strune, take in take barve — pravi „quodlibet“ za otroke, a tako lepo harmonično urejen, kakor je harmonična otroška nedolžna duša! Najprvo se spominjajo pesmice in slike najvažnejših časov in godov cerkvenega leta: od božične najlepše noči do cvetne nedelje in vstajenja Gospodovega — od cvetočega Marijinega meseca pa do tožne jeseni, ko žalujemo na grobeh svojih dragih. No potem pa še enkrat skozi zimo in pomlad, skozi poletje in jesen s pristno otroškimi čutili, otroškimi glasovi! Končno sledé vsakovrstne druge pesmi in slike: o ubitem

vrču, o dedovem godu, o mladem dedku z naočniki, o hudi kuharici, o Vidkovih laseh, o nosku-izdajavcu, o pridni pastirici, o hudobni čadi, o toliko in toliko drugih živalih — kratko: o vseh rečeh in še nekaterih drugih... Res, ljubezniva knjižica! Ne rečemo, da so vse pesmice in slike v zbirki bogve kakšne umetniške vrednosti (kar sta Silvin Sardenko in Smiljan Smiljanič to ni kak Rad. Silvester ali Neralov — to se razume), toda pristrčne, nežnim srcem umerjene in blažilne so čisto vse! — Knjižico toplo priporočamo.

Dr. M. O.

Janka Krsnika zbrani spisi. Uredil dr. Vladimir Levec. Zvezek II. Sešitek I. Na Žerinjah. — Založil L. Schwentner. V Ljubljani 1901.

„Na Žerinjah“ je sicer roman, kakor jih podobnih čitate brez števila po raznih slovstvih. A spisal ga je Janko Krsnik. S tem imenom hočemo poudariti zlasti dve stvari. Ena je ta, da je zlog v romanu pristno naš in lepo preprost, dasi se pisatelj suče v takoimenovanih „višjih“ krogih. Tako kot Krsnik ni znal pri nas še nihče pokazati, da se naš jezik poda tudi aristokratskim ustom! — Druga stvar je pa ta, da je roman „Na Žerinjah“ brez vsakršnih lascivnosti, kar je dandanes dobro poudarjati nasproti „modernim“ brezstidnežem, in kar je obče svojost Krsnikovih del, svojost, katera kaže, da je pisatelj — če nočete družega — vsaj gotovo mož dostojne olike in finega taktal... Škoda, da junak Vinko Rogulin, ki je sicer tako simpatičen značaj, „nima vzroka“, da bi odrekel dvoboj puhloglavemu, priskutnemu grofu Soriju! Sicer se pa zdi, da pisatelj s svoje strani obsoja nezmiselno barbarstvo dvoboja, ko polaga doktorju Rakcu na jezik besede, kakor so te-le: „Dvoboju? Ha, ha! Ne bodi, ne bodi! Tega pa ne, tako neumen pa nisem bil nikdar!“ In zopet: „Dvoboj, ha ha! Še tega nisem nikdar umel, kako se more človek za kako idejo ubiti, obesiti ali ustreliti dati. Pa dvoboj!“ ...

Gosp dr. Vladimir Levec je, kakor pri I. zvezku, tudi pri tem sešitku vestno izpolnil svojo uredniško dolžnost. — Cena broš. izvodu je 2 K 50 h, po pošti 2 K 60 h.

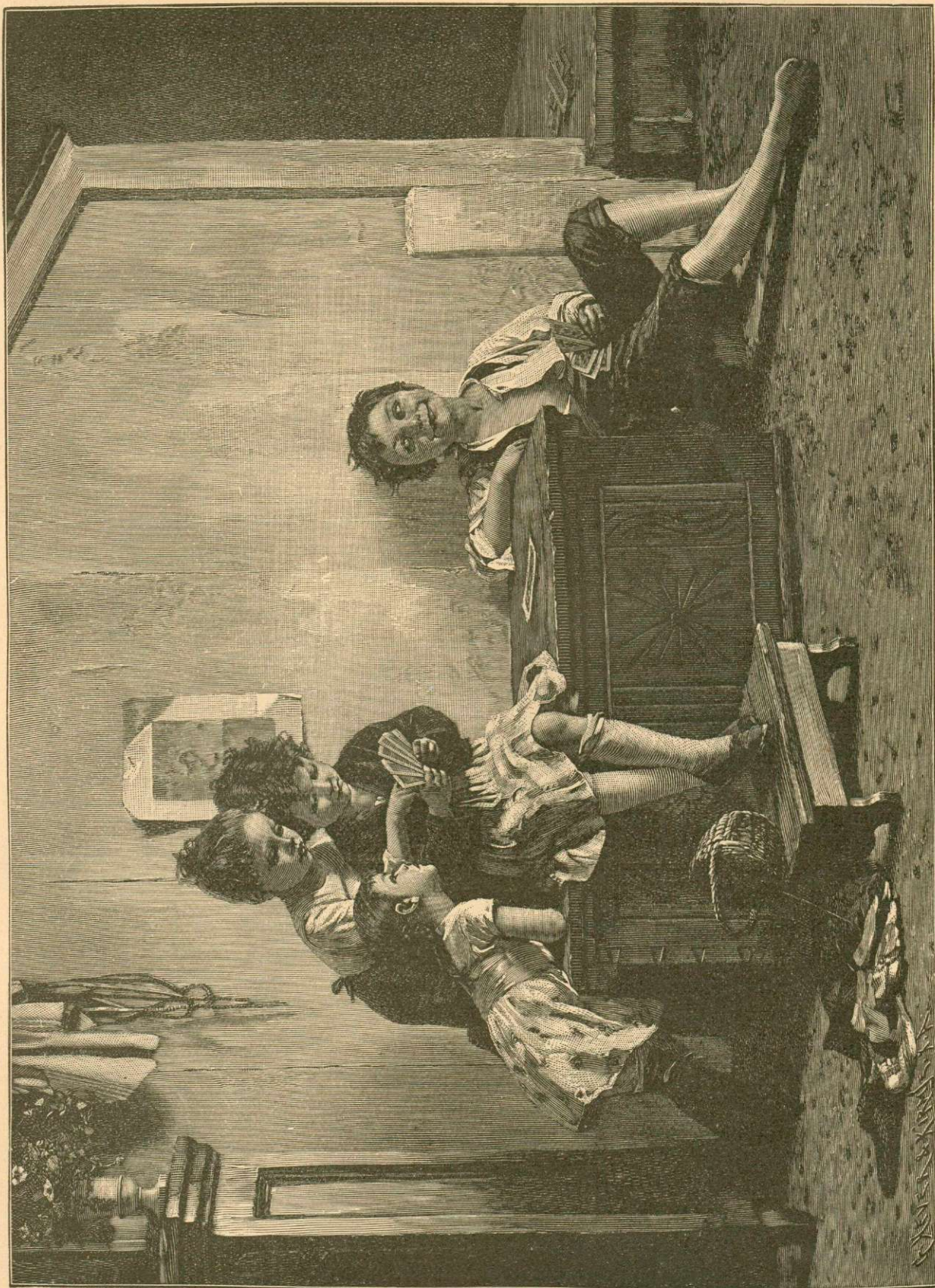
Dr. M. O.

Zbirka ljudskih iger. Drugi in tretji snopič. Izdaja „Slovenska krščansko-socialna zveza“. Ljubljana 1901. Cena poedinemu mehko vezanemu snopiču 80 h, po pošti 90 h. Za društva, ki naročé vsaj pet izvodov skupaj, je cena snopiču 60 h, po pošti toliko več, kolikor znaša poštnina.

Ta zbirka, ki se je lansko leto pričela, se torej še dosti redno nadaljuje. Prvi snopič, ki je obsegal igre: 1. „Pravica se je izkazala“, 2. „Zamujeni vlak“ in 3. „Lurška pastirica“ — je popolnoma razprodan; pač znamenje, da je ta zbirka praktičnim potrebam naših društev jako dobro došla.

Drugi snopič prinaša štiri igre: 1. „Vedeževalka“, gluma v enem dejanju; 2. „Kmet — Herod ali: Gorje mu, ki pride dijakom v roke“, burka v dveh dejanjih; 3. „Župan sardamski

„Vedeževalki“ se šiba praznoverstvo med ljudstvom; prizadete osebe, vražam vdane, ravno s pomočjo teh spretno uporabljenih vraž izpregledajo svojo zmoto. — V „Kmetu — Herodu“ se

Ne boste me!

ali: Car in tesar“, veseloigra v treh dejanjih; te tri igre imajo samo moške uloge. Četrta, s samo ženskimi ulogami, je vesela igra v dveh dejanjih: „Jeza nad petelinom in kes.“ — V

res do pičice izpolnjuje drugi naslov igre: „Gorje mu, ki pride dijakom v roke.“ Vsa znana porednost dijaška se kaže v tej sicer jako preprosti, a vendar hvaležni burki. Spretni igralci lahko dosežejo velik

uspeh, namreč: veliko smeha. — Po vsebini in zapletenosti najboljša je tretja igra: „Župan sardamski ali: Car in tesar“. Vršni se v Sardamu, kjer se je, kakor je znano, car Peter v ondotnem ladjišču mudil nepoznan kot tesar. Angleži in Francozi poizvedó, da je car tam, in pošljejo svoja poslanika, ki naj bi skrivaj sklenila z njim zvezo. A na ladjišču dela tudi neki tesarski pomočnik, Fliman, ki mu je tudi Peter ime in je tudi z Ruskega doma; s carjem živi v velikem prijateljstvu, a niti ne sluti ne, da je on car. Zamenjavanje obeh Petrov provzročá, da se igra izvrstno zapleta; zlasti Van Bett, župan sardamski, igra jako komično ulogo. Igra je precej težka; vendar ako so uloge v dobrih rokah, tudi hvaležna. — Četrta igra je za dekleta; kratka igrice s petjem v dveh dejanjih; igra samo pet oseb: kmetska gospodinja Vladka, njene tri dekletke in soseda Katra — a vse je tako naravno, tako naravnost iz življenja vzeto, da mora igra ugajati, če so uloge v količkaj dobrih rokah. Videli smo igro na odru in priznati moramo, da se nismo izlepa tako zabavali, ko ob nastopu teh deklet, ki se zaroté zoper domačega petelina, tega „hudobnega“ motivca jutranjega počitka, in ga prodadó ter skrivaj po botri Katri spravijo od hiše. Toda petelin jih je budil sicer zgodaj, a vendar ob gotovi uri. Sedaj pa jih namesto petelina budí gospodinja Vladka ob vsakem času, kadar se ji zljubi, če treba tudi o polnoči. O kakó zažele preširna dekleta „blagega“ petelina zopet nazaj in njihova sreča je popolna, ko jim ga soseda Katra za drag denar zopet vrne, sreča tako velika, da ji dajo duška v lepi sklepni pesmici.

Tretji snopič obsega igre: 1. „Mlini pod zemljo ali: Zadnje ure poganstva v Rimu“, igra s petjem v petih dejanjih, po Werner-Mehlerju priredil Dr. Gr. P. 2. „Sanje“, igra s petjem v petih dejanjih; poslovenil iz nemščine Iv. Št. 3. „Sveta Neža“, igrokaz v dveh dejanjih po Viljemu Paillerju poslovenil L. S. — Prva igra se vrši, kakor nam pripoveduje „Zgodovinsko jedro“ kot nekak uvod v igro, v zadnjih časih poganstva v Rimu. „Ko je namreč Teodozij po zmagi nad vsiljencem Máksimom obhajal dné 13. malega srpana 388 slavnostni vhod v Rim, so izkušali poganski svečeniki ljudstvo vzdigniti, naj terja, da se postavi na trgu oltar boginje Zmage in se tako zopet oživi misel poganska. Toda Teodozij je ostal neizprosén in dal celo podreti zadnje hramove poganskih malikov. Pri tem so se razkrile silne grozovitosti: Pokazalo se je, da so pogani pri svojih obredih bogovom darovali človeške žrtve, našli so cel kup človeških kosti itd. Prišle so na dan v istem času še druge hudobije. Nekateri lakomniki so imeli pod zemljo velikanske prostore za ročne mline, kjer so mleli moko za kruh. Mline so vrteli sužnji, za kazen tudi prosti Rimljani. Delo je bilo mučno,

a po nečloveški krutosti poostreno do skrajne neznosnosti. Ker so zato delavci hitro umirali, si je pomagal lastnik takih mlinov z razbojniško modrostjo: Dal je napraviti nad podzemeljskim prostorom pivnico in v njej prožna tla; tujcu, ki je, ne sluteč nevarnosti, stopil v pivnico, so se hipoma udrla tla, padel je pod zemljo in ostal zaprt sužnjik, dokler ga ni smrt rešila temne ječe. Neki hraber Teodozijev vojak, ki je tako zašel v podzemeljske mline, pa je našel izhod, in Teodozij je dal nato odpraviti roparske jame.“ To je zgodovinski temelj igri „Mlini pod zemljo.“ — Ta igra je med vsemi v tretjem snopiču najboljša. Tudi je povsod, kjer se je predstavljala, napravila najboljši vtis. Zlasti uloge Proba, rimskega senatorja, Cecilija, njegovega sina in zamorca Numida so tako izbornó izpeljane, da je uspeh zagotovljen, ako jih predstavljavci dobro proučijo. Take igre blagodejno in vzgojevalno vplivajo na značaj našega ljudstva. — Druga igra: „Sanje“, ima to posebnost, da se dogodki I. in V. dejanja godé v resnici, oni II., III. in IV. dejanja pa v sanjah. Vsebina se približno razvidi že iz naslovov posameznih dejanj: I. „Boj dušni“; II. „V slabi tovarišiji“; III. „Očetomor“; IV. „Obsodba“; V. „Odločitev“. Bravec, oziroma gledavec, z zanimanjem spremlja Vinka, sina bogatega zasebnika Kremena, od njegovih dušnih borb, ko si voli poklic, skozi strašno poizkušnjo, ko vsled slabe družčine zaide na napačno pot, tako daleč, da umori lastnega očeta in je vsled tega obsojen k smrti, tja do trenutka, ko se pokaže, da mu je vse dogodke II., III. in IV. dejanja predočil angel varih v sanjah zato, da vpliva na odločitev. Vinko sklène, da postane duhovnik in deluje v „čast božjo, v korist cerkve in blagor trpečega človeštva“. — Igra sicer ne odgovarja vsem zahtevam umetne dramatike, vendar predstavljena na odru ne bo zgrešila svojega namena: navduševati za dobro, svariti pred hudim. — Zlasti pa vrednost obeh iger močno povzdigujejo prelepe pesmi z napevi, ki so vpletene v igro in na koncu knjižici pridejane v notah. V „Mlinih pod zemljo“ sta dva napeva: „Žalostinka poganskih duhovnikov“ ter „Pesem rimskih vojakov“, in v „Sanjah“ trije: „Zbor angelov“, „Dijaška“ in „Pesem nočnega čuvaja“ Vse napeve je zložil dr. E. L. v lahнем, a jako prijetnem in umetniškem zlogu. Obe imenovani igri imata samo moške uloge. Tretja je zopet za dekleta: „Sveta Neža“. Poslovenjena je po Viljemu Paillerju, ki je spisal več jako primernih iger za dekleta; lepa igra v vznesenem zlogu predstavlja občudovanja vredni boj za devištvo in mučeniško smrt sv. Neže, obenem pa slavi zmago krščanske ideje nad pogansko.

Naša sklepna sodba je ta-le: Z izdajanjem „Zbirke ljudskih iger“ je „Slovenska krščansko-socialna zveza“ pravo zadela; saj je s tem odpomogla

živi potrebi sedanjega tako zelo razvitega društvenega življenja. Res, da igre, izdane v dosedanjih treh snopičih, niso ravno posebne umetniške vrednosti in imajo marsikatero hibo; zato bi bilo želeti, da bi se v prihodnje pri objavljenju še strože izbiralo. Vendar so vse brez izjeme neizpodtakljive in imajo primerno vsebino ter pri praktični uporabi dosegaajo svoj namen. „Slovenska krščansko-socijalna zveza“ naj le pogumno nadaljuje to zbirko; društva in tudi posamezniki naj pa z naročanjem „Zvezi“ omogočijo, da čim preje izidejo nadaljni snopiči.

L. S.

Kaj pa bodeš? Nekateri misli o volitvi stanu. Spisal Jakob Verhovc D. J. V Mariboru, 1901. Založilo uredništvo „Voditelja“. — Tisk sv. Cirila.

Str. 35. Cena 20 v. — Vrli strokovno-bogoslovni mariborski list „Voditelj“ je objavil to lepo in stvarno razpravo. Ker je njena snov res važna, jo je izdalo uredništvo v ponatisku kot knjižico. G. pisatelj se ozira na vse momente, ki pridejo v upoštevanje pri volitvi stanu. Ko je vsestransko pojasnil, kako pomembno je, da si mladenič ali mož izbere pravi poklic, ki je primeren njegovemu zadnjemu namenu in njegovim zmožnostim, določuje meje, ki jih ima v tem vprašanju oblast starišev. Kot primere našteva potem v 12. poglavju svetni, duhovski in redovniški stan. Knjižica je vredna priporočila, saj ni važnejšega, odločilnejšega trenutka v celem življenju, kakor je oni, ko se izvoli poklic za celo življenje.

— n.

Glasba.

Koncert „Glasbene Matice“ dne 14. listopada t. l. v Ljubljani je bil časten dan za ta glasbeni zavod. Pod vodstvom g. Mateja Hubada se je pevala Beethovenova slavna „Missa solemnis za veliki zbor, soli in orkester, op. 123.“ To skladbo je zložil Beethoven od l. 1818 do 1823. Hotel jo je dovršiti že do intronizacije nadvojvode Rudolfa kot olomuškega nadškofa, a načrt, ki si ga je naredil veliki mojster za svojo skladbo, je bil tako velikanski, da jo je dovršil šele čez tri leta. Sam je rekel, da je ta „Maša“ njegovo največje delo, ki se mu je najbolj posrečilo. In res, velike misli so našle v tej skladbi velikanski, sijajni izraz. Res je, da se ta „Maša“ ne ozira toliko na liturgične potrebe, kolikor na veliki efekt. A globoko, veličastno versko čuvstvo jo preveva in doni iz vsakega akorda. Beethoven ne pozna one mirne, nežno pobožne in vdane zamaknenosti, ki razliva tihi čar bogoslužja čez Palestrinove zборе „a cappella“. Pri Beethovnu prevladuje teatralni efekt, ki poje bučeči, pretresajoči „gloria, gloria!“, iz katerega se čuje kakor kak zmagoslavni „Evoe triumphe“. Njegov „Credo“ ni, kakor pri Palestrini, ponižno klanjanje slabotnega duha pred večnimi nepojmljivimi resnicami, — ampak ponosni vzklik prekipevajoče duše, ki je našla v veri novo silo in bujno življenje. In ko pride Beethoven do priznavanja grešnosti — „peccata mundi“, — tremulirajo gosli, kot bi drhtele pod težo svoje krivde, in ko misli na trpljenje božjega Sina — „passus“, — pretresajo mu dušo režoče disonance, in ko se zamakne v rajsko veselje — „vitam venturi saeculi“ — kakor prevzet od neizrekljive naslade v

najbujnejših kombinacijah, ponavlja radostne vzklike, kot bi se ne mogel ločiti od presladke misli. Med vsemi liturgičnimi teksti je „Credo“ najmanj prikladen za glasbo, ker je bolj recitativnega, objektivno naštevajočega značaja. A Beethoven je genialno ravno iz njega naredil najsijajnejši del cele „Maše“. Obdelal ga je glasbeno kot nekak veličasten epos z liričnimi intermezzi. Vsa svetovna zgodba, od ustvarjajoče besede večnega Očeta, skozi stoletja in tisočletja božjega razodenja, do konca, ko se po sodbi zruši v nič svetovje, da vstane k večnemu življenju rajske krasote — vsa ta s trpljenjem in kesanjem, z odrešenjem in zmagoslavjem napolnjena povestnica šumi mimo nas v polnih akordih.

Pred vsem zasluži vodja g. Hubad vse priznanje. Iz dolge vrste velikih skladb, katere je že izvajal s svojim zborom, se vidi, da izbira on le dela velike umetne vrednosti. On vzgaja občinstvo s svojimi koncerti, kaže mu pot do višje lepote in ga seznanja z velikimi deli prvih skladateljev. Hubad pa zna tudi svoje učence in ves veliki zbor navdušiti za tako umetnost, in s tem premaguje velike težave, ki so združene s temi koncerti. Saj je ravno ta Beethovenova „Maša“ ena najtežjih skladb. Posebno soprani morajo biti jako dobri, da zmagajo vse težkoče, in tudi orkester zahteva prvih umetnikov. Predaleč bi nas zavedlo, ako bi hoteli naštevati podrobno, kako izborna so rešili solisti, zborovi pevci in orkester svoje vloge. Reči smemo, da je „Glasbena Matica“ s tem koncertom zopet stopila velik korak naprej in se pokazala kot zavetišče najvišjih glasbenih idealov. Dr. E. L.

Štiristoletnica hrvaške umetne književnosti.

„U Splitu što se desnom sretno započelo,
U Dubrovniku to se ljepše nastavilo,
U Zagrebu nam napokon je dovalo se.
Od Marulića, rek bi, tja do Gundulića,
Od Gundulića tja do pjevaoca bana,
Tog velebnika umom, velebna umiećem,
Do Prerada nam, dičnog vilam ugodnika
Sva četir vieka eto spojena su dično,
I spojena su tri nam poglavita grada,
Nek napreduju složno, nek ih knjiga spaja,
I bratski spomen ove proslave nam sjajne!“

S temi besedami je starina hrvaških živečih pesnikov, Ivan vitez Trnski v „Proslovu slavi 400-godišnjice hrvatske umjetne književnosti“ označil razvoj hrvaške knjige. V daljšem spisu o Marku Maruliću je naš list že seznanil Slovence s prvim pesnikom, ki je Hrvatom zapel zvonko umetno pesem. Od 12. do 14. listopada t. l. so Hrvatje v Zagrebu svečano proslavili ta pomembni dogodek, in tudi Slovenci so poslali tja svoje zastopnike. Naš list so zastopali trije sotrudniki: gg. Anton Medved, Fr. S. Finžgar in urednik znanstvenega dela, dr. Lampè.

Dne 12. listopada zvečer so igrali v hrvaškem gledišču krasno opero Vatroslava Lisinskega „Porin“. Ta viteška igra, polna ognja in življenja, zajeta iz stare zgodovine, nas je prestavila zopet v dōbo Lisinskega, v dōbo narodnega preporoda in mladostnega oduševljenja. V prostorih društva „Kolo“ so Hrvatje Slovence ljubeznivo sprejeli. Na prijazni nagovor dr. Vladimira Mažuranića je odgovoril v imenu Slovencev podpredsednik „Slovenske Matice“, g. Peter Grasselli. Dr. Evgen Lampe je omenjal treh stvari, ki Slovence vabijo v Zagreb. Mi spoštujemo veličastne zgodovinske tradicije hrvaškega naroda, opazujemo razvoj hrvaške književnosti in se iz nje učimo, posebno nas pa vabijo kulturni zavodi zagrebški — zavodi, do kakršnih bomo Slovenci prišli bogvekdaj. Spletski župan g. Milić je tudi prijazno nazdravil Slovincem.

Glavna slavnost je bila določena na sredo 13ega listopada. Zjutraj so nam hrvaški umetniki odprli umetniške delavnice. Slikarji Medović, Iveković in Crncić ter kiparja Frangeš in Valdec imajo v skupni hiši, ki je zidana prav v ta namen, svoje delavnice, katere so dali radovoljno ogledati. Nato je daroval v stolnici slovesno sveto mašo slovenski rojak prelat dr. Feliks Suk ob navzočnosti nadškofa dr. Posilovića in vsega stolnega kapitola. Tudi pri tej priliki so se držali Hrvatje svoje lepe stare navade, da s svojimi narodnimi slavnostimi združujejo vedno tudi cerkveno slovesnost.

Potem je bilo slovesno zborovanje, pri katerem je bil navzoč tudi prevz. g. nadškof. Dr. Mažuranić otvori zborovanje, ker je vit. Trnski bolan,

v imenu vseučilišča, „Jugoslavenske akademije znanosti in umetnosti“, „Društva sv. Jeronima“ in „Društva hrvaških književnikov“, ter pozdravlja vse goste, ki so došli na proslavo Marulićevo.

Prvi je predaval dr. Ljubomir Babić pl. Gjalski. Štiristoletnica hrvaške umetne književnosti je najboljši odgovor na napade naših protivnikov, ki nas izkušajo slikati kot barbare. Slavo moramo izreči Maruliću, ki je bil prvi, kateri je izražal v materinem jeziku ono kulturo, katere se je bil naučil iz latinskega slovstva. V teh štiristo letih je doživel hrvaški narod žalostno tragedijo. Saj je moral gledati, da se mu je v tem času deca razganjala na vse štiri strani sveta; in iz ostankov tega naroda so oni, ki morajo s svojo krvjo močiti i nemške loge i italijanske poljane i ruske stepe i ogrske puste; in ti morajo še ob istem času doma neprestano braniti svoje ime, obstanek svoje kraljevine in svojega prava proti onim, za katere prelivajo svojo kri v tujini. Vsi hrvaški pesniki so se morali boriti hkrati s pesom in z mečem, do velikega pesnika „Čengić-age“, ki je peval o nesreči krščanske raje in je ob istem času moral ostriti svoje pero, da brani hrvaško kraljevino njenih sovražnikov s političnimi brošurami, da se bori za njen obstanek. Tako se godi tudi danes! Ker je vkljub tem strašnim neprilikam duša hrvaškega naroda še vedno porajala cvetje umetne knjige, je to za nas dokaz, da mora v ideji hrvaškega slovstva, v njenem hrepenenju po lepoti in dobroti biti nekaj vzvišenega in nepremagljivega! Največjega pomena je bilo ilirsko gibanje. Brez njega bi ne imeli leta 1848., bi ne imeli bana - spasitelja, bi ne imeli materinskega jezika in starodavne kraljevine. A to gibanje je rodila v prvi vrsti pesem in lepa knjiga. Danes so Hrvatje v vseh stvareh razdeljeni. Samo ena stvar je, ki jih še edini, in ta je hrvaška umetna književnost! Zato se more hrvaški narod zanašati tudi zdaj samo na svojo književnost. Kakor so Poljaki v vseh rečeh razdeljeni, a družijo jih samo skupna književnost, tako je tudi za Hrvate edina rešitev le v tem, da negujejo skupno književnost. Tudi z gospodarskega stališča je to rešilna misel. Dokler med svojim narodom vzbujamo ljubezen do materinskega jezika in svoje književnosti, ne bo mogel tujec tako hitro vzeti kruha izpred ust našemu ljudstvu in se polastiti njegove rodne zemlje. Hrvaški narod nima velikih sredstev, trgovine in velike obrti, s katerima bi se mogel postaviti proti drugim narodom. A zato se naj oklene svoje književnosti, da si ž njo ohrani narodno življenje!

Kaka bodi književnost? Pred vsem morajo naši književniki paziti na veliko vzgojevalno nalogo slovstva v narodnem življenju. Zato mora biti književnost nositeljica vseh onih idealov, želja in nād, ka-

tere ima ljudska duša. I radost narodna i njena tuga naj najde svoj izraz v tej književnosti. I lepota narodne duše i lepota rodne grude naj najde med književniki svoje glasnike, in ljudska žalost naj najde v književnosti svojo tešiteljico, in kar mora narod proganjati s svojo kletvijo, to naj med književniki najde svojega proglasitelja! Taka bodi zveza narodnega življenja z narodno književnostjo! Ta zveza bodi organska, neposredna! Le tako more tudi znanost in umetnost priti do svojega najvišjega razvoja. Zato — pravi Gjalski — more le ona umetnost prosperiti, katera se drži istine. A kdaj le more biti umetnik istinit? Samo tedaj, če njegova duša izraža to, kar je res prišlo v njegovo dušo, in to je zopet ono, kar ga obdaja, kar mu izpolnjuje življenje — njegov dom, njegovo delo! A ne smemo trditi, da bi morala književnost služiti izključno samo našim narodnim težnjam in potrebam. Književnost ne sme nikdar pozabiti svojega visokega poklica v službi večne lepote, resnice in dobrote. Zato je škodljivo, če se hodi vedno le po stezah, ki so jih utrli predniki. Zgodovina slikarstva nam podaja o tem poučen zgled. Bizantinska šola je proglasila, da se Sin božji in Mati božja ne smeta drugače slikati, kakor samo tako, kakor je določeno po starih tradicijah. In na tem je propadla bizantinska književnost. V Italiji so pa rimski papeži dali umetnosti potrebno svobodo. In zato se je oživila umetnost, in nastala je velika doba preporoda, ki je rodila Michelangela in Raffaela ter položila temelj novemu umetnostnemu razvoju. Zato se tudi od hrvaškega književnika in umetnika ne sme zahtevati, da bi se omejeval le na narodne motive, ampak bodi mu pot odprta do velikih idealov vse skupnega človeštva. Dvojna ljubav mora navdajati našega književnika: Ljubav k velikim idealom večne lepote, in ljubav k narodnim idealom!

Spletski župan Milić je našteval dolgo vrsto odličnih spletskih znanstvenikov in pesnikov, ki so dosegli svetovno slavo. Prva „Lirska akademija“ se je osnovala v Spletu. Splet in Dubrovnik sta imela prva svoje velike književnike, in njiju dedščino je nastopil Zagreb. Starodavnemu Spletu so kulturne razmere ustvarile drugačen položaj, in zato išče zdaj veljave na drugem polju: Razširiti hoče svojo veliko trgovino, da ohrani adriatsko morje slovenskemu rodu. Msgr. Bulić je predaval jako obširno o kulturnih, političnih in književnih razmerah ob času spletskega rojaka Marulića. Benetke so hotele razširiti svojo vladavino nad Dalmacijo, in Turki so ropali od juga in vzhoda, da bi zatrli slovanski živelj. Književne razmere so bile jako žalostne. „Inter arma silent Musae“ — kadar je treba vihteti meč, ni mogoče pisati! Zato je takrat bilo silno težko literarno delovati. Marulić je stal na razvalinah velike Dioklecianove palače, jokal je nad razvalinami starodavnega Soluna in vzkliknil: „Fuimus Troes, fuit

Ilium —!“ Kakor nekdanji Trojanci nad trojanskimi razvalinami, je mislil, da je konec spletski in solunski slavi — in vendar je on na teh razvalinah položil temelj novemu slovstvu! Splet ne zavida Zagrebu, ako on nadaljuje njegovo kulturno delovanje.

G. Fijan je predaval jako fino oddelek iz Marulićeve „Judite“. Z natančnim izgovarjanjem je pokazal vse posebnosti njene dialektične, metrične in prozodične vsebine.

■ Akademik dr. Stp. Milčetić je obširno predaval o Maruliću z zgodovinskega in jezikoslovnega stališča. Ta temeljita razprava izide kmalu v tisku.

K sklepu je zbor „Kolo“ krasno zapel Marulićevo himno na čast Devici Mariji, ki jo je uglasbil g. K u k l a. S tem je bilo končano slavnostno zborovanje.

Popoldne se je pa peljala dolga vrsta voz na p o k o p a l i š č e, da tam počasti spomin onih mož, ki so probujali narod in nam kazali pot prosvete in književnega napredka. Na grobu preporoditeljev je slavil dr. Andrić njihova velika dela, dr. Miler je pa govoril besede gorke ljubezni Avg Šenou. „Kolo“ je pevalo domoljubne pesmi in žalostinke.

Dr. Marković je zložil za ta večer romantičen igrokaz v proslavo Marulićevo. Vse muze nastopajo in ga slavé, zastopniki vseh hrvaških pokrajin in stanov prihajajo in mu čestitajo, k sklepu se pa vse razvije v prekrasno čarobno živo podobo. Pri zabavnem večeru je v imenu našega lista zahvalil dr. Lampe slavnostnega govornika dr. Gjalskega, da je naglašal vzgojevalni namen književnosti in naglašal prava načela narodnega slovstva, g. Anton Medved pa je priporočal vzajemnost med občinstvom in med književniki.

Zadnji predpoldan je bil namenjen obisku raznih umetniških in znanstvenih zbirk zagrebških. Strossmayerjevo galerijo slik je prijazno razkazoval Slovencem znani slikar g. Nikola Mašić.

S proslavo štirstoletnice je združilo „Društvo hrvatskih književnika“ zborovanje z jako poučnimi predavanji. Milan Grlović je razlagal, kako je potrebno, da se ustanovi pomožna hranilna in posojilna zadruga in pokojninski zavod v „Društvu hrvatskih književnika“. Jako praktično je razlagal dr. Milivoj Dežman neugodne razmere hrvaških pisateljev gledé na tiskovni zakon. Pravice avtorja morajo se bolj varovati, in on mora imeti tudi pravico, da pregleda prevode svojih del v tuje jezike in nadzira glediške predstave svojih igrokazov. Posebno pa je treba, da se odpravijo zakoni, ki zadržujejo izdavanje in razširjanje književnih del. V jako zanimivem poročilu, iz katerega podajemo na drugem mestu nekaj odlomkov, je dr. Velimir Deželić, urednik „Prosvjete“, priporočal, naj se uvedejo javna poučna predavanja in tečaji za analfabete, da se dvigne ljudska omika. Jos. Kirin pa je priporočal, naj se ustanove povsod ljudske knjižnice z dobrim, vzgajajočim in blažilnim berilom.

Opoldne se je zbralo na tisoče ljudstva po Ilici in v Mesnički ulici, kjer so odkrili spominsko ploščo Šenou. Dr. Stjepan pl. Milčetić je v slavnostnem govoru popisal zasluge tega pisatelja za razne stroke hrvaškega slovstva.

Vsa slavnost se je končala z banketom. Tu je Slovincem nazdravil pl. Kukuljević, ki je slavil krasne slovenske kraje pod Triglavom in vrle pesnike, ki so se rodili v njih. Odgovoril je v imenu

Slovencev Fr. S. Finžgar kot rojak Prešernov, rojen pod Triglavom, ter pozdravljal posebno to misel, da se naj odslej tudi med Hrvati obrne vsa pozornost na to, da se izobrazijo in dvigne preprosto neuko ljudstvo.

Bila je lepa in poučna proslava. Bog daj, da hrvaška književnost vedno bolj procvita in se razvija v službi večne resnice, dobrote in lepote! — V tem znamenju hočemo sodelovati tudi Slovenci!

To in ono.

Naše slike. S posebnim veseljem priobčujemo na str. 711. sliko vrlega sotrudnika našemu listu, prof. dr. Karola Glaserja. Naši čitatelji so gotovo že tudi želeli spoznati po licu moža, ki nam je z velikim trudom in kremenito vztrajnostjo dovršil ne povsè popolno — saj je to skoraj nemogoče — a vendarle monumentalno delo „Zgodovine slovenskega slovstva“. — Dr. Karol Glaser se je porodil l. 1845. v Hočah blizu Maribora. Že kot dijak-šestošolec se je odločil po dovršenih študijah klasične in slovanske filologije posvetiti se orientalistiki. L. 1883. je napravil doktorski izpit in jel pisateljvati na omenjenem polju. Kot profesor je služboval v Ptuj, Kranju, Weidenau-u in od l. 1880. dalje v Trstu. Sedaj biva v pokoju v Gradcu in na svojem domu. Dr. Glaser je izredno veliko spisal. Njegovi članki — izvečine literarne študije iz raznih slovstev — se nahajajo v podlistkih naših treh dnevnikov, v „Kresu“, v „Zori“, v „Letopisih Slov. Matice“, v „Dom in Svetu“ itd. No neizbrisno je začrtal svoje ime v naše slovstvo baš s svojo „Zgodovino slov. slovstva“, katero je začel pisati l. 1887. kot profesor v Trstu. Naj nam Bog še dolgo ohrani zaslužnega in tako marljivega moža! — Ruski koledniki na str. 733. so skoraj bolj podobni našim ponekodnjim slavilcem „zelenega Jurja“. Tako čudno so opravljeni! No seveda: zebe jih, zebe vse drugače kakor naše otročajo, ki tudi še hodijo semtertam o božiču, o novem letu in o sv. Treh kraljih od hiše do hiše, prepevajoč lepe božičnice. — *Petrolejski vrelc gorí* (stran 749). To vam je silovit požar! Navstane pa semtertam ob Kaspiškem jezeru, kjer se nahajajo blizu mesta Baku tako velikanski studenci kamenenega olja (nafta), da je od ondot preskrbljeno s petrolejem celo rusko cesarstvo, in tudi še v druge države ga izvažajo. Gasiti takov ogenj je brezuspešno delo. To gorí toliko časa, dokler ni vsa s kamenenim oljem napojena zemlja kroginkrog sežgana. Škode pri takih požarih so ogromne — na milijone. — *Monštranca* na str. 772. je delo domače umetnosti. Naredil jo je g. Kregar, pasar v Ljubljani, za novo župnijsko cerkev v Šmartnem pri Litiji.

Primerno krasni gotski cerkvi je tudi monštranca izdelana v gotskem slogu. Visoka je 76 cm in je vsa čisto srebrna. Lunula je obložena s pravimi dragimi kamenčki. Na stojalu so vdelane štiri slike iz emaila.

Za slovensko vseučilišče v Ljubljani se je vnelo živahno gibanje. Že pred petdesetimi leti so priznavali splošno, da je slovensko vseučilišče potrebno in da imajo Slovenci pravico do njega. A v brezobzirnih narodnostnih bojih, v katerih zmaguje močnejši in ne pripušča slabjšemu, da bi si opomogel, v teh krutih borbah za narodni obstanek so potisnili to kulturno vprašanje v ozadje, da se je že skoro pozabilo. Ko so pa začeli Italijani z vso silo zahtevati italijansko vseučilišče v Trstu, in so s hrupnimi nastopi po raznih vseučiliščih opozarjali svet na to svojo zahtevo, so se zbudili tudi Slovenci in zahtevajo od države, da jim ustanovi vseučilišče v Ljubljani. Deželni zbor, slovenski državni poslanci in mnogo občin je že odločno izreklo to zahtevo. Slovensko vseučiliško dijaštvo in vsi sloj slovenskega naroda pa na mnogoštevilnih shodih in v raznih izjavah zahtevajo, da se ugodi tej želji slovenskega naroda. Tudi mi se pridružujemo tej zahtevi, ki je za nas velike kulturne važnosti. —

„*Matica Hrvatska*“ je imela l. 1900. 11.100 društvenikov, za 77 več, kakor prejšnje leto. Rednih dohodkov je imela 88.373 K 16 h. Skupna temeljna glavnica „Matičina“ — brez hiše in brez posestva v Podsusedu — znaša zdaj 137.278 K 56 h. Letos o božiču izdá „Mat. Hrvatska“ devet knjig. Marljivemu tajniku g. Iv. Kostrenčiču se je dovolila pokojnina 1600 K za velike zasluge, ki jih ima za prosep „Matice“.

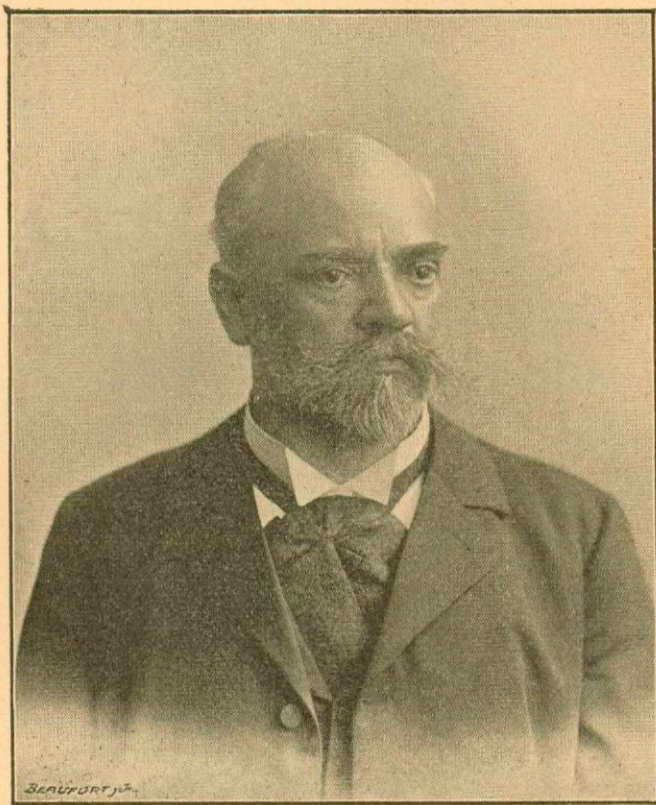
Več prosvete! Dr. Velimir Deželić je ob proslavi štiristoletnice hrvaške umetne književnosti predaval v „Društvu hrvatskih knjižnika“ jako poučno o vprašanju, kako bi se povzdignila prosveta preprostega naroda. Vzporedil je najprej statistično število analfabetov v raznih deželah. Še l. 1880. je bilo analfabetov v Hrvaški in Slavoniji 70% prebivalstva, v Dalmaciji pa celo 80%. Od tega časa

se je mnogo izboljšalo. L. 1895. je bilo na Hrvaškem 41% analfabetov. V drugih deželah je neprimerno bolje. Na Finskem je bilo analfabetov v istem času 1·9%, na Saškem 0·2%, v porenskih deželah 0·3%, na Bavarskem in Švedskem 0·4%, na Angleškem 9%, v Prusiji 0·6%, v Franciji 9·6%, v Avstriji 23·6%. Slabše od Avstrije so Italija, Španija, Srbija, Rumunija in Bolgarija in razni deli Rusije. V kulturne namene se tudi na Hrvaškem sicer mnogo troši denarja, število analfabetov pada, a vendar se pravi namen ne dosega: deca se naučé brati in pisati, a ko izostanejo iz šole, hitro pozabijo vse. L. 1895. je rekel sam predstojnik za bogočastje in pouk, da je do 100.000 otrok, ki ne hodijo v nobeno šolo in ostanejo brez vse omike in izobrazbe. Šolski zakon, ki je nedavno slavil svojo petindvajsetletnico, ni dosegel v marsičem pravega uspeha, ker je mnogo njegovih najboljših določb ostalo na papirju. — Pri drugih narodih skrbé za to, da se ljudstvo, tudi ko pride iz šole, vedno izobrazuje. Dr. Deželić je naštel razne zglede: Na Angleškem se že od nekdanj deluje za ljudsko prosveto. V novejšem času se združujejo posebno aristokratije in druge odlične gospe v društvih, da širijo prosveto med preprostim narodom, posebno po vaseh. Po navadi se imenujejo ta društva „klubi za izobraževanje“. Gospem se pridružujejo profesorji, duhovniki, uradniki, književniki, parlamentarci itd. in prirejajo javna predavanja. S takimi predavanji združujejo petje, deklamacije, čitanje boljših pesnikov, često se predstavljajo celó Shakespearove drame. „University extension movement“ razširja vseučiliško izobrazbo med ljudstvom. Na Francoskem ustanovljajo „ljudska vseučilišča“, ki prirejajo zvečer predavanja za ljudstvo. Ustanovljena so že po več mestih. Najvažnejše tako „ljudsko vseučilišče“ je v Parizu v predmestju svetega Antona, kjer ima svoje prostore v bivši kavarni. Predava se vsak večer od 8. do 11. ure; pri pouku sodelujejo glavni zastopniki francoske prosvete, akademiki, profesorji Sorbonne, pisatelji itd. S predavanji so združeni tečajji za razne jezike, glasbo, brzopis, knjigovodstvo, pravopisje itd. „Société Franklin“, ustanovljena l. 1862., snuje po vsej Franciji ljudske knjižnice. „Ligue de l'enseignement“, ki jo je l. 1861. osnoval Jean Macé, je imela l. 1876. okoli 30.000 udov in je ustanovila 7400 ljudskih knjižnic. Za odrasle analfabete so se posebne šole ustanovljale že l. 1833., in Viktor Dury je bil že ob času cesarja Napoleona III. dobil od države dva milijona frankov, s katerima je osnoval 2700 večernih šol. Na Nemškem dela v tem smislu „Die Gesellschaft zur Verbreitung von Volsbildung in Berlin“. Ta ima zdaj po vsem Nemškem že 818 podružnic. V Rusiji ustanovljajo ubožcem tople sobe po zimi in jim prirejajo poučna predavanja. V Moskvi se tako predava že štirinajst let. Predavanja so uradna in neuradna. Uradno se je predavalo na osmih krajih, in sicer l. 1887 — 1888 o 163 verskih

in 190 svetnih tvarinah. Poslušavcev je bilo 25.180. Neuradnih predavanj pa so priredili istega leta samo v Moskvi do 800, h katerim je prišlo 137.281 poslušalcev. Predava se o poučnih tvarinah, prebira se življenje svetnikov in izbrani spisi Puškinovi in Lermontovljevi. — Dr. Deželić želi, da bi vsi hrvaški izobraženci delovali v tem smislu. Svečenikom in učiteljem se tu odpira širo polje za njihovo delavnost.

Antonín Dvořák.

Čehi slavé te dni šestdesetletnico svojega velikega skladatelja Antonína Dvořáka. Ta proslava ni le zaslužen tribut glasbeni umetnosti, katera je že od nekdanj med Čehi našla svoje najzvestejše goji-

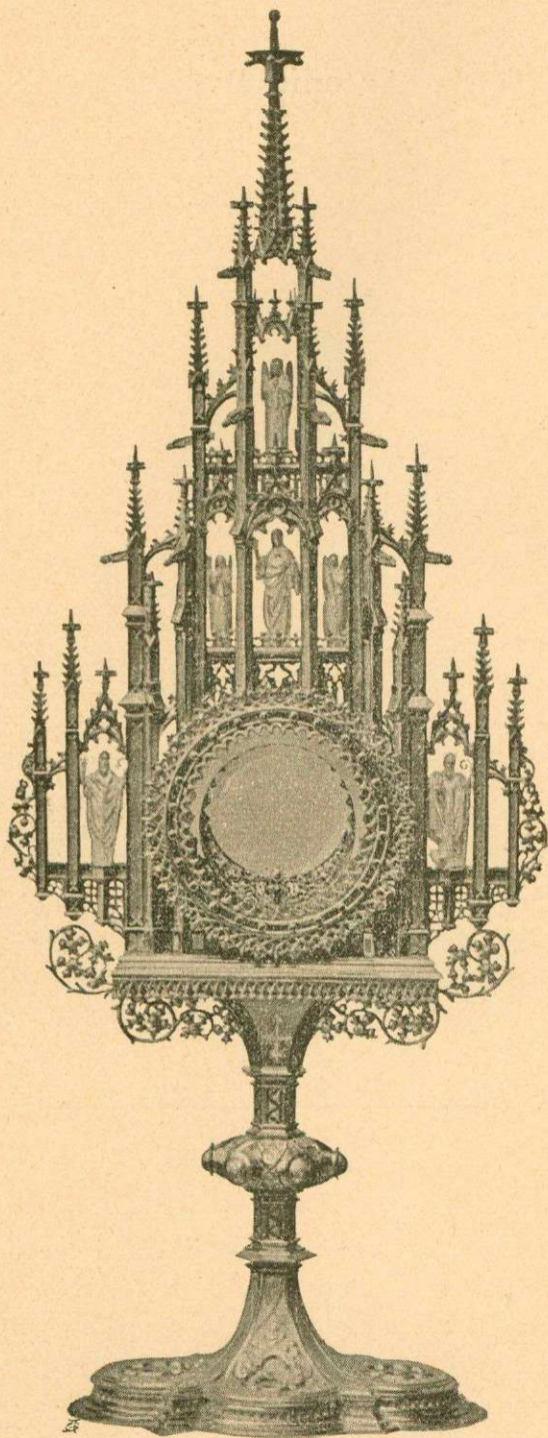

Antonín Dvořák.

telje, ampak je hkrati spomenik češki narodni energiji in žilavosti. Zakaj Dvořák je res zgled moža, ki se je z lastno močjo iz najnižjega povzdignil do najvišjega. Rojen dné 8. kimavca l. 1841. v vasi Nelahoze pri Kralupu na Češkem kot sin vaškega krčmarja, je moral iti v službo k mesarju, da se izučí v mesarski obrti, ki je pač poštena in potrebna obrt, a od katere ne vodijo baš najbližje steze do hrama modric. Mladi Anton pa je iskal prijateljstva tamošnjega ljudskega učitelja, ki ga je naučil igrati na gosli in mu pojasnil osnovne glasbene pojme. Zdaj pa Dvořák ni mogel več ostati doma. L. 1857. gre kar na slepo srečo v Prago, vstopi kot godec v neko godbo in se vpiše na orglarski šoli, ki jo je takrat vodil Pitzsch. Boreč se z revščino je tu dovršil nauke in pri izstopu dobil drugo častno darilo. L. 1862. je vstopil pri narodnem gledišču kot bračist,

hkrati pa je po raznih praških cerkvah orglal pri službi božji. To je bilo jako pomembno za njegov razvoj, ker je spoznal tako vse vrste svetne in cerkvene glasbe.

Dvořák je voditelj češkega glasbenega gibanja, najpopularnejši in najzaslužnejši med vsemi živečimi češkimi skladatelji. Stal je ob zibelki češke narodne glasbe in je poleg Smetane s svojo nadarjenostjo in

Gotska monštranca za cerkev v Šmartnem pri Litiji.

z neumornim trdom največ pripomogel, da se je moderna češka glasba povzdignila do svoje današnje višine. Neutešljiva ljubezen do glasbe ga je gnala, da je brez prenehanja zlagal najrazličnejše stvari, opere, simfonije, oratorije, komorne skladbe itd. Prvi skladbi, kantata „Dědicové Bílé hory“ in opera „Král a uhlíř“ ubogemu godcu in organistu sicer še nista prinesli nič drugega, kakor le dobrohotno

priznanje. A Dvořáku je bilo treba samo tega, da je postal glasbeni svet pozoren nanj; drugo je storil njegov talent sam. Skladatelja J. Brahms in Edvard Hanslick ter estetik L. Ehlert so opozorili širni svet na Dvořáka. Kmalu je njegova umetnost zaslovela po Evropi. „Moravské dvojzpěvy“, „Slovanské tancí“, „Slovanské rhapsodii“ so zlasti na Nemškem in Angleškem našle mnogo priznanja. Vse se je čudilo bogastvu njegovih idej, originalnosti njegove invencije in prisrčnosti slovanskih narodnih motivov. Kot mojster zbora in orkestra pa se je pokazal Dvořák zlasti z veliko skladbo „Stabat Mater“, s katero je stopil med vrste prvih svetovnih skladateljev.

Tri dōbe opazujemo v njegovem razvoju. Najprej vplivata nanj Wagner in Liszt. V tej prvi dōbi je goreč pristaš novega modernega, svobodnega sloga. A Hanslick ga je privedel nazaj k mirnejšim oblikam konservativne glasbe. „Dimitrij“ in „Jakobín“ sta zložena v tem slogu. Njegove simfonije spominjajo najčistejših klasičnih oblik. A na starost je Dvořák izpremenil slog in nazore. Vstopil je v vrsto „programnih“ skladateljev. Že ouverture „V přírodě“, „Otello“, in „Karneval“ kažejo, da se je začel nagibati na moderno stran. Odločilni korak pa je storil Dvořák v svojih orkestralnih baladah, katerim dajejo pesniški temelj Erbenove epične pesmi, opevajoče narodno zgodovino. „Svatební košile“ je proslula po genijalni godbi. Orkestralne balade: „Polednice“, „Vodník“, „Zlatý kolovrat“ in „Holoubek“ preveva že čisto moderni duh, ki je v sorodu z Lisztovimi vzori simfonične glasbe. „Píseň bohatýrská“ stoji v svojem drznem vzletu vredno na strani najboljšim simfoniškim skladbam. Ker je bil Dvořák dolgo časa odločen „antiwagnerijanec“, so od nasprotni strani tudi njegovim skladbam mnogo oporekali. A njegova genialnost je pobila slednjič vse ugovore, in Dvořák je sam v svoji zadnji dōbi nastopil pot zedinjenja. Izpremenil je v marsičem partituro „Dimitrija“, da živejše izrazi pevano besedo. V novejših operah, v „Čertu“, v „Kači“ in v „Rusalki“ se je popolnoma odrekel staremu konservativizmu.

Tudi Slovenci se pridružujejo proslavi Dvořákovega spomina. „Glasbena Matica“ priredi v ta namen slavnosten koncert, pri katerem se bodo izvajale samo Dvořákovske skladbe, in sicer tiste, ki so najnovejše in najpriljubljenejše. Pevski zbor „Glasbene Matice“ je v svojem desetletnem obstanku peval že večino njegovih zborovih del, kakor „Psalm 149.“, „Moravske dvospeve“, oratorij „Stabat Mater“, Kantato „Hymnus“, balado „Mrtvaški ženin“, cerkveno skladbo „Te Deum“ in prvi del oratorija „Sv. Ljudmila“. Pri koncertih „Glasbene Matice“ je orkester sviral že njegovo veliko simfonijo v *d*-dur, ouverture „Karneval“, „Slovanske plese“ i. t. d. Dvořák sam pa tudi z zanimanjem zasleduje delovanje in razvoj „Gl. Matice“, odkar je sam osebno dirigiral njen pevski zbor v drugem dunajskem koncertu.

Ob koncu XIV. letnika.

Ko pošiljamo med slovenski svet zadnjo številko XIV. letnika „Dom in Sveta“, nam navdajajo srce čuvstva gorke hvaležnosti in veselih nad. Hvaležni smo svojim vrlim sotrudnikom, ki so se zbrali okoli nas, navdušeni za koristno narodno delo na polju prave prosvete, delujoči v službi večnih idealov vzvišene lepote kot pesniki, pripovedniki ali stvarjajoči umetniki, ali služeči razvoju naše znanosti v znamenju resnice in dobrote. Hvaležni moramo biti pa tudi vsemu slovenskemu svetu, ki je s posebno skrbno pazljivostjo zasledoval naš trud, in to zaupanje, katero smo našli med občinstvom, to sicer molčeče, a iskreno priznanje, nam je dajalo pogum in nam povzdiguje nade tudi danes ob sklepu starega letnika, ko pripravljamo ravnokar že izbrano tvarino, da razveselimo svoje ljube prijatelje ob novem letu s pomlajenim listom.

Z dovršenim letnikom v roki smemo stopiti pred vse občinstvo in reči: Delali smo, delali složno in vneto. Kar se dá doseči v naših razmerah in z našimi sredstvi, smo izkušali izvršiti v korist našemu čitajočemu občinstvu.

Ker smo prepričani, da moramo v književnosti gojiti umetnost in znanost, zato bo naš list tudi v bodoče ostal zvest svojemu programu kot leposloven in znanstven list. Saj leposlovje brez znanosti ne vzgaja značajev, in znanost brez leposlovja ne vzgaja src. Držali se pa bomo v obeh strokah vedno onih trdnih in neomajnih načel, ki so nam bila sveta doslej, onih načel, katera varujejo zmot in kažejo resnico in pravico: načel katoliške vere in nravnosti.

Posrečilo se nam je, da smo zbrali okoli svojega lista krog vnetih in odličnih leposlovcev. Naša dôba ni prijazna leposlovju, ker je razburkana in bojovita. A vendar ni med nami še utihnil nežni zvok umetne pesmi, ampak doni še vedno kakor pomirjevalni in spravni glas iz duše pesnikove med vse sloje slovenskega naroda. Tudi prihodnje leto bodo naše prijazne čitatelje razveseljevali naši ljubi pesniki. Saj so dobro znana našim čitateljem imena Anton Medved, Silvin Sardenko, Ljudmila, Mira, itd. Ti razlivajo svoja čuvstva v mehkih liričnih spevih,

oni v rezočih satirah, tako, da dobi vsakdo v listu pesem, ki ugaja njegovemu ukusu. Izdati smemo še posebej, da bo g. Anton Medved objavil v našem prihodnjem letniku dramo v štirih dejanjih: „Na odru življenja“, zbirko satir „Trtje in povrtje“ in venec humoresk, kakor tudi študijo o naši dramati. Takoj v prvi številki začnemo objavljati daljšo povest Bogdana Veneda: „Nesrečno zlato!“ Pisatelj ljubkih črtic g. Fr. Ks. Meško bo tudi nastopil takoj v 1. številki. G. Fr. S. Finžgar piše za nas novelo „Smo pa le mož!“, g. I. Selan pripravlja več krajših povesti, g. Pavel Perko objavi poleg drugih lepo črtico „Tináčka“ gosp. Fr. S. Steržaj daljšo novelo itd. Naši dijaki bodo pa gotovo najbolj veseli, če jim povemo, da bo njihov šaljivi in duhoviti Mentor Jož. Ošaben nadaljeval svojo pot „Do zmage!“ Poleg teh so nam obljubili raznih doneskov stari naši prijatelji in znanci Podgoričan, P. Bohinjec, in zadaj — nadepolna „reserva“! — stojé še mladi talenti ki nestrpnó čakajo, da se jim odpre pot na javni oder slovstvenega delovanja.

Znanstveni del lista bo odgovarjal njegovemu imenu. Pred vsem nam je pri srcu naše domovinoznanstvo, bodisi z zgodovinskega, geografičnega ali narodopisnega stališča. Zato se bomo v daljših in krajših doneskih ozirali posebno na one kraje, v katerih prebivajo Slovenci. To je sicer naša prva dolžnost, a zaradi nje ne smemo postati kratkovidni, da bi se omejevali le na domače razmere. Razširimo si obzorje in učimo se iz sveta! Za tisk imamo že pripravljen obširen potopis gosp. J. Kniflica, ki je prepotoval Balkan in si natančno ogledal Carigrad ter jako zanimivo popisal svoje popotne vtiske. Okrašen z mnogimi slikami, bo ta potopis eden najboljših, kar smo jih še imeli doslej. V rokah imamo spise o irskih razmerah, jako lep popis Dubrovnika s krasnimi ilustracijami, katerega nam je popisal dubrovački rojak o. Kalist Tadin. Pripravljamo popis Slovakov, njih dežele in kulturnih razmer in zanimiv ilustriran popis Južne Afrike s posebnim ozirom na novejšo pretresljive dogodke v tej deželi. Še od lanskega leta so nam ostale različne

ilustracije iz slovenskih krajev v Ameriki, in tudi iz Rusije in Sibirije pripravljamo popise in slike. Upamo, da bo ta del lista ustregel čitateljem. Izmed zgodovinskih študij omenjamo pred vsem spisa g. dr. Jož. Grudna o kulturnem vplivu staroslavne Akvileje na Slovence. —

Življenjepisno stroko smo vedno gojili s posebno ljubeznijo. Za prihodnje leto nam je napisal gosp. prof. Milan Pajk življenjepis o svoji ranjki materi g. Pavlini Pajkovi, o našem prerano umrlem risarju g. Dobnikarju bomo pa prinesli življenjepis s celim ciklom njegovih umetniških, še ne objavljenih študij. Tudi iz drugih književnosti imamo pripravljene življenjepise odličnih mož. A čemu bi vse naštevati? Omenimo le splošno še to, da se bomo bolj ozirali na praktični tehnični razvoj. Prinesli bomo študije o avtomobilih, o zrakoplovstvu, o fonografu, zdravilstvu itd., za kar imamo že preskrbljene krasne ilustracije. Seveda se bomo ozirali na važnejše domače in tuje književne novosti. Književna poročila bodo kar moči natančna in nagla, in v zadnjem oddelku bo prišlo na vrsto to in ono, kar nas zanima iz sodobnega razvoja. Gotovo nam ne bodo zamerili

naročniki, ako jim poskrbimo semtertja tudi za smeh

Dovolj bodi tega naštevanja! Saj se ne dá vse natanko povedati vnaprej! Kolikokrat nova važna stvar izpodrine drugo, ki je že napovedana! Urednik mora misliti, izpreminjati, zbirati, odlagati, iskati vsak dan. Potrudili se bomo, da izberemo za svoje ljube naročnike, kar dobimo najboljšega.

Oblika listu bo prenovljena. Papir bo boljši, čistejši in dražji, slike dragocenejše, vsa tehniška oprava nova, črke moderne, glava pomlajena. Vsem morda ne bomo ugajali. Eni bodo rekli, da nismo „napredni“, drugi, da smo preveč „moderni“; mi bomo pa veseli, če bodo slednjič morali priznati vsi: Lep list, pošteno berilo, krasno zabavo, poučne tvarine, blažilnih misli smo našli v „Dom in Svetu“. In to je glavno...

List bode izhajal, kakor letos, prvega dne vsakega meseca.

Cena mu bode sledeča: Za celo leto 9 K, za pol leta 4 K 50 h, za četrť leta 2 K 25 h. Za dijake 6 K 80 h. Za Ameriko na leto 2 dolarja 50 cts., za Nemško 9 mark, za Italijo 11 lir.

Složno na novo delo v novem letu!

Uredništvo „Dom in Sveta“.

Listnica uredništva. Nekaj spisov, katere smo nameravali objaviti že v tem letniku, smo morali odložiti, ker nismo imeli prostora in smo se morali posebno v znanstvenem delu ozirati bolj na aktualne sodobne dogodke. Naj nam dotični gospodje tega ne zamerijo! Prihodnje leto bomo izkušali ustreči tudi tem svojim sotrudnikom. — Prosimo vse prijatelje, da nam v zasebnih pismih naznanijo svoje želje gledé lista in nas opozarjajo na vse, kar bi mu moglo koristiti. Prosimo še posebno, da nam pošiljajo boljše fotografije domačih krajev in domovinoznanske črtice.

P. n. cenj. naročnikom „Dom in Sveta“.

Ob koncu leta **prav nujno** prosimo vse one p. n. cenjene naročnike, ki so z vplačilom za to leto ali pa za več let še na dolgu, da to **nemudoma** poravnajo, ker mora tudi upravništvo ob tem času plačati vse stroške za list. — Upravništvo mora p. n. cenjene naročnike tem odločneje spomniti njihove dolžnosti, ker je cena „Dom in Svetu“ tako nizka v primeri s stroški, ki jih poleg drugega provzročajo zlasti slike, da nam je **mogoče izhajati le tedaj, ako vsi naročniki vestno in točno plačajo naročnino.**

Tej številki smo priložili poštne nakaznice, katere naj blagovolé p. n. cenjeni naročniki porabiti, ko vpošljejo naročnino za „Dom in Svet“.

Na razpolago imamo še precej izvodov „Dom in Sveta“ letnikov 1894. in 1895. — Dobiti jih je po zelo znižani ceni 4 K.

Upravništvo „Dom in Sveta“.

Marijanišče — Ljubljana.